

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

PRAVNA MISAO

7 – 8

srpanj – kolovoz / juli – august
Sarajevo 2024.

Izdavač: BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE
ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU

ISSN 0555-0092

ID 4200785450004

UPLATU UPUTITI NA: Federalno ministarstvo financija/finansija
Union Banka dd Sarajevo
Transakcijski račun: 102-050-00001066-98
Budžetska organizacija: 1501001
Vrsta prihoda: 722597
Općina: 077

ADRESA REDAKCIJE: Federalno ministarstvo pravde
Zavod za javnu upravu
Sarajevo, Ul. Valtera Perića 15
Tel.: +387 33 203 918, fax: 668 956
Email: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

GODIŠNJA PRETPLATA: Za organe i organizacije na teritoriji BiH 120,00 KM
Za pojedince 100,00 KM
Za studente i neuposlene 50,00 KM
Za inostranstvo 200,00 KM

www.fmp.gov.ba

Časopis "**PRAVNA MISAO**" upisan je u evidenciju javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, pod brojem 727 od 23.10.1997. godine.

Glavna i odgovorna urednica: prof. em. dr. Hajrija SIJERČIĆ-ČOLIĆ

Izvršna urednica: Bojana TODORVIĆ

Redakcija časopisa:

Prof. dr. Zlatko BRKIĆ, doc. dr. Enver IŠERIĆ, prof. dr. Alena JURIĆ, prof. dr. Cvija JURKOVIĆ,
prof. dr. Denis PAJIĆ, prof. dr. Meliha POVLAKIĆ, Krešimir ZUBAK

Međunarodni redakcijski odbor:

prof. dr. Tomislav BORIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Grazu),
prof. dr. Katja FILIPČIĆ (Pravni fakultet Univerziteta u Ljubljani),
prof. dr. Ivan KOPRIĆ (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu),
prof. dr. Jelena SIMIĆ (Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu)

Produkcija: Federalno ministarstvo pravde

Štampa: "Štamparija Fojnica" d.d.

Za štampariju: Šehzija Buljina

DTP: Federalno ministarstvo pravde

Grafičko rješenje: Ice-net d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 50 primjeraka

Časopis izlazi dvomjesečno.

Časopis "Pravna misao" indeksira se u bazama ERICH PLUS i Legal Source (EBSCOhost), a uvršten je i u Ulrichweb Global Serials Directory.

SADRŽAJ

Uvodna riječ glavne urednice 5

PREGLEDNI ZNANSTVENI RAD

Svjatlana Ivanović Razvoj zajedničkih istražnih timova
u okviru Evropske unije 7

Senad Hasanspahić,
Maja Pločo Priznanje i izvršenje strane krivične presude 40

STRUČNI RAD

Nedžad Baković Odgovornost osobe zadužene za provođenje mjera
zaštite i sigurnosti na radu 66

PRIKAZ

Đemaludin Mutapčić Izvještaj o održanom sastanku na temu
„Promocija medijacije u pravosuđu Bosne i Hercegovine
u skladu sa CEPEJ metodama medijacije i najboljim
evropskim praksama“ 85

Filip Novaković Osvrt na IX međunarodnu naučnu konferenciju „Društvene
devijacije“, Centar modernih znanja, Banja Luka, 2024. 89

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine
(Miodrag N. Simović) 97

Evropski sud za ljudska prava
(Harun Išerić) 120

Sud Evropske unije
(Nasir Muftić) 130

Upute za autore 136

CONTENTS

Foreword of the Editor-in-Chief 5

SCIENTIFIC REVIEW

Svjetlana Ivanović Development of Joint Investigation Teams
within the European Union 7

Senad Hasanspahić,
Maja Pločo Recognition and enforcement
of foreign criminal judgement 40

PROFESSIONAL PAPER

Nedžad Baković Responsibility of person in charge of protection and
safety measures at work 66

OVERVIEW

Demaludin Mutapčić Report on the meeting held on the topic
"Promotion of mediation in the judiciary of
Bosnia and Herzegovina in accordance with CEPEJ
mediation methods and best European practices" 85

Filip Novaković Review of the IX International Scientific Conference
"Social Deviations", Center of Modern Knowledge,
Banja Luka, 2024. 89

COURT PRACTICE

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina
(Miodrag N. Simović) 97

European Court of Human Rights
(Harun Išerić) 120

Court of the European Union
(Nasir Muftić) 130

Instructions for authors 136

UVODNA RIJEČ GLAVNE UREDNICE

Poštovane čitateljice i poštovani čitatelji!

Dvobroj koji je pred vama donosi analize, rasprave i izvještaje o zanimljivim i aktuelnim pitanjima.

U članku pod naslovom „Razvoj zajedničkih istražnih timova u okviru Evropske unije“ (pregledni naučni rad) analizira se jedan od aktuelnih oblika međunarodne pravne pomoći i vođenja zajedničkih istraga u predmetima složenih oblika organizovanog kriminala s međunarodnim elementom. Naglašavajući ulogu i značaj zajedničkih istražnih timova, koji se prije svega ogledaju u efikasnijem vođenju krivičnih istraga na teritoriji jedne ili više država članica, autorica posebno sagledava one aspekte koji su značajni za Bosnu i Hercegovinu. S tim u vezi, predmet ovog članka su međunarodni dokumenti čije odredbe omogućavaju formiranje zajedničkog istražnog tima unutar, ali i van granica Evropske unije, kao i uloga međunarodnih organizacija koje prate aktivnosti ove vrste istraga. Ukazano je i na novine koje se odnose na sastav i način rada zajedničkih istražnih timova, a istaknuti su i razlozi koji su omogućili da zajednički istražni timovi postanu efikasno i sve češće korišteno sredstvo za unapređenje međunarodnih istraga.

„Priznanje i izvršenje strane krivične presude“ (pregledni naučni rad) posvećen je razmatranju ne samo jednog od posebnih oblika međunarodne krivičnopravne saradnje u krivičnim stvarima već i najilustrativnijem primjeru potpunog priznanja strane sudske odluke krivičnopravnog karaktera. Imajući u vidu da priznanje i izvršenje strane krivične presude predstavlja najjači izraz povjerenja u pravosuđe druge države, u članku se sagledavaju pretpostavke koje predstavljaju uslov za međunarodnopravni legitimitet, odnosno prenošenje efekata stranih presuda u krivičnim stvarima na nacionalni plan. Pri tome se zaključuje da je doprinos Vijeća Evrope na planu međunarodne krivičnopravne pomoći, odnosno uzajamnog priznanja posebno vidljiv i na konceptualizaciji priznanja i izvršenja strane krivične presude. Također se ističe i uloga Evropske unije koja posljednjih decenija kontinuirano razvija pravni okvir u oblasti pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, zasnovan na zajedničkim vrijednostima u oblasti vladavine prava i osnovnih ljudskih prava.

Stručni rad „Odgovornost osobe zadužene za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu“ obuhvata određena pitanja o sigurnosti i zaštiti na radu. Autor ističe da pisanje o ovoj temi može pomoći u promicanju kulture sigurnosti i zaštite na radu u preduzećima i organizacijama, povećanju svijesti o važnosti ovih pitanja, zatim većem poštivanju sigurnosnih procedura i smanjenju broja incidenta na radnom mjestu. Kroz historijski pregled objašnjeni su svjetski trendovi koji su doprinijeli da se donesu odgovarajući propisi, a dat je i normativni osvrt segmenta zaštite na radu u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj.

Izvještaj o održanom sastanku na temu „Promocija medijacije u pravosuđu Bosne i Hercegovine u skladu sa CEPEJ metodama medijacije i najboljim evropskim praksama“ potvrđuje da je medijaciji potrebna snažna podrška i da je samoodrživost medijacije od velikog značaja u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine. Osvrt na IX međunarodnu naučnu konferenciju „Društvene devijacije“, koja je s posebnim naglaskom posvećena nasilju u svim njegovim oblicima, donosi, kroz raznolik niz perspektiva i nalaza o nasilju kao kritičnom društvenom pitanju, najznačajnije uvide i naglaske predstavljene u jednoj od tri radne sekcije.

Za rubriku *Sudska praksa* pripremljeni su prilozi o aktuelnim odlukama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Evropskog suda za ljudska prava i Suda Evropske unije.

Zaključni redovi su izraz dobrodošlice novim članovima Redakcije prof. dr. Zlatku Brkiću, prof. dr. Cviji Jurković i prof. dr. Denisu Pajiću. Također, Redakcija zahvaljuje akademiku Mirku Pejanoviću na zalaganju i trudu na razvoju Časopisa i njegovom redovnom izlaženju.

Glavna i odgovorna urednica
Prof. em. dr. Hajrija Sijerčić-Čolić

RAZVOJ ZAJEDNIČKIH ISTRAŽNIH TIMOVA U OKVIRU EVROPSKE UNIJE

pregledni znanstveni rad

UDK 343.132:061.1 EU]:343.9.02

Svjetlana Ivanović*

Sažetak:

U radu je prikazan razvoj zajedničkih istražnih timova u okviru Evropske unije, kao jednog od savremenijih oblika međunarodne pravne pomoći. Ovaj oblik saradnje je praćen od nastanka ideje o vođenju zajedničkih istraga u timu koji bi činili članovi iz više država pogođenih istraživanjem događajem, pa sve do stupanja na snagu dokumenata čije odredbe pružaju siguran pravni osnov za formiranje zajedničkog istražnog tima i propisuju način njegovog funkcionisanja. Posebno su istaknuti elementi razvoja koji su značajni za Bosnu i Hercegovinu. Analizirani su međunarodni dokumenti čije odredbe omogućavaju formiranje zajedničkog istražnog tima unutar, ali i van granica Evropske unije, te je razmatrana uloga međunarodnih organizacija koje prate aktivnosti ove vrste istraga. Ukazano je i na novine koje se odnose na sastav i način rada zajedničkih istražnih timova. Zaključno su istaknuti razlozi koji su doveli do toga da zajednički istražni tim postane efikasno i sve češće korišteno sredstvo za unapređenje međunarodnih istraga.

Ključne riječi:

Zajednički istražni timovi, Evropska unija, Eurojust, međunarodna pravna pomoć

* Doktorantica na Univerzitetu u Sarajevu - Pravnom fakultetu.

Uvod

Zajednički istražni tim (dalje: ZIT) je oblik saradnje država koje odluče da vode istragu u ovoj formi, za događaj koji narušava njihove sigurnosne interese, a najčešće je riječ o teškim oblicima organizovanog kriminala sa međunarodnim elementom. Značaj takve saradnje ogleda se prvenstveno u efikasnijem vođenju krivičnih istraga na teritoriji jedne ili više država članica tima.

Rad u okviru ZIT-a doprinosi tome da dvije ili više država članica jednog ZIT-a istovremeno i zajednički okončaju istrage koje se odnose na jednu grupu za organizovani kriminal (svaka država za članove grupe iz svoje nadležnosti) i na taj način budu djelotvornije u trajnom razbijanju takve grupe i zaustavljanju njihovih nelegalnih aktivnosti. Kada bi svaka država vodila svoju istragu, mnogo teže bi bilo istovremeno procesuirati sve članove jedne grupe za organizovani kriminal i na taj način onemogućiti njihovo dalje djelovanje, a time i spriječiti nastupanje negativnih posljedica krivičnih djela koje je ta grupa izvršavala.

Rad u ZIT-u ima za cilj i prevazilaženje nedostataka drugih vrsta međunarodne pravne pomoći, s obzirom da predviđa mogućnost direktnog poduzimanja pravnih radnji za koje je inače potrebno formalno zahtijevati pravnu pomoć druge države, a propisana je i mogućnost da nadležni domaći pravosudni organi, pod određenim uslovima, koriste informacije do kojih dođu domaći ili strani članovi ZITa u toku rada u timu, a koje im nisu dostupne na drugi način. Takvo postupanje istovremeno problematizira zakonitost dokaza pribavljenih prema propisima jedne države, u okviru krivičnog postupka druge države, te djelimično objašnjava početnu zadržku država da sarađuju na ovaj način, nakon stupanja na snagu dokumenata koji sadrže pravni osnov za formiranje ZIT-a.

Predmet istraživanja u okviru ovog rada podrazumijeva analiziranje ZIT-a kao oblika međunarodne saradnje u krivičnim stvarima, te prikaz razvoja ideje vođenja istraga u okvirima ZIT-a, kao i razmatranje njegovog uređenja pravnim propisima, a sve prethodno navedeno u cilju utvrđivanja da li je ZIT kao vid međunarodne pravne pomoći efikasan savremeni instrument za unapređenje istraga.

U ovom radu korištene su naučne metode za koje je ocijenjeno da će doprinijeti da se na najcjelishodniji način i u optimalnoj mjeri istraži razvoj ZIT-ova u okviru EU, a to su: normativna metoda, analitička metoda, komparativna metoda, istorijskoppravna metoda.

1. Uspostavljanje pravnog okvira za formiranje zajedničkih istražnih timova

Evropska ideja o saradnji država u okviru zajedničkog istražnog tima, nastala je kao pokušaj postizanja efikasnije borbe protiv prekograničnog organizovanog kriminala, kroz pojednostavljenje i olakšanje procedura koje je neophodno slijediti u postupcima međunarodne pravne pomoći.

U okviru procesa integracije na nivou Evropske unije (dalje: EU) s vremenom je došlo do otvaranja granica država članica, što je istovremeno dovelo i do novih sigurnosnih prijetnji u obliku prekograničnog organizovanog kriminala, ilegalnih migracija i terorizma. Ukidanjem graničnih kontrola između država članica EU olakšano je kretanje počiniteljima krivičnih djela, a time i njihov bijeg od organa gonjenja država članica, čija ovlaštenja su i dalje ostala ograničena teritorijama njihovih matičnih država. Kako pri tome nije postojalo ni nadnacionalno tijelo EU koje bi bilo nadležno za krivični progon, bilo je neophodno saradnju država članica u ovoj oblasti olakšati i učiniti jednostavnijom.¹

Novo prijetnje sigurnosti dovele su i do potrebe za novim strategijama za njenim očuvanjem, a u fokus su došle istrage prekograničnih krivičnih djela.² Saradnja država članica je, pored onih tradicionalnih u koje spada međunarodna pravna pomoć, vremenom dobijala i nove oblike, kako u formi zajedničkih tijela za saradnju,³ tako i zajedničkih baza podataka.⁴

¹ Tako: Vinković, Z. (2020) „Zajednički istražni timovi – koncept i analiza multilateralne vođenja istrage i prikupljanja dokaza u EU“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, Vol. 27 – br. 2/2020, str. 799-803. i Đurđević, Z. (2007) „Europski sud pravde i legitimitet Europskog uhiđenog naloga“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 14 – br. 2, str. 1023.

² Vidi: Klother, M. (2014) Joint Investigation Teams – problems, shortcomings and reservations, Bachelor Thesis. Enschede: Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Universiteit Twente Enschede, str. 5. i 25. Dostupno na: https://essay.utwente.nl/65155/1/Klother_BA_MB.pdf (pristup: 30.12.2023.).

³ Kao najznačajnija tijela za saradnju (kada je ZIT u pitanju) izdvajaju se Eurojust (*European Union Agency for Criminal Justice Cooperation* – Agencija EU za saradnju u krivičnom pravosuđu) i Europol (*European Union Agency for Law Enforcement Cooperation* – Agencija EU za saradnju tijela za izvršavanje zakonodavstva), o čijim ulogama detaljnije vidi podnaslov 3.

⁴ Za efikasnu razmjenu relevantnih informacija može poslužiti sistem za

Prije nego što je usvojen pravni okvir za formiranje ZIT-a, u nekoliko (ne)obavezujućih dokumenata pojavio se pojam ZIT-a, kao novog oblika saradnje u krivičnim stvarima.⁵

Prilikom revizije i ažuriranja Konvencije iz Napulja I⁶, delegacija Njemačke predložila je rad u zajedničkim timovima. Ova ideja javit će se ponovo u prvom nacrtu Konvencije iz Napulja II⁷, a nakon toga i prilikom sačinjavanja nacrta Konvencije o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima država članica EU⁸ (dalje: Konvencija) iz 1996. godine. Nakon što je ista ideja predložena i 1997. godine u okviru Akcionog plana za borbu protiv organizovanog kriminala, Ugovor iz Amsterdama formalno je uveo generalnu odredbu koja predočava učešće Europola u još uvijek nedovoljno definisanim zajedničkim timovima.⁹ Odlučeno je da će zajedničko djelovanje država članica u oblasti policijske saradnje podrazumijevati i omogućavanje Europolu da podrži i olakša pripreme, te da potiče koordinaciju i provođenje specifičnih istražnih radnji nadležnih organa država članica, uključujući i operativne

obradu informacija Europola, koji sadrži brojne projekte analize, fokusirane na različita područja kriminala. Detaljnije: službena internet stranica Europol: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-innovation/europol-analysis-projects> (pristup: 30.12.2023.).

Eurojust je takođe uspostavio bazu podataka i dokaza o međunarodnim zločinima (*Core International Crimes Evidence Database – CICED*) koja može biti od pomoći istragama ovih krivičnih djela. Više: službena internet stranica Eurojusta: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/ciced-leaflet.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

⁵ Tako i: Rijken, C., 2006. „Joint Investigation Teams: principles, practice, and problems, Lessons learnt from the first efforts to establish a ZIT“ (online). *Utrecht Law Review*, published by Igitur, volume 2, issue 2, str. 100. Dostupno na: <https://utrechtlawreview.org/articles/10.18352/ulr.28> (pristup: 30.12.2023.).

⁶ Puni naziv ove konvencije EU je Konvencija o međusobnoj pomoći među carinskim upravama, a potpisana je 07.09.1967. godine u Rimu.

⁷ Konvencija iz Napulja II skraćeni je naziv za Konvenciju čiji puni naziv je Konvencija sastavljena na temelju člana K.3 Ugovora o EU o uzajamnoj pomoći i saradnji među carinskim upravama iz 1998. godine.

⁸ Konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima država članica EU (Službeni list EZ, C 197/3 od 12.07.2000. i Službeni list EU 19/Sv. 14 225), donesena je 29.05.2000. godine aktom Vijeća EU. Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0712\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0712(01)) (pristup: 30.12.2023.).

⁹ Tako prema: Klother, M., *op.cit.*, str. 8. i 16.

akcije zajedničkih timova, u kojima će biti i predstavnici Europolu u ulozi podrške.¹⁰ Takođe je dogovoreno i da će se usvojiti mjere koje će omogućiti Europolu da od nadležnih organa država članica traži provođenje i koordinaciju njihovih domaćih istraga u specifičnim slučajevima, kako bi se na taj način razvijala stručnost koja će biti od pomoći državama članicama prilikom budućih istraga organizovanog kriminala.¹¹

Prethodno naznačena amsterdamska rješenja dodatno su razrađena u okviru Programa iz Tamperea,¹² koji je rezultat sastanka Vijeća EU¹³ održanog u istoimenom gradu u Republici Finskoj 15. i 16. oktobra 1999. godine. U zaključku broj 43. istaknuto je da je potrebno formirati ZIT-ove bez odgode, kao prvi korak u borbi protiv neovlaštenog prometa opojnim drogama, trgovine ljudima i terorizma.¹⁴

Kao naredni korak na putu kreiranja pravnog okvira za formiranje ZIT-ova, temeljem člana 34. Ugovora o EU, Konvencija, u čijem članu 13. je propisana mogućnost formiranja ZIT-ova između država članica EU. Kako je Konvencija stupila na snagu tek pet godina nakon usvajanja (23.08.2005.), 13.06.2002. godine usvojena je Okvirna odluka o zajedničkim istražnim timovima (dalje: Okvirna odluka).¹⁵ Član 1. Okvirne odluke sadrži identičan

¹⁰ Član K.2., stav 2., tačka (a) Ugovora iz Amsterdama o izmjenama Ugovora o EU, Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i određenih s njima povezanih akata (SL C 340, 10.11.1997., str. 1–144.), potpisanog od strane Evropskog Parlamenta, 02.10.1997. godine.

¹¹ *Ibid*, član K.2., stav 2., tačka (b).

¹² Program iz Tamperea je drugi naziv za zaključke sa sastanka Vijeća EU (*The Council of the European Union*) u Tampereu 1999. godine. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf> (pristup: 30.12.2023. godine).

¹³ Službena internet stranica Vijeća EU: <https://www.consilium.europa.eu/hr/> (pristup: 30.12.2023. godine).

¹⁴ U 43. zaključku istaknuto je da Vijeće EU poziva na osnivanje zajedničkih istražnih timova bez odlaganja, a da pravila koja će regulisati ovu oblast trebaju predvidjeti učešće predstavnika Europolu u takvim timovima u svojstvu podrške, kada se za tim ukaže potreba.

¹⁵ Pored dugotrajnog procesa ratifikacije Konvencije, kao razlog za donošenje Okvirne odluke navodi se i ogroman uticaj koji je imao teroristički napad u New York-u od 11.09.2001. godine. Tako prema: Klothner, M., *op.cit.*, str. 9.

Tekst Okvirne odluke o zajedničkim istražnim timovima (Službeni list EZ, L 162/1 od 20.06.2002. i Službeni list EU 19/Sv. 16 44), koju je donijelo Vijeće

tekst kao i član 13. Konvencije, koja obavezuje države članice da donesu potrebne mjere u cilju usklađivanja sa odredbama Okvirne odluke do 01.01.2003. godine,¹⁶ ali je tek u januaru 2005. godine sedamnaest država članica poduzelo mjere koje su im naložene, pri čemu je potrebno imati u vidu i to, da je Okvirna odluka stupanjem na snagu Konvencije prestala proizvoditi učinke.¹⁷

Imajući u vidu da Okvirna odluka nije pravno obavezujući instrument,¹⁸ mogućnost osnivanja ZIT-ova u periodu koji je prethodio stupanju na snagu Konvencije zavisio je isključivo od stepena u kojem su države kreirale zakonsku osnovu za međunarodnu saradnju u okviru ZIT-a u njihovim zakonodavstvima.¹⁹ Nasuprot tome, odredbe Konvencije moguće je direktno primijeniti, iz čega slijedi da je njenim stupanjem na snagu otklonjena svojevrsna pravna praznina, odnosno nesigurnost, koja je bila prisutna u periodu kada je Okvirna odluka bila pravni okvir za osnivanje ZIT-a.²⁰

EU, 13.06.2002. godine. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0465> (pristup: 30.12.2023.).

¹⁶ Države članice pogrešno su vjerovala da će Okvirna odluka olakšati saradnju u krivičnim stvarima, i da će odmah biti usvojena, jer je do ostavljenog roka 01.01.2003. godine samo jedna država ispunila svoju obavezu. O tome vidi: Plachta, M., 2005. „Joint Investigation Teams. A New Form of International Cooperation in Criminal Matters“ (online). *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, No. 2, str. 292. Dostupno na: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eccc13&div=19&id=&page=> (pristup: 30.12.2023.) i Klother, M., *op.cit.*, str. 9.

¹⁷ U tom kontekstu potrebno je imati u vidu da je jedna od razlika između Okvirne odluke i Konvencije u tome što Okvirna odluka ograničava ZIT na krijumčarenje ljudi, neovlašteni promet opojnim drogama i terorizam. O tome i: Klother, M., *op.cit.*, str. 9.

¹⁸ Shodno odredbi člana 34., stav 2., tačka B) Ugovora o EU okvirna odluka slična je direktivi prvog stuba, budući da obavezuje države članice samo sa aspekta rezultata koje je potrebno postići, pri čemu su forme i mjere koje do tog rezultata trebaju dovesti ostavljene na široku diskrecionu ocjenu državama. Ista odredba eksplicitno negira direktno dejstvo okvirnim odlukama. Šire: Misita, N. (2008) *Osnovi prava Evropske unije*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 554-557.

¹⁹ Rijken, C., *op.cit.*, str. 105. i Klother, M., *op.cit.*, str. 9.

²⁰ Rijken, C., *op.cit.*, str. 105.

Konačno, u članu 13. Konvencije ZIT je detaljnije regulisan, te je na taj način učinjen značajan korak ka unapređenju saradnje EU država, ali dalji razvoj tako zamišljene saradnje, počevši od petogodišnje ratifikacije Konvencije, preko (ne)uspješnih prvih ZIT iskustava jasno ukazuje na oklijevanje i zadržku država članica kada je riječ o odricanju dijela vlastite samostalnosti u krivičnopravnoj oblasti. Čak se i godinama nakon ovog perioda u EU krugovima isticala nedovoljna saradnja država u okviru ZIT-ova.²¹

Kako bi se države članice dodatno ohrabrile da sarađuju u okviru ZIT-a, Vijeće EU je 08.05.2003. godine usvojilo i Preporuku o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima.²² Cilj modela je da istovremeno bude i

²¹ Tek se u Godišnjem izvještaju Eurojusta za 2011. godinu, [dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.)] navodi da iako su ZIT-ovi na početku doživljavani kao previše birokratski, počinju postepeno biti prihvatani kao koristan alat u borbi protiv organizovanog prekograničnog kriminala, koji predstavlja okvir u kojem praktičari iz različitih pravosudnih sistema mogu raditi zajedno bez poteškoća i odgoda koje podrazumijevaju tradicionalni oblici međunarodne pravne pomoći. Takođe je istaknuto da stabilan porast broja ZIT-ova formiranih uz pomoć Eurojusta ukazuje na zaključak da se nadležni organi počinju polako familijarizirati sa ovim instrumentom, te se na taj način povećava i njihova spremnost da ga koriste u svom operativnom radu. Tako i: Kapplinghaus, J., 2007. „Joint Investigation Teams: Basic ideas, relevant legal instruments and first experiences in Europe“ (online). Izvorni materijali – serija broj 73., Radovi gostujućih predavača na 134. međunarodnoj obuci UNAFEI (United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) i 9. obuci o kontroli korupcije u krivičnom pravosuđu, Fuchu, Tokyo, Japan, str. 30. Dostupno na: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No73/No73_07VE_Kapplinghaus2.pdf (pristup: 30.12.2023.).

²² Preporuka o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 08.05.2003. godine (Službeni list EU 2003/C 121/01), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003H0523%2801%29&qid=1701869851449> (pristup 30.12.2023.) dopunjavana je u dva navrata, Rezolucijom o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 26.02.2010. godine (Službeni list EU 2010/C 70/01), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010G0319%2801%29&qid=1701869970617> (pristup: 30.12.2023.), a nakon toga i Rezolucijom o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 19.01.2017. godine (Službeni list EU

sveobuhvatan i fleksibilan, kako bi se mogao prilagoditi specifičnim okolnostima svakog pojedinačnog slučaja, u cilju pojednostavljenja i ubrzavanja procesa osnivanja ZIT-a.

Vijeće EU insistiralo je i na potrebi da svaka država članica imenuje nacionalnog stručnjaka kao kontakt osobu za ZIT. Dogovoreno je uspostavljanje neformalne Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove (dalje: Mreža),²³ kako bi se mogla pružiti efikasnija pomoć prilikom uspostavljanja i funkcionisanja ZIT-ova.

Na prvom sastanku imenovanih kontakt osoba, koji je sazvaio Eurojust u kooperaciji sa Europolom 23. 11. 2005. godine, ova dva tijela EU istaknula su i zajedničku inicijativu za izrađivanje priručnika za ZIT, u cilju pružanja dodatnih pojašnjenja budućim članicama ZIT-ova,²⁴ što je s vremenom postao kontinuirani zadatak, budući da je prvobitni priručnik dopunjavan više puta u cilju njegovog ažuriranja i usklađivanja s novim iskustvima i dobrim praksama.²⁵

Stupanjem na snagu Konvencije ideja ZIT-a dobila je siguran pravni osnov za njegovo formiranje, ali pored Konvencije, koja se smatra temeljnim dokumentom za uvođenje i razvoj ZIT-a,²⁶ postoje i drugi, dodatni međunarodni pravni osnovi koje je moguće koristiti u istu svrhu.²⁷

2017/C 18/01), dostupna na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2017_018_R_0001 (pristup: 30.12.2023.).

²³ Službena internet stranica Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/practitioner-networks/jits-network> (pristup: 30.12.2023.).

²⁴ Vidi: Zaključci prvog sastanka nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove, dokument Vijeća EU broj 15227/05 od 02.12.2005. godine, zaključak br. 10., str. 3. D o s t u p n o n a : <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/15227-2005-12-02-en.pdf> (pristup: 30.12.2023.) i Godišnji izvještaj Eurojusta za 2005. godinu, str. 19-21. Dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

²⁵ Detaljnije o različitim verzijama Priručnika za ZIT-ove vidi podnaslov 3.

²⁶ Tako i: Vinković, Z., op.cit., str. 800-804., Kapplinghaus, J., op.cit. str. 29-30. i Rijken, C., op.cit., str. 100-102. i 105-108.

²⁷ Međunarodni dokumenti koji pored Konvencije mogu poslužiti kao osnov za formiranje ZIT-a su:

1. Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala,

2. Međunarodni dokumenti kojima su uspostavljeni zajednički istražni timovi

Mogući razlog za postojanje više različitih međunarodnih dokumenata koji mogu poslužiti kao pravni osnov za formiranje sporazuma o ZIT-u je podudarnost interesa EU i šire međunarodne zajednice za ovu vrstu saradnje.

U tom pogledu značajni su propisi Ujedinjenih nacija²⁸ (dalje: UN), prvenstveno Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala²⁹ i Konvencija UN protiv korupcije.³⁰

Član 19. Konvencije UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koji nosi naziv „Zajedničke istrage“ propisuje razmatranje zaključivanja bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili aranžmana prema kojima se mogu obrazovati zajednički istražni organi, a u odsustvu takvih sporazuma ili aranžmana zajedničke istrage mogu se preduzeti na osnovu dogovora za svaki pojedinačni slučaj, u potpunosti poštujući suverenitet države na čijoj teritoriji treba poduzeti takvu istragu. Član 49. Konvencije UN protiv korupcije istog je naziva i sadržaja.

-
2. Konvencija UN protiv korupcije,
 3. Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci,
 4. Konvencija o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma,
 5. Konvencija o kibernetičkom kriminalu,
 6. Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, kao i
 7. Konvencija o policijskoj saradnji za jugoistočnu Evropu.

Detaljnije o ovim dokumentima vidi podnaslov 2.

²⁸ Službena internet stranica UNa: <https://www.un.org> (pristup: 30.12.2023.).

²⁹ UN Konvencija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala usvojena je Rezolucijom broj 55/25 Generalne skupštine UN-a 15.11.2000. godine, a stupila je na snagu 29.09.2003. godine. Tekst konvencije dostupan na: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

³⁰ UN Konvencija protiv korupcije usvojena je Rezolucijom broj 58/4 Generalne skupštine UN-a 31.10.2003. godine, a stupila je na snagu 14.12.2005. godine. Tekst konvencije dostupan na: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf (pristup: 30.12.2023.).

Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci³¹ u članu 9. takođe sadrži odredbu koja može predstavljati pravni osnov za formiranje ZIT-a. U stavu 1. člana 9. propisano je da će strane potpisnice blisko sarađivati kako bi povećale svoju efikasnost u ovoj oblasti, a posebno da će na temelju bilateralnih i multilateralnih sporazuma i aranžmana u odgovarajućim slučajevima, osnovati *zajedničke timove*, uzimajući u obzir potrebu da se zaštiti bezbjednost lica i operacija, pri čemu će njihovi zvanični predstavnici, članovi tima svake strane, djelovati kao lica koja je ovlastio nadležni organ one strane potpisnice na čijoj teritoriji se operacija treba izvršiti, a u svakom slučaju će biti osigurano puno poštovanje suvereniteta strane potpisnice na čijoj teritoriji operacija treba da se izvrši.

Vijeće Evrope³² takođe je iznjedrilo nekoliko dokumenata čije odredbe mogu poslužiti kao osnov za formiranje ZIT-a.

Konvencija o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma³³ u članu 16. propisuje obavezu pružanja najveće moguće pomoći u identifikaciji i traganju za sredstvima, stečenim prihodima i drugoj imovini koju je moguće oduzeti. Propisano je da takva pomoć obuhvata sve mjere pomoću kojih se mogu pribaviti i osigurati dokazi o postojanju, lokaciji ili kretanju, prirodi, pravnom statusu ili vrijednosti takve imovine. Ukoliko se usvoji šire pravno tumačenje, može se zaključiti da formulacija „najveća moguća pomoć“ („*the widest possible measure of assistance*“) podrazumijeva širok spektar pomoći koji uključuje i ZIT, iz čega slijedi da ova konvencija predstavlja dodatni međunarodni pravni osnov za zaključivanje sporazuma o ZIT-u.³⁴

³¹ UN Konvencija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci usvojena je na 6. plenarnom zasjedanju konferencije UN-a u Beču 19.12.1988. godine. Tekst konvencije dostupan na: https://www.unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf (pristup: 30.12.2023.).

³² Službena internet stranica Vijeća Evrope (The Council of Europe): <https://www.coe.int/en/web/portal> (pristup: 30.12.2023.).

³³ Konvencija Vijeća Evrope o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma (Referentni broj CETS 198) potpisana je u Varšavi 16.05.2005. godine, a stupila na snagu 01.05.2008. godine. Tekst konvencije dostupan na: <https://rm.coe.int/168008371f> (pristup: 30.12.2023.).

³⁴ Tako i: Sagmeister Ranzinger, A., Jeseničnik J. (2014) IPA 2010 – Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije: Jačanje tužilačke mreže. Priručnik o zajedničkim istražnim timovima. Sarajevo: Deutsche Gesellschaft für

Konvencija o kibernetičkom kriminalu³⁵ u članu 25. reguliše opće principe koji se odnose na uzajamnu pomoć, a stav 1. ovog člana propisuje da će strane jedna drugoj pružiti uzajamnu pomoć „u najširem mogućem obimu“ („*to the widest extent possible*“), u svrhu provođenja istraga ili postupaka povodom krivičnih djela vezanih za kompijuterske sisteme i podatke ili u svrhu prikupljanja dokaza o krivičnim djelima u elektronskom obliku.

Prethodno naznačena terminologija „u najširem mogućem obimu“ istovrsna je onoj iz odredbe člana 16. Konvencije o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma („*najveća moguća pomoć*“) iz čega slijedi da se i član 25. Konvencije o kibernetičkom kriminalu može protumačiti kao mogući pravni osnov za formiranje ZIT-a.

Saradnju u ovoj oblasti omogućava i Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima³⁶, čiji član 20. po sadržaju odgovara članu 13. Konvencije, odnosno članu 1. Okvirne odluke, uz napomenu da neke države u Evropi nisu usvojile ovaj protokol, dok neke države izvan Evrope jesu.³⁷

Na ovaj način uspostavljena je šira međunarodna osnova za oslanjanje država članica jednih na druge pri istraživanju, gonjenju i kažnjavanju krivičnih djela počinjenih od strane organizovanih kriminalnih skupina, sa transnacionalnim elementom, a istovremeno je članovima organizovanih kriminalnih skupina otežano iskorištavanje različitosti krivičnoprocesnih zakonodavstava u tim državama.

Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, str. 21., 87. i 88. i Izvještaj sa objašnjenjima za Konvenciju Vijeća Evrope o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma, dostupan na: <https://rm.coe.int/16800d3813> (pristup: 30.12.2023.), str. 22.

³⁵ Konvencija Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu (Referentni broj ETS 185) potpisana je u Budimpešti, 23.11.2001. godine, a stupila na snagu 01.07.2004. godine. Tekst konvencije dostupan na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802fa401> (pristup: 30.12.2023.).

³⁶ Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Referentni broj ETS 182) potpisan je u Strazbourg-u 08.11.2001. godine, a stupio na snagu 01.02.2004. godine. Tekst drugog dodatnog protokola dostupan na: <https://rm.coe.int/16802e875a> (pristup: 30.12.2023.).

³⁷ Detaljnije: Sagmeister Ranzinger, A., Jeseničnik J., op.cit., str. 17.

Posebno značajna za Bosnu i Hercegovinu, a i druge balkanske zemlje, je Konvencija o policijskoj saradnji za jugoistočnu Evropu (dalje: KPSJIE)³⁸

U Preambuli KPSJIE istaknuta su dva važna cilja: unapređenje zajedničkih sigurnosnih interesa i učinkovita borba protiv prekograničnih prijetnji javnom redu i sigurnosti od strane međunarodnog kriminala, uz ulazak u sigurnosno partnerstvo. U svrhu ostvarenja ciljeva predviđenih u preambuli, KPSJIE predviđa više oblika saradnje država članica, od kojih je svakako jedan od značajnijih i saradnja u okviru ZIT-a.

U tom pravcu izuzetno je važna odredba člana 27.³⁹ KPSJIE, koja detaljno reguliše mogućnost osnivanja ZIT-a država članica.

Potrebno je imati u vidu da su prethodno navedeni instrumenti za međunarodnu saradnju ograničeni na specifična krivična djela, kao i na saradnju onih država koje su usvojile te instrumente. Kada je riječ o ZIT-ovima sa „trećim državama“,⁴⁰ kao pravni osnov mogu poslužiti i multilateralni i bilateralni sporazumi, te nacionalni propisi država članica ZIT-a, a postoje stavovi i da je ZIT moguće osnovati temeljem načela reciprociteta.⁴¹

Budući da BiH nije država članica EU, još uvijek nije moguće direktno primijeniti član 13. Konvencije, ali je mogućnost formiranja sporazuma o ZIT-u regulisana u članu 24. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima,⁴² na način da država koja želi formirati sporazum o ZIT-u sa BiH

³⁸ KPSJIE donesena je dana 05.05.2006. godine u Beču od strane sedam država (Republika Albanija, BiH, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Rumunija, Republika Srbija i Crna Gora), a 2008. godine pridružila im se i Republika Bugarska. Fokus konvencije odnosi se na unapređenje policijske saradnje, prvenstveno kroz razmjenu informacija. Tekst konvencije dostupan na: [https://www.msb.gov.ba/PDF/Konvencija%20o%20policijskoj.%20saradnji%20zemalja%20jugoi.Evrope.pdf](https://www.msb.gov.ba/PDF/Konvencija%20o%20policijskoj%20saradnji%20zemalja%20jugoi.Evrope.pdf) (pristup: 30.12.2023.).

³⁹ Sadržaj člana 27. KPSJIE istovrsan je sadržaju člana 13. Konvencije.

⁴⁰ Misli se na države koje nisu članice EU, odnosno koje nisu potpisnice konvencije ili drugog međunarodnog dokumenta koji predstavlja pravni osnov za formiranje ZIT-a u svakom konkretnom slučaju (op.a.).

⁴¹ Šire: Zaključci 10. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove, str 6. i 7. Dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/17115-2014-12-19-en.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

Na ovom sastanku posebna pažnja posvećena je i praktičnim rješenjima kada je u pitanju multilateralni ZIT u kojem pravni osnov za formiranje ZIT-a nije isti za sve države koje će biti članice tima.

⁴² Član 24. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima

uputi zahtjev za međunarodnu pravnu pomoć, na osnovu kojeg zahtjeva slijede pregovori u tom pravcu.

Nakon terorističkih napada 11. 09. 2001. godine u SAD-u, došlo je do realizacije ideje o dodatnom poboljšanju pružanja uzajamne pravne pomoći između država članica EU i SAD-a i to na način da je usaglašen Sporazum o uzajamnoj pravnoj pomoći između EU i SAD-a (dalje: SAD-EU Sporazum).⁴³

Kao ugovorne strane sporazuma navedene su SAD i EU,⁴⁴ dok konkretnu pravnu pomoć pružaju pojedinačne države članice EU, odnosno SAD-a. Sporazum se smatra ključnim transatlantskim mehanizmom za osiguranje efikasnije saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma. Predstavlja dopunu bilateralnih sporazuma zaključenih između SAD-a i država članica EU, pri čemu je EU dužna osigurati njegovu primjenu i u slučaju nepostojanja bilateralnog sporazuma između neke njene države članice i SAD-a, a propisano je i da je standard koji je postavljen ovim sporazumom mjerilo za zaključivanje budućih bilateralnih sporazuma između država članica EU i SAD-a.⁴⁵

Članom 5. SAD-EU Sporazuma, koji se odnosi na ZIT-ove, potpisnice sporazuma obavezale su se da, u mjeri u kojoj to do sada nisu učinile, preduzmu korake neophodne za osnivanje i djelovanje ZIT-ova na teritoriji SAD-a i svake države članice EU, a u cilju olakšavanja krivičnih istraga i krivičnog gonjenja u predmetima koji se tiču SAD-a i jedne ili više država članica EU.⁴⁶ Uslovi pod kojima ZIT treba funkcionisati, bit će usaglašeni između organa nadležnih za istragu, odnosno krivično gonjenje u svakoj od država, a koje će svaka država odrediti.⁴⁷ Na ovaj način, državama članicama tima nametnuta je odgovornost pronalaženja „najmanjeg zajedničkog imenitelja“ u pogledu pravnih pravila ZIT-a koja u konačnici trebaju rezultirati

(Službeni glasnik BiH broj 53/09 i 58/13) po sadržaju je podudaran odredbi člana 13. Konvencije.

⁴³ Sporazum o uzajamnoj pravnoj pomoći između EU i SAD-a (Službeni list EU broj 56 19/Sv. 16, odnosno broj L 181/34 od 19.07.2003.), dostupan na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22003A0719(02)) (pristup: 30.12.2023.).

⁴⁴ SAD-EU Sporazum, član 2., stav 1.

⁴⁵ Ibid., član 3.

⁴⁶ Ibid., član 5., stav 1.

⁴⁷ Ibid., član 5., stav 2.

dokazima zakonitim u krivičnim postupcima u svakoj članici tima. U pravilu će organi nadležni za istragu, odnosno krivično gonjenje, koje države odrede, direktno međusobno komunicirati u cilju osnivanja i djelovanja ZIT-ova, osim u slučajevima u kojima izrazita složenost, previše širok obim ili druge okolnosti konkretnog slučaja zahtijevaju centralizovaniju koordinaciju u nekim ili svim aspektima, kada će se komunikacija odvijati drugim odgovarajućim kanalima, koje države članice tima posebno dogovore.⁴⁸

Prema navodima Revizije SAD-EU Sporazuma,⁴⁹ ZIT je oblik saradnje koji nije bio predviđen u ranijim bilateralnim sporazumima o uzajamnoj pravnoj pomoći zaključenim između pojedinačnih država članica EU i SAD-a, a može poslužiti za povećavanje efikasnosti u prikupljanju dokaza, bez potrebe za dostavljanjem zahtjeva za međunarodnu pravnu pomoć, te tako značajno unaprijediti koordinaciju i ubrzanu saradnju u odgovarajućim slučajevima. Najveći problem i prema sadržaju Revizije odnosi se na pitanje jesu li odredbe sporazuma o ZIT-u dovoljne da obezbijede takav stepen kohezivnosti između SAD i EU istraga, da dokazi, koje prikupe strani (primjera radi EU) istražitelji prema svojim domaćim pravnim pravilima i učine dostupnim SAD-u kako bi bili korišteni u njihovom krivičnom postupku, budu ocijenjeni kao zakoniti.

Istaknuto je da se poduzimaju aktivnosti u cilju prevazilaženja zakonskih i praktičnih prepreka pri osnivanju ZIT-ova, te da Eurojust ima značajnu ulogu u olakšavanju saradnje između država članica EU i SAD-a, posebno imajući u vidu da Eurojust služi i kao vid brže i efikasnije komunikacije u predmetima u koje su uključene obje strane SAD-EU Sporazuma.⁵⁰

⁴⁸ Ibid., član 5., stav 3.

⁴⁹ Revizija Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći između EU i SAD-a iz 2010. godine, dokument Vijeća EU broj 9291/16, Brisel, 25.05.2016. godine, d o s t u p n o n a : <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2016/jun/eu-council-eu-usa-mla-9291-16.pdf>(pristup: 30.12.2023.), str. 10. i 11.

⁵⁰ U vremenskom periodu od 2010. do 2015. godine Eurojust je otvorio 135 svojih predmeta koji se odnose na prenos informacija na relaciji SAD-EU, te je omogućio održavanje 56 koordinacionih sastanaka s tim u vezi. Tako: Revizija SAD-EU Sporazuma, op.cit., str. 4-7.

3. Uloga međunarodnih organizacija koje pomažu i sudjeluju u radu zajedničkih istražnih timova

Međunarodna saradnja putem ZIT-ova bila bi znatno otežana i usporena bez aktivnog sudjelovanja međunarodnih organizacija. Izrazit značaj ovih organizacija primjetan je od prvih godina primjene ZIT-a, kada je bilo neophodno prevazići zadržku država i slabu prihvaćenost ovog oblika saradnje, koji je istovremeno predstavljao nepoznanicu i činio se administrativno komplikovan u odnosu na druge, od ranije poznate i primjenjivane, vidove međunarodne pravne pomoći.

Eurojust je tijelo koje daleko više i opsežnije prati i podržava ZIT-ove od svih drugih međunarodnih organizacija koje su (in)direktno aktivne na ovom planu.

Eurojust je osnovan odlukom Vijeća EU,⁵¹ u cilju unapređenja borbe protiv teških oblika organizovanog kriminala, posebno prekograničnog, kada su uključene dvije ili više zemalja članica EU, a u svom sastavu ima tužioce, sudije ili policijske službenike ekvivalentne nadležnosti iz svake države članice EU.

U svakom godišnjem izvještaju Eurojusta posebna pažnja posvećena je zajedničkim istragama, kako država članica međusobno, tako i sa trećim državama.⁵² Osnov za uključenost predstavnika Eurojusta u ZIT-ovima sadrži član 31. Ugovora o EU, koji predviđa njihovu ulogu podrške i to u dva moguća svojstva: prvo kao domaći članovi tima, koje obavezuju domaći propisi (u kojem slučaju je prednost u tome što su ovi članovi ZIT-a istovremeno i članovi

⁵¹ Eurojust je osnovan Odlukom Vijeća EU broj 2002/187/PUP, od 28.02.2002. godine, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002D0187&qid=1702015890584> (pristup: 30.12.2023.) koja odluka je izmijenjena Odlukom Vijeća EU broj 2009/426/PUP, od 16.12.2008. godine, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0426&qid=1702015895230> (pristup: 30.12.2023.). Evropski parlament i Vijeće donijeli su 14.11.2018. godine novu Uredbu EU, broj 2018/1727, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1727> (pristup: 30.12.2023.) na osnovu koje je Eurojust zvanično postao Agencija EU za krivičnu pravosudnu saradnju.

⁵² Godišnji izvještaji Eurojusta, dostupni na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

Eurojust mreže) i drugo kao predstavnici Eurojusta, u kojem slučaju su se dužni pridržavati pravila Eurojusta.⁵³

Eurojust ima mogućnost da identifikuje slučajeve koji ispunjavaju uslove za osnivanje ZIT-a.⁵⁴ Suprotno tome, Eurojust neće predložiti osnivanje ZIT-a u slučajevima kada se različiti pravni sistemi „ne mogu pomiriti“, nego će u tim slučajevima predložiti druge načine međunarodne saradnje, kao što su paralelne istrage ili zahtjevi za međunarodnu pravnu pomoć.

Još jedna ključna uloga Eurojusta tiče se finansijske podrške ZIT-ovima.⁵⁵ Prema podacima dostupnim u godišnjim izvještajima Eurojusta vidljiv je kontinuiran porast finansijskih sredstava koja su namijenjena podršci ZIT-ova, kao i porast broja ZIT-ova kojima je pružena finansijska podrška.⁵⁶

Pored finansijske podrške, statistički podaci upućuju na zaključak da Eurojust igra istaknutu ulogu i u procesu uspostavljanja ZIT-a i potpisivanja sporazuma o ZIT-u, ali i u operativnoj fazi koja podrazumijeva sprovođenje

⁵³ Šire: Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2018., dostupan na:

[http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/Second%20JIT%20Evaluation%20Report%20\(February%202018\)/2018-02_2nd-Report-JIT-Evaluation_EN.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/Second%20JIT%20Evaluation%20Report%20(February%202018)/2018-02_2nd-Report-JIT-Evaluation_EN.pdf) (pristup: 30.12.2023.).

⁵⁴ Tako: Odluka Vijeća EU broj 2002/187/PUP, op.cit., član 6. izmijenjene Odlukom Vijeća EU broj 2009/426/PUP, op.cit. Vidi i: Uredbu EU, broj 2018/1727, op.cit.

⁵⁵ Vidi: Klother, M., op.cit., str. 24. i 25. Tako i: Prvi izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2016., dostupan na:

[http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/First%20JIT%20Evaluation%20Report%20\(February%202016\)/2016-02-08-JIT-Evaluation_EN.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/First%20JIT%20Evaluation%20Report%20(February%202016)/2016-02-08-JIT-Evaluation_EN.pdf) (pristup: 30.12.2023.), str. 6. i 24., Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., str. 6., 25., 29., 30., 35. i 36. i Treći izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2020., dostupan na:

[http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/Third%20JIT%20Evaluation%20Report%20\(March%202020\)/2020-03_3rd-JITs-Evaluation-Report_EN.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITsevaluation/Third%20JIT%20Evaluation%20Report%20(March%202020)/2020-03_3rd-JITs-Evaluation-Report_EN.pdf) (pristup: 30.12.2023.), str. 15., 16., 22. i 23.

⁵⁶ U 2010. godini pružena je finansijska podrška za 12 ZIT-ova, u iznosu od preko 250.000,00 €, već naredne godine potrošeno je preko milion € po osnovu finansijske pomoći za 34 ZIT-a, 2016. godine finansijski je podržano 90 ZIT-ova, sa ukupnim iznosom od 1.3 miliona €, 2019. godine potrošeno je 1.44 miliona € kako bi se finansijski podržalo 148 ZIT-ova, a 2022. godine finansirana su 123 ZIT-a, sa ukupnim iznosom od 1.91 milion €.

Uporedi Godišnje izvještaje Eurojusta za navedene godine, op.cit.

istrage u okviru tima.⁵⁷ Organizovanjem koordinacionih sastanaka Eurojust može olakšati i saradnju članova ZIT-a sa državama koje ne učestvuju u ZIT-u, ali je njihova pomoć potrebna u cilju okončanja takve istrage.⁵⁸

Uključenost Eurojusta ne prestaje nužno okončanjem zajedničke istrage, jer slučaj u Eurojustu često ostaje otvoren i nakon toga, posebno iz razloga što Eurojust pruža podršku i prilikom evaluacije ZIT-a, kao i slanja dodatnih zahtjeva za međunarodnu pravnu pomoć (imajući u vidu da se okončanje ZIT-a ne podudara i sa okončanjem istraga u svim državama članicama tima, te da podrška Eurojusta može biti potrebna i u fazi suđenja).⁵⁹

U cilju promocije ZIT-a, Vijeće EU osnovalo je 2005. godine Mrežu nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove,⁶⁰ čiji sekretarijat je smješten u Eurojustu. Rad Mreže usmjeren je na olakšavanje rada praktičara, ohrabrivanje država da koriste ZIT, te razmjenu iskustava i znanja iz ove oblasti. Od 2005. godine održavaju se redovni godišnji sastanci Mreže, uz podršku Eurojusta i Europolu. Svaka država članica imenuje svoje nacionalne stručnjake u Mrežu, a oni su ujedno i kontakt tačke kojima se obraćaju praktičari tih država koji žele osnovati ZIT. Nacionalni stručnjaci imaju stručna znanja o funkcionisanju ZIT-a u svojoj državi, a ujedno i direktan pristup informacijama vezanim za druge države – buduće članice ZIT-a. Djelovanjem Mreže razvijeni su i alati koji olakšavaju osnivanje ZIT-ova i njihovo djelovanje. Pored ranije naznačenog modela sporazuma o osnivanju ZIT-a, neki od korisnih alata su i: Praktični priručnik za ZIT-ove,⁶¹

⁵⁷ Više o tome u Izvještajima o procjeni ZIT-ova: Prvi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., str. 7., 24. i 29., Treći izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2020., op.cit., str. 15., 16. i 21. i Četvrti izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2023., dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/fourth-jits-evaluation-report.pdf> (pristup: 30.12.2023.), str. 13-19., 21. i 45-46.

⁵⁸ Vidi: Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., str. 35.

⁵⁹ Šire: Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., str. 36. i 37.

⁶⁰ Dokument Vijeća EU broj 11037/05 iz 2005. godine, Ishod postupka – 7. tačka dnevnog reda: Zajednički istražni timovi – Prijedlog za imenovanje nacionalnih stručnjaka, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/Partners/JITs/JITs-Council-document-11037-05-EN.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

⁶¹ Postoji nekoliko verzija Priručnika za ZIT-ove. Prva je iz 2009. godine i riječ je o dokumentu Vijeća EU broj 13598/09 od 23.09.2009. godine, dostupan na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13598-2009->

Formular za evaluaciju ZIT-ova,⁶² kao i brojni projekti (Fiches Espagnoles, Zabranjeno područje Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove, Platforma za saradnju ZIT-ova, SIRIUS projekt i drugi).⁶³

Nakon Eurojusta, Europol je agencija koja je u evropskoj regiji najviše uključena u rad ZIT-ova, što je vidljivo kako iz izvještaja Eurojusta, tako i iz Izvještaja o procjeni ZIT-ova.

Europol je osnovan 1998. godine kao agencija EU za izvršavanje zakonodavstva, čiji zadatak je da bude podrška i pomaže državama članicama EU u borbi protiv terorizma, neovlaštenog prometa opojnim drogama i organizovanog kriminala i u otkrivanju krivičnih djela sa međunarodnim elementom, te da olakša razmjenu informacija i pomogne u istragama. U

INIT/en/pdf (pristup: 30.12.2023.), koji predstavlja dopunu dokumenta pod naslovom „Vodič kroz zakonodavstvo država članica EU o ZIT-ovima“. Naredne verzije su iz 2011. godine [dokument Vijeća EU broj 15790/1/11 REV 1 od 04. 11. 2011. godine, dostupan na: <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/st15790-re01.en11.pdf> (pristup: 30.12.2023.)], zatim iz 2016. godine [dokument Vijeća EU broj 11501/16 od 26.07.2016. godine, dostupan na: <https://db.europol.europa.eu/db/en/doc/2565.pdf> (pristup: 30.12.2023.)], te iz 2017. godine, koja verzija sadrži i ažurirani model sporazuma o osnivanju ZIT-a [dokument Vijeća EU broj 6128/1/17 REV 1 od 14.02.2017. godine, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/Partners/JITs/JIT-GUIDE-2017-EN.pdf> (pristup: 30.12.2023.)]. Naredni priručnik je iz 2021. godine [dokument Vijeća EU broj 15064/21 od 15.12.2021. godine, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/jits-practical-guide> (pristup: 30.12.2023.)].

U junu 2022. godine izdat je poseban Priručnik o ZIT-ovima sa trećim zemljama, koji su zajednički pripremili Eurojust i Sekretarijat Mreže. Dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/guidelines-on-jits-involving-third-countries.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

⁶² Cilj formulara za evaluaciju ZIT-ova je olakšavanje prikupljanja i dijeljenja informacija o istragama provedenim na ovaj način. Ovako prikupljeni podaci, nakon sveobuhvatne analize, mogu poslužiti kao osnov za kreiranje „banke znanja“ (bank of knowledge) o ZIT-ovima, unapređenje korištenja i efikasnije funkcionisanje ZIT-ova u praksi. Formular za evaluaciju dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/practitioner-networks/jits-network> (pristup: 30.12.2023.).

⁶³ Detaljnije: Godišnji izvještaji Eurojusta, op.cit.

svakoj državi članici Europolu uspostavljene su kontakt tačke sa zadatkom dostavljanja potrebnih informacija, odgovaranja na zahtjeve Europolu, te redovnog ažuriranja informacija o vlastitim propisima. Europol saraduje i sa državama koje nisu članice EU, te brojnim međunarodnim organizacijama.⁶⁴

U okviru ZIT-a, Europol državama članicama može obezbijediti značajnu podršku, te olakšati sigurnu razmjenu informacija između država članica ZIT-a, država koje ne učestvuju u ZIT-u i tijela EU. Pored navedenog, službena lica Europolu mogu i učestvovati u ZIT-u, pri čemu trebaju biti ispunjeni sljedeći uslovi:

- njihovu uključenost mora zahtijevati neka od država članica ZIT-a;
- dvije ili više država članica ZIT-a (ili država koje ne učestvuju u ZIT-u) moraju imati zaključen sporazum o saradnji sa Europolom;
- predmet ZIT-a mora biti u okviru kompetencija Europolu.

Europol ima mogućnost podržati ZIT i prije njegovog formalnog osnivanja, a podrška Europolu naročito je usmjerena na provjeru i analizu podataka i informacija putem najsavremenije tehnologije.⁶⁵

U izvještajnim periodima koji prethode prvom ZIT-u primjetna su nastojanja Europolu da olakša i unaprijedi međunarodnu saradnju na istragama koje su zajedničke različitim državama, u kontekstu borbe protiv prekograničnog organizovanog kriminala,⁶⁶ a poseban akcenat stavljen je na

⁶⁴ Više na službenoj internet stranici Europolu: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (pristup: 30.12.2023.).

⁶⁵ Detaljnije: Prvi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit. i Treći izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2020., op.cit., str. 17.

⁶⁶ Tako prema: Redigovanom izvještaju Europolu za 1999. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/redacted-europol-annual-report-1999-edoc726152> (pristup: 30.12.2023.), str. 8., 12. i 22., Godišnjem izvještaju Europolu za 2002. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/europol-annual-report-2002> (pristup: 30.12.2023.), str. 8., 9., 21-23. i 32. i Godišnjem izvještaju Europolu za 2003. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/europol-annual-report-2003> (pristup: 30.12.2023.), str. 13. i 18-20. U Godišnjem izvještaju Europolu za 2003. godinu (str. 31. i 32.) naznačeno je da je nakon donošenja Okvirne odluke ZIT stavljen u prioritete Europolu i o korištenju ZIT-a kao novog alata je opširno raspravljano.

saradnju sa SAD-om (prvenstveno u zajedničkoj borbi protiv terorizma, koja je intenzivirana nakon terorističkog napada 11. 09. 2001. godine).⁶⁷

Formalni sporazum Europolu i Eurojusta potpisan je 09. 06. 2004. godine, a u njihovoj zajedničkoj saradnji, te uz njihovo učešće, u novembru iste godine formiran je i prvi ZIT, i to između Holandije i Velike Britanije, u vezi neovlaštenog prometa opojnim drogama. Tada je istaknuto da će Eurojust zajedno sa Europolom nastojati da doprinese tome da ZIT-ovi postanu uobičajen metod za borbu protiv organizovanih kriminalnih grupa koje djeluju na području više država članica EU.⁶⁸

Uloga Europolu u ZIT-ovima regulisana je članovima 4. i 5. Uredbe o Europolu,⁶⁹ a i član 30. Ugovora o EU, u stavu 2., tačka A) propisuje da ZIT-ovi mogu uključivati predstavnike Europolu u svojstvu podrške.

O značaju Eurojusta i Europolu za funkcionisanje ZIT-ova dovoljno govori i to da obje agencije mogu inicirati formiranje ZIT-a između dvije ili više država, dostavljanjem zvaničnih zahtjeva nadležnim organima država članica EU.⁷⁰

⁶⁷ Tako prema Godišnjem izvještaju Europolu za 2003. godinu, op.cit., str. 33.

⁶⁸ Godišnji izvještaj Eurojusta za 2004. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.) i Klother, M., op.cit., str. 25.

⁶⁹ Uredba Evropskog parlamenta i Vijeća EU broj 2016/794 od 11.05.2016. o Agenciji EU za saradnju tijela za izvršavanje zakonodavstva (Europol) te zamjeni i stavljanju van snage odluka Vijeća 2009/371/PUP, 2009/934/PUP, 2009/935/PUP, 2009/936/PUP i 2009/968/PUP, dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0794> (pristup: 30.12.2023.), koja je izmijenjena Uredbom Evropskog parlamenta i Vijeća EU broj 2022/991 od 08.06.2022. o izmjeni Uredbe 2016/794 u pogledu saradnje Europolu sa privatnim stranama, obrade ličnih podataka koju provodi Europol radi podrške krivičnim istragama i uloge Europolu u području istraživanja i inovacija, dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0991> (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁰ Ove agencije EU mogu zajedno, na zahtjev država članica EU, učestvovati u osnivanju ZIT-a i pružati podršku u preliminarnim raspravama u cilju njegovog osnivanja. Tako: Član 6. Sporazuma o saradnji Europolu i Eurojusta, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/InternationalAgreements/Eurojust-Europol-2010-01-01-EN.pdf> (pristup: 30.12.2023.). Vidi šire: Sagmeister Ranzinger, A., Jeseničnik J., op.cit., str. 42.

Pored Eurojusta i Europolu, i mnoge druge međunarodne organizacije indirektno su uključene u pružanje podrške međunarodnoj saradnji u krivičnim stvarima, a time i radu ZIT-ova.

OLAF (*Office de Lutte Anti-Fraude, fr.*) – Evropski ured za borbu protiv prevara, tijelo je Evropske Komisije koje istražuje prevare povezane sa budžetom EU, korupciju i teške prekršaje unutar evropskih institucija.

OLAF saraduje sa Eurojust-om i čini dio Mreže nacionalnih stručnjaka u ZIT-ove.⁷¹

Osnivanjem Ureda evropskog javnog tužitelja, kao nezavisnog i decentralizovanog ureda tužilaštva EU koji je nadležan za istragu, krivični progon i podizanje optužnica za krivična djela na štetu budžeta EU, uveden je sistem podijeljenih nadležnosti između Ureda i nacionalnih tijela država članica. Takođe je donesena i tzv. Direktiva PIF⁷² čiji cilj je jači i usklađeniji sistem minimalnih zajedničkih pravila za borbu protiv krivičnih djela koja štete budžetu EU, a nakon toga i revidirana Uredba o OLAF-u, kojom je utvrđeno da će se OLAF u radu međusobno dopunjavati sa tužiteljima EPPO-a.

EJN (*European Judicial Network*) – Evropska pravosudna mreža, sastoji se od kontakt tačaka iz država članica EU, a osnovana je u cilju olakšavanja pravosudne krivičnopravne saradnje. Putem direktnih kontakata nadležnih organa država članica EU nastoji se ubrzati dostavljanje relevantnih informacija potrebnih kako bi se pripremio efikasan zahtjev za pravosudnu saradnju, a saradnja se u istom pravcu ostvaruje i sa državama koje nisu članice EU.⁷³

EJN blisko saraduje sa Eurojustom⁷⁴, njihovi članovi često sudjeluju na

⁷¹ Uporedi: Godišnje izvještaje Eurojusta, op.cit. i sadržaj službene internet stranice OLAF-a: https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/cooperation-investigative-partners_en (pristup: 30.12.2023.).

⁷² Direktiva Evropskog Parlamenta i Vijeća broj 2017/1371 od 05.07.2017. o suzbijanju prevara počinjenih protiv finansijskih interesa Unije krivičnopravnim sredstvima (Službeni list EU L 198/29 od 28.07.2017.), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L1371> (pristup: 30.12.2023.).

⁷³ Više: službena internet stranica EJN: https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_Home.aspx (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁴ Sekretarijat EJNa čini dio sekretarijata Eurojusta i smješten je u prostorijama Eurojusta, što dodatno olakšava njihovu saradnju, a budžet EJNa spada u okvir odgovornosti Eurojusta. Tako: Godišnji izvještaj Eurojusta za 2007. godinu,

zajedničkim sastancima, te se dešava i da se obje organizacije bave istim slučajem.⁷⁵ Upućenost jednih na druge dodatno je ojačana i činjenicom da su mnoge države koje su implementirale Odluku o Eurojustu, kao kontakt tačku za EJNI imenovalе osobe koje su takođe i njihovi predstavnici za saradnju sa Eurojustom.⁷⁶

Saradnja Eurojusta i EJNa vremenom je unaprijeđena na više nivoa: vezano za protok informacija, kao i slučajeve u kojima Eurojust i EJNI mogu provoditi komplementarne aktivnosti, a uvedena je i redovna procjena saradnje Eurojusta i EJNa.⁷⁷ Od 2015. godine odlučeno je da će se pristup Ograničenom području Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove odobriti i predstavnicima EJNa, koji su uključeni u rad ZIT-ova.⁷⁸

PCCSEE (*Police Cooperation Convention for South East Europe Secretariat*) – Sekretarijat Konvencije o policijskoj saradnji za jugoistočnu Europu⁷⁹ osnovan je u cilju udruživanja snaga zemalja jugoistočne Europe, radi efikasnije i sveobuhvatnije borbe protiv teških krivičnih djela i organizovanog kriminala.

Aktivnosti Sekretarijata u oblasti ZIT-ova vidljive su iz odluka na osnovu kojih je osnovana radna grupa čija svrha je jačanje regionalne saradnje kroz zajedničke istrage, te formiranje platforme za sigurnu razmjenu informacija i stručnih znanja o radu u okviru ZIT-a.⁸⁰

dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁵ Tako: Prvi izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit., str.16-18.

⁷⁶ Tako prema: Godišnji izvještaj Eurojusta za 2003. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁷ Godišnji izvještaj Eurojusta za 2010. godinu, dostupno na: <https://www.0eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁸ Godišnji izvještaj Eurojusta za 2015. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> (pristup: 30.12.2023.).

⁷⁹ Za više detalja o KPSJIE vidi podnaslov 2.

⁸⁰ Vidi: Odluka PCC SEE o osnivanju tematske radne grupe za mrežu stručnjaka za ZIT u okviru PCC SEE-a, EWG 02/12 od 17.09.2012. i Odluka PCC SEE o pokretanju Centra članica ZIT-a na internet stranici PCC SEE-a, EWG 01/14 od 11.11.2014., obje dostupne na: <http://www.pccseesecretariat.si/index.php?page=documentspcc&item=35> (pristup: 30.12.2023.).

Postojeći pravni okvir za formiranje ZIT-ova, kao i nastojanja međunarodnih organizacija koje aktivno prate razvoj ZIT-a, doprinose efikasnosti međunarodnih istraga krivičnih djela sa teškim štetnim posljedicama za državne sigurnosne sisteme. Na ovaj način omogućava se organima krivičnog gonjenja u svakoj pojedinačnoj državi uključenju u ZIT da u svom radu ostanu u korak sa razvojem sve sofisticiranijih metoda učinjenja krivičnih djela u okviru organizovanih kriminalnih grupa koje djeluju na području više država.

Od posebnog značaja za razvoj ZIT-ova su aktivnosti Eurojust-a koje se odnose na izazove i praktične probleme koji izviru iz razlika u pravnim sistemima država članica ZIT-ova, a imaju za cilj približavanje relevantnih propisa, kako bi se pronašao zajednički pravni okvir i olakšalo funkcionisanje u okviru ZIT-a. Ova agencija je kroz svoj kontinuirani rad doprinijela promjeni raspoloženja nadležnih organa država članica ZIT-ova, te izgradnji njihovog međusobnog povjerenja koje je rezultiralo postepenim prihvatanjem ovog vida saradnje i vođenja istraga.

Positivan uticaj prethodno navedenih međunarodnih organizacija vidljiv je i kada je riječ o prevazilaženju poteškoća nastalih povodom problematiziranja zakonitosti dokaza iz jednog pravnog sistema u drugom, a koji dokazi su prikupljeni u okviru rada u ZIT-u. Ove organizacije omogućile su članovima ZIT-ova efikasniju razmjenu informacija i iskustava, uključujući i pravnu upraksu koja se ogleda u stavovima sudova u konkretnim predmetima povodom isticanih prigovora o zakonitosti dokaza, što je vodilo ka kvalitetnijoj saradnji država članica u pravcu usaglašavanja zajedničkih pravila za prikupljanje dokaza, kako bi ispunjavali kriterij zakonitosti u svim državama članicama svakog konkretnog ZIT-a.

4. Savremeni trendovi u razvoju ZIT-ova

Prema Četvrtom izvještaju o procjeni ZIT-ova,⁸¹ koji je baziran na 82 pojedinačna izvještaja dostavljena u vremenskom periodu od novembra 2019. do novembra 2022. godine, mogu se pratiti značajne novine koje se odnose na ZIT. U naznačenom vremenskom periodu Eurojust je pružio podršku u 498 ZIT-ova, od kojih je 401 bio bilateralan, a 97 ZIT-ova bili su multilateralni. Najčešća krivična djela u ovim ZIT-ovima su: organizovani kriminal, aktivnosti povezane sa pranjem novca, prevare, neovlašten promet opojnim drogama, trgovina ljudima. Treće zemlje učestvovala su u 133 ZIT-a.

⁸¹ Četvrti izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit.

Svakodnevna dinamika međunarodne saradnje u krivičnim stvarima rezultirala je pojavom novih članova, odnosno učesnika ZIT-ova, od kojih su dva istorijski značajna:

-Ured evropskog javnog tužitelja (*European Public Prosecutor's Office – EPPO*):

Ured evropskog javnog tužitelja počeo je sa radom 01.06.2021. godine. Prema važećim propisima, između država članica EU koje učestvuju u radu EPPOa nema potrebe za ZIT-ovima, niti za bilo kakvim zahtjevima za saradnju (22 države učestvuju u pojačanoj saradnji ove vrste, a Mađarska, Poljska i Švedska su odlučile da se ne pridruže EPPO-u, dok Danska i Irska nisu dužne da se pridržavaju propisa o EPPO, shodno njihovim protokolima na Ugovor o funkcionisanju EU). U saradnji sa trećim državama u odnosu na EU i EPPO, EPPO može formirati ZIT i biti aktivni član tima, ukoliko za to postoji adekvatan pravni osnov (članovi 104. i 105. EPPO Uredbe⁸²) u pravnom sistemu treće države. U februaru 2022. godine prvi ZIT čiji član je EPPO je formiran sa Švedskom (koja nije članica EPPOa), uz podršku Eurojusta, kako bi se istražio predmet koji se odnosio na PDV prevaru.

- Međunarodni krivični sud (*International Criminal Court – ICC*):

Nakon što je počela ruska invazija na Ukrajinu u februaru 2022. godine, nekoliko država članica EU, kao i ICC,⁸³ otvorili su istrage o navodnim ratnim zločinima, zločinima protiv čovječnosti i drugim međunarodnim zločinima. Kako bi se olakšala razmjena dokaza i zajednički naponi ovih istraga, formiran je ZIT između Litvanije, Poljske i Ukrajine, dana 25.03.2022. godine, uz podršku Eurojusta, koji se ZIT-u pridružio kao član tima. Krajem maja 2022. godine, ZIT-u su se pridružile još i: Estonija, Latvija i Slovačka, a 13.10.2022. godine i Rumunija, kao sedma članica ZIT-a. Članice ZIT-a razmatrale su najbolji način uključivanja i ICC-a u svoje aktivnosti, kako bi se omogućila njihova bliža saradnja.

⁸² Detaljnije: Zabilješka EPPOa o njegovom učešću u ZIT-ovima od 22.07.2021. (2 0 2 1 / L S - 2 8 / J C - R R - L D M) , d o s t u p n o n a : https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/guidance_document_on_eppo_involvement_in_jits.pdf (pristup: 30.12.2023.).

⁸³ Međunarodni krivični sud je trajno nezavisno sudsko tijelo u čijoj nadležnosti su krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina i zločina agresije, koja su počinjena na teritoriji ili od strane državljana država koje su pristupile sudu. Sud je osnovan Rimskim statutom koji je stupio na snagu 01.07.2002. godine. Dostupan na: <https://www.icc->

Na 18. sastanku Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove⁸⁴ kao moguće koristi od uključivanja ICC-a u ZIT prepoznati su:

- mogućnost korištenja iskustva ICC-a u vezi istraga teških međunarodnih zločina i saradnja sa organizacijama civilnog društva;
- prisustvo ICC-a na terenu i mogućnost korištenja rezultata takvih istraga;
- ubrzana saradnja i sprječavanje dupliranja posla;
- omogućavanje da prikupljanje dokaza bude u skladu sa standardima ICC-a u slučaju eventualnog optuživanja pred tim sudom, iako je uključenost ICC-a od značaja i u slučajevima za koje ovaj sud nije nadležan;
- kreiranje veza između nadležnih organa država članica Rimskog statuta⁸⁵ i Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove.

ICC takođe može doprinijeti širenju znanja u ovoj oblasti, te obezbijediti pomoć bez aktivne istrage slučaja, kao i podijeliti informacije sa nadležnim organima država članica u vezi zločina koji ne predstavljaju teške međunarodne zločine.

Rimski statut u dijelu 9. propisuje generalnu obavezu država članica da sarađuju sa ICC-em (član 86.), a ICC ovlašćuje da zahtijeva saradnju od država i propisuje detaljna pravila u vezi takvih zahtjeva (član 87.), ali Rimski statut ne propisuje egzaktna pravila koja bi odredila status ICC-a u ZIT-u, niti odredbe člana 13. Konvencije i člana 20. Drugog okvirnog protokola Konvencije posebno regulišu takvu uključenost. Posljedično, neophodno je da Sporazum o ZIT-u odredi ulogu ICC-a, posebno uzimajući u obzir zakonodavstvo država članica ZIT-a, kao i ciljeve i zadatke ZIT-a.

[cpi.int/sites/default/files/Publications/Rome-Statute.pdf](https://www.cpi.int/sites/default/files/Publications/Rome-Statute.pdf) (pristup: 30.12.2023.). Službena internet stranica ICC-a: <https://www.icc-cpi.int> (pristup: 30.12.2023.).

⁸⁴ Najbitniji detalji sa 18. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove od 05. i 06.10.2022., Dokument Vijeća EU broj 16201/22, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/highlights-of-the-18th-annual-meeting-of-the-jits-network-council-document.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

⁸⁵ Rimski statut potpisan je u Rimu 17.07.1998. godine. To je međunarodni ugovor kojim je osnovan ICC, kao dio sistema UN-a, nadležan za vođenje krivičnog postupka za najteža krivična djela, proglašena takvima od strane cjelokupne međunarodne zajednice.

Države članice formiranog ZIT-a odlučile su pozvati ICC da se ZIT-u pridruži kao učesnik (a ne kao član ZIT-a), te je 25.04.2022. godine potpisan dopunski sporazum o ZIT-u u tom pravcu.

Još jednu novinu predstavljaju i tzv. „strukturne istrage“⁸⁶, koje nisu usmjerene protiv određenih lica, nego se fokusiraju na strukture i kontekst u okviru kojih su zločini počinjeni.⁸⁷ Takve istrage primarno imaju u vidu strukturne aspekte i kontekstualne elemente neke specifične situacije, za razliku od uobičajenih istraga koje su usmjerene na pojedinačni događaj koji predstavlja krivično djelo, odnosno na konkretnog počinioca. Cilj strukturne istrage je prikupljanje velike količine dokaza o zločinima koji se istražuju⁸⁸, te identifikacija struktura koje stoje iza tih zločina na način da se analiziraju postojeći materijalni dokazi, otvoreni izvori, izjave svjedoka i žrtava i drugi izvori informacija. Ovaj način rada olakšava tužiocu da odredi neke aspekte istraživanih zločina, kao što je npr. komandni lanac, na osnovu čega se mogu lakše identifikovati i pojedinačni izvršioци.⁸⁹

⁸⁶ Formulacija „strukturna istraga“ nije zakonska, nego se odnosi na način istraživanja međunarodnih zločina u situaciji kada je većina država na koje se ti zločini odnose već zasnovala nadležnost za krivično gonjenje. Tako prema: Najbitniji detalji sa 18. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove od 05. i 06.10.2022., op.cit.

⁸⁷ Sukobi u Siriji, Iraku i Ukrajini prebacili su fokus sa međunarodnih na domaće oblike odgovornosti za međunarodne zločine, što je dovelo do povećanog broja krivičnih postupaka u državama članicama. Ovaj tip istraga zahtijevao je inovacije kako bi tužilačke strategije bile uspješne, što je dovelo do koncepta „strukturne istrage“, koji se pokazao efikasnim sredstvom za uspješno „domaće“ krivično gonjenje odgovornih za međunarodne zločine. Tako prema: Četvrtom izvještaju o procjeni ZIT-ova, op.cit., str. 43. i 44.

⁸⁸ Suprotno navedenom, kao otežavajuća okolnost ističe se situacija u kojoj se dokazi prikupljaju sa velikog broja različitih strana, ukoliko se u te aktivnosti, pored nadležnih organa, uključe i organizacije civilnog društva.

Vidi: Najbitniji detalji sa 18. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove od 05. i 06.10.2022., op.cit.

⁸⁹ Izazov pri vođenju strukturnih istraga predstavlja i ogroman broj pojedinačnih slučajeva, pri čemu je praktično nemoguće istražiti svako pojedinačno krivično djelo, a poseban oprez potreban je pri odlučivanju koje od tih slučajeva uključiti u formirani ZIT u ovakvim situacijama.

Tako: Najbitniji detalji sa 18. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove od 05. i 06.10.2022., op.cit.

Kako su istrage međunarodnih zločina veoma složene prirode i zahtijevaju blisku saradnju i koordinaciju aktivnosti više država, kombinacija strukturne istrage i ZIT-a se u takvim slučajevima pokazala kao vrlo uspješna.⁹⁰

Zaključna razmatranja

Međunarodna saradnja država unutar EU, ali i šire, značajno je napredovala od formiranja prvog ZIT-a do danas. U prilog tome govori mnogo veći broj zaključenih sporazuma o ZIT-u na godišnjem nivou posljednjih godina, a i države kojima je potreban ovaj vid saradnje lakše se odlučuju na sprovođenje istrage zajedno s kolegama iz druge države, nego što je to bio slučaj prije desetak godina.

Saradnja u okviru ZIT-a produbljena je i na način da je s vremenom došlo do formiranja multilateralnih ZIT-ova, kao i ZIT-ova čiji članovi nisu isključivo države članice EU. Posljedično navedenom, istrage vođene u okviru ZIT-a s vremenom su postale efikasnije, a rezultati takvih istraga povoljniji za sigurnosne interese država koje su istrage vodile.

Neke otežavajuće okolnosti koje prate funkcionisanje ZIT-ova od samih početaka prisutne su i danas, a to su primarno jezičke barijere, nedostatak adekvatnih prevodilaca, razlike u pravnim sistemima država članica ZIT-a, nepoznavanje relevantnih propisa država sa kojima se saraduje u okviru ZIT-a, različite faze istrage u državama koje trebaju formirati ZIT, kao i nepodudarni operativni prioriteti država članica ZIT-a. Ono što ohrabruje je sve bogatija praksa, čija analiza doprinosi efikasnijem prevazilaženju uočenih poteškoća, kao i kvalitetnijim rezultatima i djelotvornijem zaustavljanju nelegalnih aktivnosti grupa za organizovani kriminal.

Posljednji trendovi u razvoju ZIT-a upućuju na zaključak da je njegova najznačajnija prednost fleksibilnost i prilagodljivost specifičnim okolnostima različitih slučajeva, bili to zahtjevi na koje upućuju zakonske odredbe ili konstantne promjene koje donosi praktičan rad na predmetu. Ova prednost čini ZIT vrlo efikasnim alatom u borbi protiv kompleksnijih prekograničnih krivičnih djela sa teškim posljedicama.

⁹⁰ Vidi: Četvrti izvještaj o procjeni ZIT-ova, op.cit. i Zaključci sa 31. sastanka Mreže za genocid, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/eurojust-31-genocide-network-meeting-conclusions.pdf> (pristup: 30.12.2023.).

LITERATURA:

1. Đurđević, Z. (2007) „Europski sud pravde i legitimitet Europskog uhidbenog naloga“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 14 – br. 2.
2. Kapplinghaus, J., (2007) „Joint Investigation Teams: Basic ideas, relevant legal instruments and first experiences in Europe“ (online). Izvorni materijali – serija broj 73., Radovi gostujućih predavača na 134. međunarodnoj obuci UNAFEI (United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) i 9. obuci o kontroli korupcije u krivičnom pravosuđu, Fuchu, Tokyo, Japan. Dostupno na: <https://www.unafei.or.jp> (pristup: 30.12.2023.)
3. Klothner, M. (2014) Joint Investigation Teams – problems, shortcomings and reservations, Bachelor Thesis. Enschede: Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Universiteit Twente Enschede. Dostupno na: <https://utwente.nl> (pristup: 30.12.2023.)
4. Misita, N. (2008) Osnovi prava Evropske unije. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje.
5. Plachta, M., (2005) „Joint Investigation Teams. A New Form of International Cooperation in Criminal Matters“ (online). European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, No. 2. Dostupno na: <https://heinonline.org> (pristup: 30.12.2023.)
6. Rijken, C. (2006) „Joint Investigation Teams: principles, practice, and problems, Lessons learnt from the first efforts to establish a ZIT“ (online). Utrecht Law Review, published by Igitur, volume 2, issue 2. Dostupno na: <https://utrechtlawreview.org> (pristup: 30.12.2023.)
7. Sagmeister Ranzinger, A., Jeseničnik J. (2014) IPA 2010 – Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije: Jačanje tužilačke mreže. Priručnik o zajedničkim istražnim timovima. Sarajevo: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
8. Vinković, Z. (2020) „Zajednički istražni timovi – koncept i analiza multilateralnog vođenja istrage i prikupljanja dokaza u EU“, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, Vol. 27 – br. 2/2020

PRAVNI IZVORI:

1. Direktiva Evropskog Parlamenta i Vijeća broj 2017/1371 od 05.07.2017. o suzbijanju prevara počinjenih protiv finansijskih interesa Unije krivičnopravnim sredstvima (Službeni list EU L 198/29 od 28.07.2017.), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
2. Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, dostupno na: <https://rm.coe.int> (pristup: 30.12.2023.)

3. Konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima država članica Evropske unije (Službeni list EZ, C 197/3 od 12.07.2000. i Službeni list EU 19/Sv. 14 225). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
4. Konvencija o policijskoj saradnji za jugoistočnu Evropu, dostupno na: <https://www.msb.gov.ba> (pristup: 30.12.2023.)
5. Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, dostupno na: <https://www.unodc.org> (pristup: 30.12.2023.)
6. Konvencija UN protiv korupcije, dostupno na: <https://www.unodc.org> (pristup: 30.12.2023.)
7. Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, dostupno na: <https://www.unodc.org> (pristup: 30.12.2023.)
8. Konvencija Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu, dostupno na: <https://rm.coe.int> (pristup: 30.12.2023.)
9. Konvencija Vijeća Evrope o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma, dostupno na: <https://rm.coe.int> (pristup: 30.12.2023.)
10. Odluka Vijeća EU broj 2002/187/PUP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
11. Odluka Vijeća EU broj 2009/426/PUP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
12. Okvirna odluka o zajedničkim istražnim timovima (Službeni list EZ, L 162/1 od 20.06.2002. i Službeni list EU 19/Sv. 16 44), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
13. Rimski statut, dostupan na: <https://www.icc-cpi.int> (pristup: 30.12.2023.)
14. Sporazum o saradnji Europolu i Eurojusta, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
15. Sporazum o uzajamnoj pravnoj pomoći između EU i SAD-a (Službeni list EU broj 56 19/Sv. 16, odnosno broj L 181/34 od 19.07.2003.), dostupan na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
16. Ugovor iz Amsterdama o izmjenama Ugovora o EU, Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i određenih s njima povezanih akata (SL C 340, 10.11.1997., str. 1–144.)
17. Uredba EU, broj 2018/1727, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
18. Uredba Evropskog parlamenta i Vijeća EU broj 2016/794 od 11.05.2016. o Agenciji EU za saradnju tijela za izvršavanje zakonodavstva (Europol) te zamjeni i stavljanju van snage odluka Vijeća 2009/371/PUP, 2009/934/PUP, 2009/935/PUP, 2009/936/PUP i 2009/968/PUP, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)

19. Uredba Evropskog parlamenta i Vijeća EU broj 2022/991 od 08.06.2022. o izmjeni Uredbe 2016/794 u pogledu saradnje Europol sa privatnim stranama, obrade ličnih podataka koju provodi Europol radi podrške krivičnim istragama i uloge Europol u području istraživanja i inovacija, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
20. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Službeni glasnik BiH broj 53/09 i 58/13)

INTERNET IZVORI:

1. Službena internet stranica EJNI: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.).
2. Službena internet stranica Eurojusta: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.).
3. Službena internet stranica Europol: <https://www.europol.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.).
4. Službena internet stranica ICC-a: <https://www.icc-cpi.int> (pristup: 30.12.2023.).
5. Službena internet stranica Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/practitioner-networks/jits-network> (pristup: 30.12.2023.).
6. Službena internet stranica OLAF-a: <https://anti-fraud.ec.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.).
7. Službena internet stranica UN-a: <https://www.un.org> (pristup: 30.12.2023.).
8. Službena internet stranica Vijeća EU: <https://www.consilium.europa.eu> (pristup: 30.12.2023. godine).
9. Službena internet stranica Vijeća Evrope: <https://www.coe.int> (pristup: 30.12.2023.).

OSTALO:

1. Četvrti izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2023., dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
2. Dokument Vijeća EU broj 11037/05 iz 2005. godine, Ishod postupka – 7. tačka dnevnog reda: Zajednički istražni timovi – Prijedlog za imenovanje nacionalnih stručnjaka, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
3. Dokument Vijeća EU broj 11501/16 od 26.07.2016. godine, dostupan na: <https://db.euroworld.org> (pristup: 30.12.2023.)
4. Dokument Vijeća EU broj 13598/09 od 23.09.2009. godine, dostupan na: <https://data.consilium.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)

5. Dokument Vijeća EU broj 15064/21 od 15.12.2021. godine, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
6. Dokument Vijeća EU broj 15790/1/11 REV 1 od 04.11.2011. godine, dostupan na: <https://www.europol.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
7. Dokument Vijeća EU broj 6128/1/17 REV 1 od 14.02.2017. godine, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
8. Drugi izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2018., dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
9. Eurojust i Sekretarijat Mreže nacionalnih stručnjaka za ZITove, 2022. Priručnik o ZIT-ovima sa trećim zemljama (online). Dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
10. Formular za evaluaciju ZIT-ova, dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
11. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2003. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
12. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2004. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
13. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2005. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
14. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2007. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
15. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2010. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
16. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2011. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
17. Godišnji izvještaj Eurojusta za 2015. godinu, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
18. Godišnji izvještaj Europol za 2002. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
19. Godišnji izvještaj Europol za 2003. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
20. Godišnji izvještaji Eurojusta, dostupni na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
21. Izvještaj sa objašnjenjima za Konvenciju Vijeća Evrope o pranju novca, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji dobiti stečene vršenjem krivičnih djela i finansiranju terorizma, dostupan na: <https://rm.coe.int> (pristup: 30.12.2023.)
22. Najbitniji detalji sa 18. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove od 05. i 06.10.2022., Dokument Vijeća EU broj 16201/22, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)

23. Odluka PCC SEE o osnivanju tematske radne grupe za mrežu stručnjaka za ZIT u okviru PCC SEE-a, EWG 02/12 od 17.09.2012., dostupno na: <http://www.pccseesecretariat.si> (pristup: 30.12.2023.)
24. Odluka PCC SEE o pokretanju Centra članica ZIT-a na internet stranici PCC SEE-a, EWG 01/14 od 11.11.2014., dostupno na: <http://www.pccseesecretariat.si> (pristup: 30.12.2023.)
25. Preporuka o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 08.05.2003. godine (Službeni list EU 2003/C 121/01), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup 30.12.2023.)
26. Prvi izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2016., dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
27. Redigovani izvještaj Europol-a za 1999. godinu, dostupno na: <https://www.europol.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
28. Revizija Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći između EU i SAD-a iz 2010. godine, dokument Vijeća EU broj 9291/16, Brisel, 25. 5. 2016. godine, dostupno na: <https://www.statewatch.org> (pristup: 30. 12. 2023.)
29. Rezolucija o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 26.02.2010. godine (Službeni list EU 2010/C 70/01), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup 30.12.2023.)
30. Rezolucija o modelu sporazuma o osnivanju zajedničkog istražnog tima od 19.01.2017. godine (Službeni list EU 2017/C 18/01), dostupna na: <https://eur-lex.europa.eu> (pristup 30. 12. 2023.)
31. Treći izvještaj o procjeni ZIT-ova, 2020., dostupan na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
32. Zabilješka EPPO-a o njegovom učešću u ZIT-ovima od 22.07.2021. (2021/LS-28/JC-RR-LDM), dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
33. Zaključci 10. godišnjeg sastanka Mreže nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
34. Zaključci prvog sastanka nacionalnih stručnjaka za ZIT-ove, dokument Vijeća EU broj 15227/05 od 02.12.2005. godine, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
35. Zaključci sa 31. sastanka Mreže za genocid, dostupno na: <https://www.eurojust.europa.eu> (pristup: 30.12.2023.)
36. Zaključci sa sastanka Vijeća EU u Tampereu 1999. godine. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu> (pristup: 30.12.2023. godine)

DEVELOPMENT OF JOINT INVESTIGATION TEAMS WITHIN THE EUROPEAN UNION

Abstract:

The paper displays the development of joint investigation teams within the European Union, as one of the contemporary forms of international legal assistance. It follows this form of cooperation since the initial idea of conducting joint investigations in a team consisting of members from several states affected by the investigated event, until the entry into force of documents designed to provide a secure legal basis for the establishment of a joint investigation team and prescribe its functioning. The elements of development that are significant for Bosnia and Herzegovina are particularly highlighted. International documents including rules that allow for the formation of a joint investigative team within the European Union, but also outside of its boundaries, were examined, as well as the role of international organisations that monitor the operations of such investigations. The novelties pertaining to the makeup and operation of joint investigative teams were also discussed. Finally, the reasons that led to collaborative investigation teams being an effective and increasingly common solution for improving international investigations were discussed.

Key words:

Joint Investigation Teams, European Union, Eurojust, International Legal Assistance

PRIZNANJE I IZVRŠENJE STRANE KRIVIČNE PRESUDE

pregledni znanstveni rad

UDK 343.151
341.4

Senad Hasanspahić*
Maja Pločo**

Sažetak:

U radu se razmatra institut priznanja i izvršenje strane krivične presude kao poseban vid međunarodne krivičnopravne pomoći. Autori u radu ukazuju da institut priznanja i izvršenja strane krivične presude kao najilustrativniji primjer potpunog priznavanja strane sudske odluke krivičnopravnog karaktera proizilazi iz složenih pravnih pitanja. Priznanje i izvršenje krivične presude stranog suda, posmatrano s aspekta načina svog pravnog regulisanja, ima dvostruku podlogu, s tim što je jedna primarnog a druga supsidijarnog karaktera. Nadalje, za priznanje i izvršenje strane krivične presude u teoriji, međunarodnoj i nacionalnoj regulativi, se predviđaju određene pretpostavke koje predstavljaju uslov za međunarodnopravni legitimitet, odnosno prenošenje efekata stranih presuda u krivičnim stvarima na nacionalni plan. U samom postupku priznanja i izvršenja strane krivične presude dolazi do naknadne primjene normi materijalnog i procesnog krivičnog prava druge države putem usaglašavanja strane presude s domaćim pravom. U radu se daje osvrt na ovo pitanje u pravu Evropske unije, koja kroz svoju pravnu tekovinu i dalje razvija koncept uzajamnog priznanja među državama članicama koji s jedne strane, omogućava efikasnu saradnju i pored razlika u materijalnom i procesnom zakonodavstvu, a s druge strane, obezbjeđuje da države članice sačuvaju suverenitet u toj oblasti kroz princip uzajmnog povjerenja.

Ključne riječi:

priznanje, izvršenje, uzajamno priznanje, strana krivična presuda, međunarodna krivičnopravna pomoć, Evropska unija

* Dr. sc., Porezna uprava FBiH (Federalni porezni inspektor),
docent na Sveučilištu „Vitez“ Travnik.

** Dr. sc., Izvršni direktor i docent na Sveučilištu „Vitez“ Travnik

1. Uvod

Priznanje i izvršenje strane krivične presude je institut međunarodne krivičnopravne pomoći koji je zasnovan na potrebama što bolje resocijalizacije osuđenih osoba odnosno potrebi države da omogući da osoba koja je izbjegla izvršenje kazne zatvora u državi izricanja, nakon priznanja presude, bude upućena na izdržavanje kazne u državu svog državljanstva ili prebivališta. Kako bi se postigla svrha zaštite pravnog poretka bitno je da se strana krivična presuda podvrgne posebnom postupku utvrđivanja da li ispunjava pretpostavke koje su potrebne da bi joj se priznali efekti koji se priznaju u postupku egzekvaturе. Pod uslovom provođenja postupka egzekvaturе stranoj krivičnoj presudi treba priznati potpuni pozitivni efekat pravosnažnosti, bez obzira na to da li se radi o izvršenju glavne ili sporedne kazne ili mjere sigurnosti.

Priznavanje pravnih efekata pravosnažne strane krivične presude predstavlja pravno rješavanje više pitanja, ali glavno pitanje jeste ustvari pitanje njenog izvršenja. Priznanje i izvršenje krivične presude stranog suda je ne samo jedan od posebnih oblika ukazivanja međunarodne krivičnopravne saradnje u krivičnim stvarima uopšte već i najilustrativniji primjer potpunog priznavanja strane sudske odluke krivičnopravnog karaktera. Kao takav, on predstavlja tekovinu izmijenjenih shvatanja u doktrini međunarodnog prava, odnosno međunarodnog krivičnog prava druge polovine prošlog vijeka koje je u potpunoj suprotnosti s klasičnim shvatanjem o krivičnoj presudi. Ta shvatanja su bila usmjerena ka njenom izvršenju kao primarnom i isključivom pravu država na kažnjavanje kao refleksiji neprikosnovenog državnog suvereniteta, koja su bila vladajuća sve do druge polovine prošlog vijeka.

Početak druge polovine dvadesetog vijeka, a pogotovo njegovih posljednjih decenija, problem priznanja i izvršenja krivične presude stranog suda sve više se aktuelizuje i izražava kao problem pružanja međunarodne krivičnopravne pomoći, uslovljen presvashodno velikom mobilnošću ljudi, čija je prateća pojava nastajanje novih oblika kriminaliteta u međunarodnim razmjerama.¹

¹ Bejatović, S. (2012) Priznanje strane sudske odluke u Srbiji kao poseban oblik međunarodne krivično pravne saradnje. *Pravo i pravda* br. 1. str. 45.

2. Pravna priroda priznanja i izvršenja strane krivične presude

Pravna priroda priznanja i izvršenja strane krivične presude manifestira se dvostruko. Izvršenje strane krivične presude kao najpotpuniji oblik njihovog priznavanja predstavlja cilj savremenog međunarodnog krivičnog prava te je takvo shvatanje danas prihvaćeno skoro u svim zemljama.²

Po svom sadržaju i cilju priznanje i izvršenje strane krivične presude predstavlja akt pravne pomoći koju zamoljena država pruža državi moliteljici poduzimanjem niza određenih radnji svojih nadležnih organa. S druge strane, po svojoj formi priznanje i izvršenje strane krivične presude pretpostavlja donošenje sudske presude u zamoljenoj državi kojom se utvrđuje postojanje pretpostavki za njeno izvršenje. Iz ovog proizilazi da ovako postavljena razlika između forme i sadržaja ima važnost zbog određenih prigovora ustavnopravne prirode, s obzirom da krivičnu sankciju može izreći samo nadležni sud u zakonito provedenom postupku.³ Imajući u vidu pravnu prirodu instituta priznanja i izvršenja krivične presude stranog suda, kao i njegove osnovne karakteristike, specifičan je i način njegovog pravnog regulisanja.

Za razliku od niza drugih krivičnoprocesnih, odnosno krivičnopravnih instuta, institut priznanja i izvršenja krivične presude stranog suda, posmatrano s aspekta načina svog pravnog regulisanja, ima prije svega dvostruku podlogu, s tim što je jedna primarnog a druga supsidijarnog karaktera. U prvu grupu odredaba spadaju konkretne bilateralne i multilateralne konvencije, dok u drugu grupu spadaju domaća zakonodavstva koja su supsidijarnog karaktera i rješavaju samo pojedina, uglavnom pravnotehnička pitanja vezana za praktičnu realizaciju ovog instituta.⁴

2.1. Pravni izvori koji se odnose na priznanje i izvršenje strane krivične presude

Kada se kao izvor prava o međunarodnoj pravnoj pomoći pojavljuju multilateralne i bilateralne konvencije, te domaći propisi, postavlja se pitanje

² Degan, Đ., Pavišić, B. (2005) Međunarodno kazneno pravo, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci. str. 325.

³ Krapac, D., Birin, V. (1987) Međunarodna krivičnopravna pomoć sa zbirkom propisa, Zagreb: Informator str.107-108.

⁴ Bejatović, S. (2012) op. cit., str. 47.

njihovog odnosa. Nacionalno zakonodavstvo je samo jedan od izvora prava. Ono služi samo kao dopuna drugim izvorima prava u praktičnoj realizaciji pojedinih oblika međunarodne krivičnopravne saradnje. Priznanje i izvršenje stranih krivičnih presuda, među evropskim državama uređeno je s više međunarodnih multilateralnih ugovora,⁵ koji su imali veliki uticaj na razvoj međunarodne krivičnopravne pomoći, jer su neki modeli pomoći prvi put kodificirani i dobili obavezujući karakter. Neki ugovori poslužili su kao model za dvostrane međunarodne ugovore ili za regulisanje odredaba unutarnjeg prava zemalja članica. Historija donošenja konvencija Vijeća Evrope u oblasti međudržavne saradnje u krivičnim stvarima se može podijeliti u tri faze.⁶ Prva faza obuhvata period 1951-1959. godine koja se smatra početnom fazom u donošenju višestranih ugovora odnosno prvih konvencija.⁷ U drugoj fazi tzv. "razdoblju inovacije", koja je obuhvatala period 1961-1971. godine, dolazi do temeljite promjene postavljenih ciljeva međudržavne saradnja u krivičnim stvarima. Zbog sve prisutnije mobilnosti kriminaliteta s elementom inostranosti države članice Vijeća Evrope bile su prisiljene razviti nove oblike saradnje između ostalog i socijalnu rehabilitaciju osuđenog u zemlji njegova državljanstva kao i međusobnog priznanja stranih krivičnih presuda. "Razdobljem konsolidacije, već postojeći oblici međunarodne krivičnopravne pomoći su prošireni i poboljšani, ali i pojednostavljeni u svojoj primjeni. S obzirom na specifičnosti nacionalnog sistema krivičnog pravosuđa i stim povezanog suvereniteta država Vijeće Evrope donijelo je više konvencija koje su uređivale proceduru i oblike međunarodne krivičnopravne saradnje a koje se odnose na priznanje i izvršenje stranih krivičnih presuda, kao što Evropska konvencija o kažnjavanju delikata u cestovnom saobraćaju iz 1964.godine⁸, Evropska konvencije o nadzoru nad uslovno osuđenim ili uslovno otpuštenim osobama iz 1964. godine,⁹ Evropska konvencija o međunarodnoj važnosti

⁵ Degan, Đ., Pavišić, B. (2005) op. cit., str. 326.

⁶ Ovakvu podjelu zauzima Rappard-Muller, E.: *Judicial Assistance and Mutual Cooperation in Penal Matters. European System; International Criminal Law*, vol II (Procedure), Dobbs Ferry 1986. str. 95. navedeno prema Krapac, D. (2006) *Međunarodna kaznenopravna pomoć*. Zagreb: Narodne novine.

⁷ Konvencija o ekstradiciji, 1957. i maloj međunarodnoj krivičnopravnoj pomoći 1959. g.

⁸ Stupila na snagu 1972. objava u Sl. list RBiH - Međunarodni ugovori, br. 3/95.

⁹ Stupila na snagu u odnosu na BiH 30. 3.1995. godine.

krivičnih presuda iz 1970.¹⁰ stupila na snagu 1974. Evropska konvencija o transferu osuđenih osoba iz 1983.¹¹ Pored navedenih konvencija ne možemo a da ne spomenemo i Evropsku konvenciju o međunarodnim posljedicama oduzimanja prava na vožnju motornog vozila, kojom se uređuje pitanje međunarodnih efekata oduzimanja prava na vožnju kao mjere sudskog ili administrativnog organa. Države članice Evropskih zajednica donijele su Konvenciju o izvršenju stranih krivičnih presuda od 13. novembra 1991. godine, polazeći od potrebe da se u evropskom prostoru u kome neće postojati unutrašnje granice i u kome se slobodno kretanje ljudi mora garantovati jedinstvenim evropskim propisima, mora obezbijediti jačanje međusobne saradnje država članica u sudskim stvarima i u izvršenju krivičnih osuda. Ove države donijele su i Konvenciju od 25. maja 1987. godine o izbjegavanju dvostrukog kažnjavanja, koja predviđa da osobi, prema kojoj je suđenje okončano u jednoj državi članici tako što joj je izrečena kaznena mjera koja je u postupku izvršavanja ili koja se na osnovu zakona države u kojoj je presuda donijeta više ne može izvršiti, ne može na osnovu istih činjenica suditi u drugoj državi članici.

U pravnom redu Evropske unije Konvencija o provođenju šengenskog sporazuma¹² otvara novi pravac u organizaciji pravosudne saradnje koja postaje pokretač promjena u međunarodnoj krivičnopravnoj pomoći i usvaja nove mehanizme pravne pomoći kao što je model „uzajmnog priznanja“ ali i nove forme institucionalnog djelovanja.¹³ Bilateralni ugovori o međusobnom priznanju i izvršenju sudskih odluka u krivičnim stvarima imaju za cilj da se razvijanjem uzajamnog povjerenja i saradnje u oblasti izvršenja krivičnih presuda protiv državljana druge države ugovornice doprinese efikasnijem ostvarivanju prava i interesa državljana obje države, ali i unapređenju

¹⁰ Bosna i Hercegovina nije potpisnica ovog dokumenta.

¹¹ Stupila na snagu u odnosu na BiH 1. 8. 2005. godine.

¹² Konvencijom su precizirane odredbe koje imaju za cilj nadopuniti Evropsku konvenciju o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima od 20. aprila 1959. ali i odredbe koje se odnose na prenos izvršenja krivičnih presuda ugovornih stranaka potpisnica Konvencije Vijeća Europe o transferu osuđenih osoba od 21. ožujka 1983., za potrebe dopune te Konvencije.

¹³ Matić-Bošković, M. (2015) *Evropski krivičnopravni mehanizmi i njihov uticaj na nacionalna zakonodavstva - doktorska disertacija*. Beograd: Pravni fakultet Beograd, str. 147.

sveukupnih odnosa i saradnje između država, a sve u skladu sa prethodno navedenim multilateralnim ugovorima kojim se uređuju ovi oblici saradnje.

Zaključivanje bilateralnih ugovora predviđeno ja posebno za jačanje regionalne i međunarodne saradnje u kontekstu međusobnog priznanja sudskih odluka u krivičnim stvarima, a sve s ciljem efikasne borbe protiv svih vidova kriminala, posebno organizovanog kao što je i neposrednija saradnja između pravosudnih organa u postupcima sa stranim elementom uz otklanjanje prepreka za uspješnu saradnju.

3. Pretpostavke za priznanje i izvršenje strane krivične presude

Okolnost da države priznaju strane sudske odluke, nameće i razloge zbog kojih one tako postupaju, posebno ako se uzme u obzir da države imaju različita uređenja i pravne sisteme, pa shvatanja o pravednosti koja dominiraju u jednoj državi mogu biti suprotna shvatanjima koja domiraju u drugoj državi. Razloge zbog kojih države dopuštaju da na njihovom području djeluju strane sudske odluke ponekad i nije lako utvrditi, jer zakonski tekstovi uglavnom navode pretpostavke, ali ne i razloge za priznanje odnosno izvršenje.¹⁴

U teoriji se često ističe da za priznanje i izvršenje strane krivične presude moraju postojati određeni društveni preduslovi, koji podrazumijevaju prije svega sličnost društveno-političkog uređenja odnosno pravnog poretka. Za priznanje i izvršenje strane sudske presude u teoriji te međunarodnoj i nacionalnoj regulativi, se predviđaju određene pretpostavke koje predstavljaju uslov za međunarodnopravni legitimitet, odnosno prenošenje efekata stranih presuda u krivičnim stvarima na nacionalni plan, tj. priznavanje njihove valjanosti u unutrašnjem pravu od strane domaćih sudova.¹⁵

Kada jedna država dopušta djelovanje strane krivične presude na njenom području važan uticaj u tom procesu imaju i pretpostavke za priznanje i izvršenje krivične presude. Za priznanje važenja strane krivične presude prvorazredna je važnost pozitivnih i negativnih pretpostavki. Pozitivne

¹⁴ Grbin, I. (1980) Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova. Zagreb: Informator, str. 7.

¹⁵ Babić, M. (2011) Međunarodno krivično pravo. Banja Luka: Pravni fakultet u Banjoj Luci, str. 249.

pretpostavke su vezane za svojstvo izvršnosti a negativne su smetnja za to.¹⁶ Pozitivne pretpostavke su prije svega postojanje međunarodnog ugovora, pravosnažnost presude, vrsta krivične sankcije, državljanstvo odnosno prebivalište osuđenog kao i njegov pristanak dok negativne pretpostavke odnosno smetnje za priznanje i izvršenje strane krivične presude mogu biti vezano za opšte odredbe međunarodnih ugovora koji isključuju izvršenje strane krivične presude za politička vojna i fiskalna krivična djela ali i materijalno pravne pretpostavke kao što su amnestija, pomilovanje, zastara ali i neke druge koje se mogu pojaviti kao *quaestio facti*. Priznanje i izvršenje strane krivične presude u pravnom smislu pretpostavlja postojanje odluke države priznanja, odnosno prihvatanje i realizovanje njenog sadržaja. Tako odluka dobija značenje izvršnog naslova odnosno, kada se njen uticaj odražava negativno, postaje procesna smetnja u državi izvršenja. Svojstvo izvršnosti krivična presuda stiže na osnovu odluke domaćeg suda.¹⁷

4. Postupak za priznanje i izvršenje strane krivične presude

Pojedini međunarodni ugovori predviđaju neposredno izvršenje strane krivične presude jednostavnim prenosom¹⁸ izvršenja krivične sankcije koju osuđeni izdržava u državi moliteljici i koji ne uključuju predhodno ispitivanje strane krivične presude. Oblik postupka u kojem se odlučuje o izvršenju strane krivične presude ovisi o tome na koji je način prema odredbama unutrašnjeg prava regulisano odlučivanje o ovom načinu međunarodne krivičnopravne pomoći pri čemu treba nedvosmisleno napraviti razliku između odlučivanja o postojanju pravnih pretpostavki za izvršenje strane krivične presude od odlučivanja o pružanju međunarodne krivičnopravne pomoći.¹⁹ Postupak priznanja i izvršenja strane krivične presude je oblik sekundarne saradnje nakon što je krivični postupak okončan pravosnažnom presudom. U ovom postupku dolazi do naknadne primjene normi materijalnog i procesnog krivičnog prava druge države putem usaglašavanja strane presude s domaćim

¹⁶ Pavišić, B. (2006) Kazneno pravo Vijeća Evrope, Zagreb: Golden Marketing str. 482.

¹⁷ Degan, Đ., Pavišić, B. (2005) op.cit., str. 327.

¹⁸ Što podrazumijeva ustupanje i preuzimanje krivične sankcije.

¹⁹ Krapac, D., Birin, V. (1987) op.cit., str. 114.

pravom.²⁰ U pogledu toka postupka u pravilu važe odredbe unutrašnjeg prava, jer međunarodni ugovori rješavaju samo dio pitanja koja se odnose na ovaj institut. Unutrašnje pravo obično razlikuje dvije situacije, prva kada od strane države preuzima izvršenje njene presude i druga predaja izvršenja domaće krivične presude.²¹

Postupak za priznanje i izvršenje strane krivične presude pokreće se u zamoljenoj državi zamolnicom. Postoji više načina na osnovu kojih država moliteljica dostavlja svoj zahtjev (zamolnicu) zamoljenoj državi. Jedan od njih je diplomatski put, gdje ministarstvo vanjskih poslova države moliteljice dostavlja zahtjev što su ga sačinili organi njegove zemlje ministarstvu vanjskih poslova zamoljene države, koje ga prosljeđuje ministarstvu pravosuđa a ono organu nadležnom za ispitivanje osnovanosti zahtjeva, odnosno sudu. Zbog svoje dugotrajnosti i komplikovanosti ovog načina dostavljanja zahtjeva države danas praktikuju brže načine komuniciranja putem ministarstva pravde države moliteljice prema ministarstvu pravde zamoljene države.²² Međunarodnim bilateralnim sporazumima države članice mogu ugovoriti neposrednu komunikaciju u pružanju međunarodne krivičnopravne pomoći, a neposredna komunikacija predviđa komunikaciju putem nadležnih ministarstava pravde i tada se komunikacija ne odvija diplomatskim putem koji podrazumijeva komunikaciju putem ministarstava vanjskih poslova.²³ Evropska unija je kroz procedure uzajamnog priznanja omogućila direktnu komunikaciju između nadležnih nacionalnih organa, tako da su sudije i javni tužioci postali isključivi nadležni organi. Nasuprot tome uloga centralnih organa, kao što su ministarstvo pravde ili ministarstvo spoljnih poslova, ograničena je instrumentima uzajamnog priznanja.²⁴

²⁰ Degan, Đ., Pavišić, B., Beširević V. (2011) Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Univerzitet Union, str. 414.

²¹ Krapac, Birin. (1987) op.cit., str.115.

²² Ibidem, str. 53.

²³ Mitrić, N. *et all* (2007) Međunarodna pravna pomoć u građanskim i krivičnim stvarima. Sarajevo: CEST BiH str. 76.

²⁴ Matić-Bošković, M. (2022) Krivično procesno pravo EU. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 5

4.1. Postupak donošenja presude i prilagođavanje strane krivične sankcije domaćem pravu

Postupak donošenja presude karakterizira nekoliko principa koji istovremeno odražavaju granice preispitivanja strane krivične presude od strane domaćeg suda. Izvršenje strane krivične presude preuzima domaći sud u posebnom postupku u kojem ispituje uslove za priznanje i izvršenje strane krivične presude. Ovakav postupak se zove postupak egzekviture,²⁵ kojeg karakteriše zamjena strane presude presudom domaćeg suda, čime se strana presuda ne izvršava neposredno nego se prevodi u odluku domaćeg suda u vidu presude. Evropska konvencija o transferu osuđenih osoba²⁶ je od suštinskog značaja za neometano i efikasno funkcionisanje kad se krivičnopravni sistem države izdržavanja kazne razlikuje od krivičnopravnog sistema države izricanja kazne.

Prema članu 11. navedene Konvencije reguliše se postupak na osnovu koga sankcija propisana zakonodavstvom države izdržavanja kazne zamjenjuje izrečenu sankciju.

Razlozi za ovo su prije svega potreba uvažavanja državnog suvereniteta jer se “prenošenjem” strane presude u domaću barem formalno uvažava državni suverenitet, odnosno poštuje pravilo da se na teritoriji domaće države ne priznaje pravna snaga aktima donesenim od stranih pravosudnih organa. Također, ovakvo rješenje je povoljno i iz praktičnih razloga jer se omogućava prilagođavanje strane krivične presude domaćem zakonodavstvu što pojednostavljuje njeno izvršenje.²⁷

U postupku egzekviture sud nema ovlaštenje da mijenja činjenično stanje u stranoj presudi, jer je vezan već utvrđenim činjeničnim stanjem. Znači sud se ne može upuštati u preispitivanje niti jednog drugog pitanja osim krivične sankcije, jer bi takvo preispitivanje strane krivične presude zahtijevalo ponovno vođenje krivičnog postupka u zemlji koja preuzima izvršenje. Kroz postupak pred sudskim organima zamoljene države strana

²⁵ Exquatio-izjednačavanje

²⁶ Sve države članice potvrdile su Konvenciju Vijeća Evrope o transferu osuđenih osoba od 21. marta 1983. Shodno toj Konvenciji, osuđene osobe mogu biti transferirane na izdržavanje ostatka kazne isključivo u državu njihovog državljanstva te samo uz njihovu suglasnost i suglasnost država na koje se to odnosi.

²⁷ Babić, M. (2011) op. cit., str. 256-257.

krivična presuda se samo transformiše u domaću, ona ostaje i dalje krivična presuda stranog suda i sud države gdje se ona izvršava mora je tako i tretirati u smislu respektovanja njenog činjeničnog i pravnog osnova.²⁸ Izuzetno se u postupku izvršenja presude stranog suda izmjena kazne izrečene tom presudom je moguća kada je to neophodno kako bi se kazna izrečena presudom države suđenja prilagodila domaćem krivičnom zakonodavstvu. Država izdržavanja kazne može prilagoditi sankciju najbližem ekvivalentu koji ima u sopstvenom pravnom sistemu, pod uslovom da to ne proizvede strožiju kaznu ili duži period lišenja slobode.²⁹

Prema tome, sud nema slobodu da na drugačiji način vrednuje činjenice na kojima je presuda zasnovana, to se posebno odnosi na "objektivne" činjenice u vezi sa izvršenjem djela i posljedicama tog izvršenja, kao i za "subjektivne" činjenice koje se, na primjer, tiču umišljaja i namjere osuđene osobe. Domaći sud u postupku priznanja i izvršenja strane krivične presude ne sudi *ex novo et integro* jer se strana presuda preispituje samo u onom dijelu koji se odnosi na krivičnopravnu sankciju, u svrhu prilagođavanja i prevođenja u domaće pravo. Sud ne može izreći strožiju sankciju od one iz strane presude, niti izreći sporedne sankcije kojih nije bilo u stranjoj presudi.³⁰

²⁸ Bejatović, S. (2012) op. cit., str. 49.

²⁹ Neosnovano se žalbom branitelja osuđenog pobija prvosteopena presuda zbog odluke o kazni. Naime pobijana presuda je donijeta u postupku izvršenja presude stranog suda, a ne ponovnog suđenja za djelo za koje je osuđen pravosnažnom presudom stranog suda. Ukoliko se preuzme izvršenje, sudovi države izvršenja uzimajući u obzir kaznu zatvora ili sigurnosnu mjeru izrečenu u državi presuđenja, određuju kaznu zatvora ili sigurnosnu mjeru koju treba izvršiti prema svojem pravu. Nadalje, sud nalazi da je u postupku izvršenja presude stranog suda vezan za vrstu i visinu kazne zatvora izrečene osuđenom od strane suda države suđenja odnosno države moliteljice. Izmjena kazne izrečene presudom stranog suda u postupku izvršenja strane krivične presude moguća je samo kada je to neophodno kako bi se kazna izrečena presudom države suđenja prilagodila domaćem krivičnom zakonodavstvu. (Iz obrazloženja Presude Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine. br. 70 0 K000408 11 Kž od 02.03.2011).

³⁰ Branitelj osuđenog u žalbi ističe da iz obrazloženja pobijane presude ne proizilazi ni oblik vinosti koji je utvrđen, te da osporena presuda potpuno zanemaruje obavezu kritičkog preispitivanja i ocjene izvedenih dokaza a u cilju utvrđivanja objektivne materijalne istine. Ovi žalbeni navodi branitelja ne mogu dovesti u pitanje pravilnost pobijane presude. Naime, iz izreke presude stranog suda jasno proizilazi utvrđenje tog suda da je djelo učinjeno s

U državi priznanja strane krivične presude domaći sud je također u pogledu granica preispitivanja strane presude u obavezi da prihvati kaznu lišenja slobode iz strane presude i ne može je zamijeniti recimo novčanom kaznom.³¹ Znači sankcija koja podrazumijeva lišenje slobode ne može se preobraziti u materijalnu (novčanu) sankciju.

Također, svaki dio kazne koji je već odslužen u državi izricanja kao i svako vrijeme provedeno u pritvoru prije suđenja i izricanja kazne, ili svako vrijeme provedeno u pritvoru tokom tranzita, uračunava se u izrečenu kaznu.

Prilagođavanju ima mjesta samo ako postoji nesklad između sankcije iz strane presude i sankcije predviđene u domaćem krivičnom zakonu. Prilagođena kazna mora po vrsti i visni odgovarati izrečenoj sankciji i ne smije biti za osuđenog teža od predhodno izrečene sankcije.³² Nesklad može da postoji ne samo u odnosu na kaznu, već i na druge krivične sankcije kao što su mjere sigurnosti, uslovna osuda i vaspitne mjere.³³ Kada je u pitanju oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom ovo bi trebalo da važi i za ovu krivičnopravnu mjeru koja nije navedena u odredbama krivičnih zakona kao sankcija. Ovakve situacije prilagođavanja su nekada nužne, a posebno u slučajevima kada sankciju iz strane krivične presude ne poznaje domaće zakonodavstvo ili ona ima drugačiji sadržaj, tj. predviđena je u drugoj mjeri ili trajanju. Posebno treba imati u vidu pravila koja su predviđena u međunarodnim ugovorima gdje usklađivanje izrečene sankcije nikada ne smije da ide na štetu osuđenog.³⁴ Prevazilaženje ovih teškoća daje i sama Konvencija o međunarodnoj važnosti krivičnih presuda iz 1970. godine, tako

umišljajem. Nadalje, pobijana presuda je donijeta u postupku izvršenja presude stranog suda pa je, prvostepeni sud, prilikom odlučivanja o molbi Županijskog suda Dubrovnik, Republika Hrvatska za izvršenje predmetne presude, bio vezan činjeničnim stanjem utvrđenim u stranoj presudi odnosno bio vezan za utvrđene činjenice na kojima se temelji strana sudska odluka. Stoga, prvostepeni sud nije bio ni ovlašten da, kako se to navodi u žalbi branitelja, kritički preispituje i ocjenjuje dokaze izvedene u postupku koji je prethodio donošenju strane presude. (Iz obrazloženja: Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: 70 0 K 000408 11 Kž od 2.3.2011.).

³¹ Babić, M. (2011) op.cit. str. 258.

³² Sijerčić Čolić, H. (2019) Krivično procesno pravo, Knjiga II/Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci (peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje). Pravni fakultet Sarajevo, str. 268.

³³ Sudska opomena ne dolazi u obzir jer se ona izvršava izricanjem, navedeno prema Babić, M.

³⁴ Čl. 11. tač.d. Konvencije o transferu osuđenih osoba.

ako se prihvati zahtjev za izvršenje, sud će zamijeniti sankciju koja podrazumijeva lišavanje slobode koja je izrečena u državi moliteljici sankcijom koja je propisana u njenom zakonu za isto krivično djelo. Ova sankcija može, u skladu sa ograničenjima biti drugačije prirode ili vremenskog trajanja od one koju je izrekla država moliteljica. Ako je ova druga sankcija kraćeg trajanja od minimalne sankcije koja se može izreći na osnovu zakona zamoljene države, sud neće biti obavezan tim minimumom i izreći će sankciju koja odgovara sankciji izrečenoj u državi moliteljici.³⁵

Presuda se izrađuje prema pravilima domaćeg prava, s tim što je dispozitiv presude domaćeg suda dvostruk jer sadrži izreku presude stranog suda s odlukom o sankciji koju je izrekao kao i krivičnu sankciju koju je u skladu s domaćim krivičnim zakonom izrekao domaći sud.³⁶ To znači da dispozitiv presude sadrži dvije sankcije, onu koju je izrekao strani sud i sankciju domaćeg suda koja se izvršava.³⁷

5. Priznanje i izvršenje krivičnih presuda u pravu Evropske unije

Zahvaljujući postepenom ukidanju graničnih kontrola unutar Evropske unije znatno je olakšano slobodno kretanje građana Unije, ali je i učinocima krivičnih djela postalo lakše djelovati izvan državnih granica. Radi rješavanja problema prekograničnog kriminala, područje slobode, sigurnosti i pravde obuhvata i mjere za unapređenje pravosudne saradnje u krivičnim stvarima među državama članicama.

Načelo uzajamnog priznanja³⁸ u osnovi znači da svaka odluka donesena u krivičnim stvarima u jednoj državi članici mora biti priznata i izvršena u

³⁵ Čl. 44. st.1.Konvencija o međunarodnoj važnosti krivičnih presuda iz 1970. godine

³⁶ Izreka presude kojom se preuzima izvršenje presude stranog suda mora, osim potpune izreke i naziva suda iz strane presude i izrečene sankcije, sadržavati i izričit navod da se njome preuzima izvršenje određene pravosnažne presude stranog suda ili, alternativno, odluku o molbi stranog organa kojom se traži izvršenje krivične presude stranog suda. U protivnom, izreka presude je nerazumljiva, što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka. (Iz obrazloženja: Rješenje Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, 09 0 K 012163 11 Kž od 24. 1. 2012. godine)

³⁷ Babić, M. (2011) op. cit., str. 259.

³⁸ Ugovorom o funkcioniranju Evropske unije regulisano je navedeno načelo u članu 82. st 1:" Pravosudna saradnja u krivičnim stvarima u Evropskoj uniji

svakoj drugoj državi članici, kao da se radi o odluci te druge države, bez obzira na sve razlike između njihovog nacionalnog krivičnog prava kao i druge razlike u načelima i organizaciji njihovih pravnih sistema.³⁹ Načelo uzajamnog priznanja kao temelj sistema međunarodne krivičnopravne pomoći u Evropskoj uniji dovodi, u komparaciji s tradicionalnim modelom međunarodne pravne pomoći, do značajnih promjena u tom pravnom području, mijenja se paradigma međunarodne krivičnopravne pomoći prelaskom s „modela zamolnice“ na tzv. „model naloga“ kojim jedna država (država izdavanja naloga) nalaže poduzimanje određene radnje na području druge države (države izvršenja naloga). Država izvršenja naloga ima samo ograničene i strogo određene mogućnosti da odbije izvršenje takvog naloga na svom teritoriju čime je povećana strogost koja treba pridonijeti porastu pouzdanosti i brzini međunarodne krivičnopravne pomoći kako bi se nametnula kao efikasan mehanizam borbe protiv transnacionalnog kriminala.⁴⁰

U skladu s Ugovorom o funkcioniranju Evropske unije (UFEU-om)⁴¹, većina mjera za pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima donosi se u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom te podliježe sudskom preispitivanju koje provodi Sud Evropske unije. No, čak i ako ostavimo postrani posebnost područja slobode, sigurnosti i pravde i povlaštenu ulogu nacionalnih parlamenata pravosudna saradnja u krivičnim stvarima, zajedno s policijskom saradnjom, još nije u potpunosti integrirana u okvir Evropske unije te i dalje sadrži neka od svojih prvobitnih obilježja iz razdoblja prije Ugovora iz Lisabona.⁴² Evropska unija je donijela veliki broj instrumenata koji se odnose

temeljiti će se na načelu uzajamnog priznanja presuda i odluka pravosudnih tijela te će uključivati usklađivanje prava država članica u slijedećim područjima: prava osuđenog i prava žrtve u postupku te uzajamno priznavanje dokaza između država članica."

³⁹ Burić, Z. Hržina, D. (2014) Pribavljanje i osiguranje dokaza te osiguranje i oduzimanje imovine i predmeta. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb, vol. 21, broj 2/2014, str. 357.

⁴⁰ Ibidem, op. cit. str. 358.

⁴¹ Ugovor o funkcioniranju Evropske unije (UFEU) jedan je od dvaju primarnih ugovora EU, uz Ugovor o Evropskoj uniji (UEU). Definiranjem načela i ciljeva EU te raspona djelovanja unutar područja politike, ovaj ugovor predstavlja detaljnu osnovu prava EU. Njime se također utvrđuju organizacijske i funkcionalne pojedinosti institucija EU.

⁴² Dostupno na <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/155/pravosudna-suradnja-u-kaznenim-stvarima>.

na saradnju u krivičnim stvarima, počev od saradnje u predhodnom postupku, do saradnje u izvršenju krivičnih sankcija. Ovi instrumenti ostvaruju se kroz različite vrste pravnih akata kao što su uredbe, odluke i direktive. Iako su neki od ovih instrumenata promijenjeni iz odluke u direktivu (instrumente „druge generacije“), i dalje su na snazi Okvirna odluka Vijeća 2008/947/PUP od 27. novembra 2008. godine o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda i uslovnih odluka s ciljem nadzora uslovnih mjera i alternativnih sankcija, Okvirna odluka Vijeća 208/909 PUP od 27. novembra 2008. godine o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u krivičnim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihovog izvršenja u Evropskoj uniji te Okvirna odluka Vijeća 2008/675/PUP od 24. jula 2008. o poštovanju presuda među državama članicama Evropske unije u novom krivičnom postupku.

5.1. Okvirna odluka Vijeća 2008/947/PUP od 27. novembra 2008. o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda i uslovnih odluka s ciljem nadzora uslovnih mjera i alternativnih sankcija⁴³

Ova Okvirna odluka se primjenjuje na različite alternative zatvorskoj kazni i na mjere kojima se omogućuje uslovni otpust.⁴⁴ Uslovna odluka ili druge alternativne sankcije mogu se izvršavati u drugoj državi članici uz pristanak osobe.⁴⁵ Cilj ove Okvirne odluke je olakšati društvenu rehabilitaciju

⁴³ Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0947&from=ES> Službeni list Evropske unije L 337 od 27. 11. 2008. godine

⁴⁴ Okvirna odluka izmijenjena je u pogledu digitalizacije pravosudne suradnje Direktivom (EU) 2023/2843 Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. decembra 2023. o izmjeni direktiva 2011/99/EU i 2014/41/EU Evropskog parlamenta i Vijeća, Direktive Vijeća 2003/8/EZ i okvirnih odluka Vijeća 2002/584/PUP, 2003/577/PUP, 2005/214/PUP, 2006/783/PUP, 2008/909/PUP, 2008/947/PUP, 2009/829/PUP i 2009/948/PUP, Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32023L2843>

⁴⁵ Ova okvirna odluka bazirana je temeljna prava te se pridržava načela priznatih u članu 6. Ugovora o Evropskoj uniji, koji su izraženi i u Povelji Evropske unije o temeljnim pravima, posebno u njezinom poglavlju VI. Nijedna se odredba ove Okvirne odluke ne bi smjela tumačiti kao zabrana odbijanja priznavanja presude i/ili nadzora probacijske mjere ili alternativne sankcije

osuđenih osoba, poboljšati zaštitu žrtava i javnosti te olakšati primjenu odgovarajućih nadzornih mjera i alternativnih sankcija u slučaju učinilaca krivičnih djela koji ne žive u državi članici u kojoj je presuda izrečena. U svrhu ostvarivanja tih ciljeva, ovom Okvirnom odlukom utvrđuju se pravila prema kojima država članica, koja nije država članica u kojoj je dotičnoj osobi izrečena kazna, priznaje presude i, prema potrebi, nadzorne odluke i mjere izrečene na temelju presude, ili alternativne sankcije koje su sadržane u takvoj presudi, te donosi sve druge odluke koje se odnose na tu presudu.⁴⁶

Okvirna odluka propisuje postupak za prosljeđivanje presude na način da nadležni organ države izdavanja direktno prosljeđuje presudu nadležnom organu države izvršenja te svu relevantnu dokumentaciju.⁴⁷ Nadležni organ države izvršenja priznaje presudu i, prema potrebi, uslovnu odluku koja joj je prosljeđena i bez odgode poduzima sve mjere potrebne za nadzor uslovnih mjera ili alternativnih sankcija, osim ako se odluči pozvati na neki od razloga za odbijanje priznavanja.⁴⁸ Nadalje, propisuje i mogućnost prilagođavanja i to kada vrsta ili trajanje relevantne uslovne mjere ili alternativne sankcije ili trajanje uslovnog razdoblja nisu u skladu s pravom države izvršenja, tada nadležni organ te države može izvršiti prilagođavanje s obzirom na vrstu i trajanje uslovnih mjera i alternativnih sankcija ili trajanje uslovnog razdoblja koji se primjenjuju na temelju prava države izvršenja na identična krivična djela. Takva prilagođena uslovna mjera, alternativna sankcija ili trajanje uslovnog razdoblja u najvećoj mogućoj mjeri odgovara onima izrečenima u državi izdavanja.⁴⁹ Odluka reguliše i pretpostavke odnosno pravne smetnje za priznavanje i izvršenje i to: ako bi priznanje presude i preuzimanje odgovornosti za nadzor uslovnih mjera ili alternativnih sankcija bilo suprotno načelu *ne bis in idem*; ako je nastupila zastara izvršenja kazne u skladu s pravom države izvršenja te se to izvršenje odnosi na djelo u okviru njezine

ako postoje objektivni razlozi za vjerovati da je alternativna mjera ili alternativna sankcija izrečena s ciljem kažnjavanja osobe zbog njezinog pola, rase, vjere, etničkog porijekla, državljanstva, jezika, političkih uvjerenja ili spolne orijentacije, ili da bi ta osoba mogla biti u podređenom položaju zbog bilo kojeg od tih razloga.

⁴⁶ Čl. 1. Okvirne odluke.

⁴⁷ Čl. 6. st. 2. Okvirne odluke

⁴⁸ Čl. 8. Okvirne odluke.

⁴⁹ Čl. 9. st. 1. Okvirne odluke.

nadležnosti; osuđena osoba ne može, na temelju prava države izvršenja, zbog svoje dobi biti krivično odgovorna za djela za koja joj je presuda izrečena itd.⁵⁰

5.2. Okvirna odluka Vijeća 208/909 PUP od 27. novembra 2008. o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u krivičnim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihovog izvršenja u Evropskoj uniji⁵¹

Pitanje priznanja i izvršenja presude kojom je izrečena kazna zatvora ili mjera koja uključuje oduzimanje slobode posebno je uređeno u Evropskoj uniji. Ovo pitanje uređuje Okvirna odluka Vijeća 208/909 PUP od 27. novembra 2008. godine o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u krivičnim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihovog izvršenja u Evropskoj uniji.⁵² Ovom odlukom, s jedne strane, dopušta državi članici izvršavanje zatvorske kazne koju je odredila druga država članica u odnosu na osobu koja ostaje u prvoj državi članici. S druge strane, njom se uspostavlja sistem za transfer osuđene osobe nazad u državu članicu porijekla ili prebivališta ili u drugu državu članicu s kojom ima uske veze radi služenja kazne.⁵³ Svrha uzajamnog priznavanja presuda u krivičnim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihovog izvršenja u Evropskoj uniji je utvrđivanje pravila na temelju kojih država članica, kako bi poboljšala društvenu rehabilitaciju osuđene osobe, priznaje presudu te izvršava kaznu.⁵⁴

⁵⁰ Čl. 11. Okvirne odluke.

⁵¹ Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX:32008F0909> Službeni list Evropske unije L 81/08 od 27. 11. 2008. godine

⁵² Okvirna odluka izmijenjena je u pogledu digitalizacije pravosudne saradnje Direktivom (EU) 2023/2843 Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. decembra 2023. o izmjeni direktiva 2011/99/EU i 2014/41/EU Evropskog parlamenta i Vijeća, Direktive Vijeća 2003/8/EZ i okvirnih odluka Vijeća 2002/584/PUP, 2003/577/PUP, 2005/214/PUP, 2006/783/PUP, 2008/909/PUP, 2008/947/PUP, 2009/829/PUP i 2009/948/PUP, Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32023L2843>

⁵³ Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0057>

⁵⁴ Čl. 3. st. 1. Okvirne odluke.

Kao kriteriji za prosljeđivanje presude i potvrde drugoj državi članici se navode da ukoliko se osuđena osoba nalazi u državi članici koja izdaje ili državi članici izvršiteljici naloga, te ako je ta osoba dala saglasnost kada se ona zahtijeva presuda se može proslijediti državi članici državljanstva osuđene osobe u kojoj on ili ona živi ili državi članici državljanstva u koju će, iako ona nije država članica u kojoj osoba živi, osuđena osoba biti deportovana nakon što bude oslobođena izvršenja kazne, na temelju naloga za deportaciju ili protjerivanje, kao i bilo kojoj državi članici koja nije država članica državljanstva osuđene osobe ili državi u koju će biti deportovana.⁵⁵

Presuda se može proslijediti državi članici izvršiocu naloga s ciljem njezinog priznavanja te izvršavanja kazne samo uz saglasnost osuđene osobe u skladu s pravom države članice izdateljice naloga, s tim da se saglasnost osuđene osobe ne zahtijeva kada se presuda zajedno s potvrdom prosljeđuje državi članici državljanstva u kojoj osuđena osoba živi, državi članici u koju će osuđena osoba biti deportovana ili državi članici u koju je osuđena osoba pobjegla ili se na drugi način vratila u vezi s krivičnim postupkom koji je u toku prema toj osobi u državi članici izdateljici naloga ili nakon izrečene presude u toj državi članici izdateljici naloga.⁵⁶ U pogledu identiteta norme precizirano je da bez provjere obostrane kažnjivosti djela, priznaju se presude te izvršavaju izrečene kazne za katalog 32 krivična djela⁵⁷ ako se za njih u državi članici izdateljici naloga izriče maksimalna kazna zatvora ili mjera oduzimanja slobode od najmanje tri godine u skladu s pravom države članice izdateljice naloga.

Postupak priznavanje presude i izvršenje kazne se odvija na način da nadležni organ države izvršiteljice naloga priznaje presudu u postupku, te odmah poduzima sve potrebne mjere za izvršenje kazne, ako se ne odluči pozvati na jednu od osnova za nepriznavanje i neizvršenje.⁵⁸ Kada je u pitanju prilagođavanje kazne, kazna ne smije, s obzirom na vrstu ili trajanje, biti strožija od kazne izrečene u državi članici izdateljici naloga.

⁵⁵ Čl. 4. tač. a., b., c. Okvirne odluke.

⁵⁶ Čl. 6. st.2. tač. a., b., c. Okvirne odluke.

⁵⁷ Čl. 7. Okvirne odluke.

⁵⁸ Izvršenje presude bilo bi suprotno načelu ne bis in idem, nastupila je zastara za izvršenje kazne, kazna je izrečena osobi koja, na temelju prava države članice izvršiteljice naloga, zbog svoje starosne dobi ne bi mogla biti krivično odgovorna za djela za koja joj je kazna izrečena itd.

Ukoliko kazna zbog svog trajanja nije u skladu sa zakonom države članice izvršiteljice naloga, nadležni organ države članice izvršiteljice naloga može donijeti odluku o promjeni kazne samo kada je ona duža od maksimalne kazne predviđene za slična krivična djela na temelju njenog nacionalnog prava. Promijenjena kazna ne smije biti manja od maksimalne kazne predviđene za slična kaznena djela na temelju prava države članice izvršiteljice naloga. Također, kada kazna zbog svoje vrste nije u skladu s pravom države članice izvršiteljice naloga, nadležni organ države članice izvršiteljice naloga može donijeti odluku o promjeni kazne s obzirom na kaznu ili mjeru predviđenu na temelju nacionalnog prava za slična krivična djela. Takva kazna ili mjera u najvećoj mogućoj mjeri odgovara kazni izrečenoj u državi članici izdateljici naloga ali se kazna ne može pretvoriti u novčanu kaznu.⁵⁹

5.3. Okvirna odluka vijeća 2008/675/PUP od 24. jula 2008. o poštovanju presuda među državama članicama Evropske unije u novom krivičnom postupku⁶⁰

Svrha ove Okvirne odluke je odrediti državama članicama minimalnu obavezu poštovanja presuda koje su donesene u drugim državama članicama, odnosno utvrditi uslove pod kojima se, u toku krivičnog postupka protiv neke osobe u državi članici, poštuju prethodne presude koje su donesene protiv te iste osobe zbog različitih djela u drugim državama članicama. Ovom Okvirnom odlukom se promovira načelo po kojem bi države članice trebale priznavati presudu koja je donesena u ostalim državama članicama, efekte jednako vrijedne efektima presudi koju su donijeli njihovi vlastiti sudovi u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, bez obzira da li su u nacionalnom zakonodavstvu ti efekti suštinski ili su ti učinci procesnog ili materijalnog prava.⁶¹ Djelovanje ove okvirne odluke ograničeno je u slučajevima kada prethodna presuda nije donesena ili nije u potpunosti izvršena prije nego što je počinjeno krivično djelo za koje se vodi novi postupak. Od država članica ne zahtijeva se da primjenjuju svoja nacionalna pravila o izricanju kazni ako bi

⁵⁹ Čl. 8. Okvirne odluke.

⁶⁰ Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0675> Službeni list Evropske unije L 220/32 od 15.08. 2008. godine.

⁶¹ St. 6. Preambule Okvirne odluke.

primjena tih pravila na prethodne strane presude ograničila sud u izricanju kazne tokom novog postupka. Unatoč tome, sudovi moraju osigurati da se takve prethodne presude uzmu u obzir u druge svrhe.⁶² Kada je u pitanju odnos s ostalim pravnim instrumentima ova Okvirna odluka zamjenjuje član 56. Evropske konvencije o međunarodnom važenju krivičnih presuda iz 1970. godine, ne dovodeći u pitanje primjenu tog člana u odnosima između država članica i trećih zemalja.

Iako je Evropska unija jedinstveno područje i dalje postoje problemi i poteškoće kada je riječ implementaciji Okvirne odluke o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u krivičnim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihovog izvršenja u Evropskoj i Okvirne odluke o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda i uslovnih odluka s ciljem nadzora uslovnih mjera i alternativnih sankcija u Uniji, posebno uzimajući u obzir, da iste nisu implementirane u svim državama Evropske unije iako se smatraju nadopunjujućim oblicima pravosudne saradnje. Njihova primjena je ostala u veoma malom obimu, tek nekoliko naloga godišnje.⁶³ Prije svega sama činjenica da neke države članice nisu provele okvirne odluke veoma je problematična jer države članice koje su pravilno provele okvirne odluke ne mogu imati koristi od njihovih odredbi u saradnji s onim državama članicama koje ih nisu provele na vrijeme. Osim toga načelo uzajamnog priznavanja, koje je u osnovi zajedničkog pravosudnog područja, zahtijeva reciprocitet u prenošenju, ono ne može funkcionirati ako dvije države članice nisu provele instrumente. Zbog toga će države članice koje su odluke primijenile na vrijeme, kada sarađuju s državama članicama koje to nisu na vrijeme učinile, morati prilikom transfera zatvorenika ili kazni u druge države članice nastaviti primjenjivati odgovarajuće konvencije Vijeća Evrope. Ovim je ostavljena mogućnost kako postupati u situacijama kada odgovarajuća Okvirna odluka nije implementirana u domaće pravo i u državi izdavanja i u državi izvršenja članici. Iako su evidentni naponi koje su neke države članice do sada uložile, nivo provedbi ovih propisa daleko je od zadovoljavajućeg. Djelimično i nepotpuno prenošenje Okvirnih odluka sprečava primjenu načela uzajamnog priznavanja u području krivičnog pravosuđa. Time se krše i legitimna očekivanja državljana Evropske unije koji gube vrijedan alat kojim se mogu

⁶² Čl.5. st. 3. Okvirne odluke.

⁶³ Matić-Bošković, M. (2022), op. cit. str. 103.

ublažiti negativne posljedice koje na njihov život može imati situacija kada su optuženi ili osuđeni u drugoj državi članici. To se posebno odnosi na one državljane na koje se u fazi prije suđenja primjenjuje evropski nalog za hapšenje. Istovremeno nije moguće ostvariti cilj Okvirnih odluka koji se odnosi na zadovoljenje pravde, uz omogućivanje socijalne rehabilitacije osuđene osobe. U decembru 2018. godine Vijeće Evropske unije je usvojilo Zaključke o uzajamnom priznanju u krivičnim stvarima, čiji cilj je bio da se podrže naponi za unapređenje saradnje i uzajamnog povjerenja između pravosudnih organa i utvrđivanje niza praktičnih mjera koje treba preduzeti.⁶⁴ U februaru 2019. godine na sastanku Vijeća diskutovalo se o „Putu naprijed“ u oblasti uzajamnog priznanja pravosudnih odluka u krivičnim stvarima i to o četiri ključne tačke:⁶⁵ izazovi s kojima se susreću države članice u primjeni kriterijuma za nepriznavanje instrumenata uzajamnog priznanja na osnovu kršenja osnovnih prava, obuke i smjernice o instrumentima uzajamnog priznanja, utvrđivanje pravnih praznina u primjeni instrumenata, i unapređenje institucionalnog okvira za primjenu instrumenata uzajamnog priznanja. Iako su neki instrumenti zaživjeli u praksi potrebno je još uvek dosta napora i promjena pravne kulture da bi i ostali instrumenti ostvarili pun potencijal.⁶⁶

6. Zaključak

Priznanje i izvršenje krivičnih presuda ima značajnu „dodatnu vrijednost“ u unapređenju međusobnog povjerenja u krivično pravo i sudske odluke druge države jer potiče pravosudnu kulturu u kojoj se prethodne presude donesene u drugoj državi u načelu uzimaju u obzir, posebno jer stranoj krivičnoj presudi načelno treba biti obezbijeđen materijalno pravni i procesni suštinski ekvivalent jednak onom koji se daje domaćoj presudi. Ovim vidom međunarodne krivičnopravne pomoći potvrđuje se vodeće načelo iste vrijednosti stranih i domaćih presuda, te načelo da države trebaju presudu koja je donesena u drugoj državi priznavati efekte iste vrijednosti efektima presude koju su donijeli njihovi vlastiti sudovi u skladu s nacionalnim pravom.

⁶⁴ Dostupno na <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/en/pdf>

⁶⁵ Dostupno na <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9970-2019-INIT/en/pdf>

⁶⁶ Matic-Bošković, M. (2022), op. cit., str. 103.

Priznanje i izvršenje strane krivične presude kao poseban vid pružanja međunarodne krivičnopravne pomoći predstavlja najjači izraz povjerenja u pravosuđe druge države, a ujedno i jedan od najsloženijih oblika pružanja međunarodne krivičnopravne pomoći. Priznanje i izvršenje strane krivične presude je vid pružanja međunarodne krivičnopravne pomoći gdje se neće udovoljavljati molbi države ukoliko s tom državom ne postoji sporazum kojim se reguliše pitanje međusobnog priznavanja i izvršenja sudskih odluka, odnosno ukoliko država izricanja presude i država izvršenja nisu potpisnice multilateralnog ugovora. Normativna strana priznanja i izvršenja strane krivične presude regulisana je međunarodnim ugovorima i unutrašnjim propisima država. Zbog sveopće težnje savremenog društva da u zakonske propise uokviri sve segmente postupanja, a sve kako bi se zaštitila ljudska i građanska prava u sferi izvršenja stranih krivičnih presuda došlo je do prilično intenzivne normativizacije.

Kada je u pitanju sam postupak priznanja i izvršenje strane krivične presude, dvije države može međusobno da obavezuje i više međunarodnih ugovora, posebno ovo ističemo u kontekstu bilateralnih sporazuma, a istovremeno ih obavezuju i Evropske konvencije, kao i drugi multilateralni ugovori. Evropska konvencija o transferu osuđenih lica precizira da kada su dvije ili više strana već sklopile ili će sklopiti sporazum o transferu ili kada su uspostavile ili će uspostaviti odnose na tom planu moći će primjenjivati navedeni sporazum. Dakle, u konkurenciji između Konvencije i bilateralnog sporazuma, Konvencija daje primat bilateralnom sporazumu. Prije postupka priznanja i izvršenja strane krivične presude neophodno je pažljivo razmoriti svaki pojedinačni slučaj, zatim provjeriti da li uz multilateralne međunarodne ugovore postoje i bilateralni ugovori sa konkretnom državom, i da li postoje eventualne smetnje za izvršenje strane krivične presude a potom pristupiti priznanju i izvršenju uvažavajući i sve domaće zakonske propise koji mogu doći u obzir.

Sam postupak priznanja i izvršenja strane krivične presude tj. da bi ista mogla biti priznata i izvršena u domaćem pravu karakteriše nekoliko nezaobilaznih pretpostavki za priznanje. Kao prvu i osnovnu navodimo princip identiteta norme koja kod priznanja i izvršenja strane krivične presude podrazumijeva da će strana krivična presuda biti izvršena ako je krivično djelo predviđeno kao krivično djelo i po zakonima države izvršenja. Ono što se zaključuje jeste da se ova pretpostavka ne bi trebala restriktivno tumačiti. Dakle, ne traži se nužno da identitet tog krivičnog djela u zakonu

države izdržavanja kazne bude potpuno jednak kao u zakonu države izricanja kazne, pa je shvatanje da se ne zahtijeva potpuni gramatički identitet norme. Traži se samo odgovara li smisao i sadržaj krivičnog djela za koje se stranac tereti u državi moliteljici u biti smislu i sadržaju bilo kojeg krivičnog djela iz domaćeg zakonodavstva. S tim da kod preispitivanja presude, sud nema ovlaštenje da mijenja činjenično stanje u stranoj presudi, jer je sud vezan u stranoj presudi već utvrđenim činjeničnim stanjem. Znači sud se ne može upuštati u preispitivanje niti jednog drugog pitanja osim krivične sankcije, tako se dolazi do zaključka da se ustvari u presudi priznaje samo krivična sankcija, s tim da se može ukazati i na razloge stranog suda čija se presuda izvršava.

Sud koji vrši priznanje strane krivične presude je dužan da se upravlja prema utvrđenim činjenicama u mjeri u kojoj su one izričito sadržane u presudi koju donosi država izricanja presude, odnosno prilikom provođenja postupka izvršenja presude stranog suda, domaći sud nema ovlaštenje da kritički preispituje i ocjenjuje dokaze izvedene u postupku koji je prethodio donošenju strane presude. U postupku priznanja strane krivične presude se ne radi o suđenju, „ispočetka - novom suđenju“ odnosno provođenju postupka u kojem se odlučuje o tome je li osuđeni počinio neko djelo tj. njegova vinost, jer je to već učinjeno u državi u kojoj je donesena pravosnažna presuda čije se izvršenje u predmetnom postupku traži.

Priznanje i izvršenje strane krivične presude je poseban postupak koji suštinski predstavlja akt pravne pomoći, a u njemu se ispituju uslovi za priznanje i izvršenje strane presude i on se provodi u skladu s odredbama konkretnog bilateralnog ili multilateralnog međudržavnog ugovora odnosno unutrašnjeg zakona koji reguliše predmetnu oblast, pa u tom kontekstu prilikom donošenja presude od strane domaćeg suda nije moguće ispitivati, naprimjer da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja osuđenog jer postupak priznanja i izvršenja predstavlja akt pravne pomoći koju zamoljena država pruža državi moliteljici u odnosu na izvršenje krivične sankcije koju je u pravosnažnoj i izvršnoj krivičnoj presudi izrekao sud u toj državi. Domaći sud u postupku izvršenja strane krivične presude vezan je za vrstu i visinu kazne koju ima pravo odmjeriti osuđenom kroz pravosnažnu presudu suda države suđenja odnosno države moliteljice. Izuzetno se u postupku izvršenja presude stranog suda izmjena kazne izrečene tom presudom je moguća kada je to neophodno kako bi se kazna izrečena presudom države suđenja prilagodila domaćem krivičnom zakonodavstvu. Država preuzimanja

izdržavanja kazne može prilagoditi sankciju najbližem ekvivalentu koji ima u svom pravnom sistemu, pod uslovom da to ne proizvede strožiju kaznu ili duži period lišenja slobode, jer *transformatio in peius* predviđaju i bilateralni ugovori i Konvencije ali i domaće pravo, s tim da nije moguće donijeti oslobađajuću presudu ili presudu kojom se optužba odbija, ali se može odbiti molba suda države izricanja kazne.

Vijeće Evrope je na planu međunarodne krivičnopravne pomoći, odnosno uzajamnog priznanja ostvarilo vjerovatno i najveći doprinos. Taj doprinos je posebno vidljiv i na konceptualizaciji priznanja i izvršenja strane krivične presude. Zahvaljujući nadasve plodonosnom djelovanju Vijeća Evrope koje je prvobitno kroz konvecije a kasnije Vijeće Evropske unije kroz okvirne odluke, ovaj vid međunarodne krivičnopravne pomoći od potpunog "noviteta" dovelo do potpunog normativnog sadržaja kao kompromisa između unutrašnjeg prava i međunardnih ugovora odnosno konvencija. Evropska unija je donošenjem Programa mjera za provođenje načela uzajamnog priznavanja odluka u krivičnim stvarima od 29. novembra 2000. godine postepeno razvijala pravni okvir u oblasti pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, zasnovan na zajedničkim vrijednostima u oblasti vladavine prava i osnovnih ljudskih prava.

Samo načelo uzajamnog priznavanja potvrđeno je i u Haškom i Stockholmskom programu. Budući da se poteškoće koje nastaju zbog razlika u nacionalnim pravosudnim sistemima mogu prevazići samo međusobnim priznavanjem, ovo načelo predstavlja ključni koncept za evropsko pravosudno područje, gdje se zagovara visok nivo međusobnog povjerenja među državama članicama. Uzajamno poverenje ne obuhvata samo povjerenje u zakonodavstvo druge države članice, već i povjerenje da će ista biti adekvatno primijenjena. Uzajamno priznanje se primjenjuje u svim fazama krivičnog postupka, čija primjena zavisi od prirode odluke.

Literatura:

1. Avramov, S., Kreča, M. (2008) Međunarodno javno pravo. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu;
2. Babić, M. (2011) Međunarodno krivično pravo. Banja Luka: Pravni fakultet u Banjoj Luci;
3. Bejatović, S. (2012) Priznanje strane sudske odluke u Srbiji kao poseban oblik međunarodne krivično pravne saradnje. Pravo i pravda Vol.12-br. 1/2012, str. 35-59;
4. Bitanga, M., *et all.* (2021) Primjena instrumenata Europske unije u kaznenom pravosuđu. Pravni institut za Srednju i Istočnu Europu (CEELI) i Udruga hrvatskih sudaca.
5. Burić, Z. Hržina, D. (2014) Pribavljanje i osiguranje dokaza te osiguranje i oduzimanje imovine i predmeta. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb, Vol. 21-br. 2/2014, str. 355-400;
6. Degan, Đ., Pavišić, B. (2005) Međunarodno kazneno pravo, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci;
7. Đuro-Degan, V., Pavišić, B., Beširević V. (2011) Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Univerzitet Union;
8. Grbin, I. (1980) Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova. Zagreb: Informator;
9. Horvat, V. (1987) Izvršenje strane krivične presude. JRKK, 1/1987, str. 86-105;
10. Krapac, D. (1991) Međunarodna suradnja u sudskim kaznenim stvarima u okviru Vijeća Europe, Zakonitost, Vol.45-br. 7-8/1991, str. 87-127;
11. Krapac, D. (2006) Međunarodna kaznenopravna pomoć. Zagreb: Narodne novine;
12. Krapac, D., Birin, V. (1987) Međunarodna krivičnopravna pomoć sa zbirkom propisa. Zagreb: Informator;
13. Lukin-Karajković, L. (2000) Pravni izvori međunarodne kazneno pravne pomoći u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, –Vol. 7 br.1/2000, str. 3-82;
14. Matić - Bošković, M. (2022) Krivično procesno pravo EU. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja;
15. Matić - Bošković, M. (2015) Evropski krivičnopravni mehanizmi i njihov uticaj na nacionalna zakonodavstva - doktorska disertacija. Beograd: Pravni fakultet Beograd;

16. Mitrić, N. *et all.* (2007) Međunarodna pravna pomoć u građanskim i krivičnim stvarima. Sarajevo: CEST BiH;
17. Mrvić - Petrović, N. (2022) Materijalno krivično pravo Evropske unije i proces usklađivanja na primeru prava Republike Srbije. U: 65 godina od Rimskih ugovora: Evropska unija i perspektive evropskih integracija Srbije. Institut za uporedno pravo, Beograd. 73-89;
18. Pavišić, B. (2006) Kazneno pravo Vijeća Evrope, Zagreb: Golden Marketing;
19. Sijerčić - Čolić, H. (2019) Krivično procesno pravo, Knjiga II/Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci (peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje). Pravni fakultet Sarajevo;
20. Sijerčić-Čolić H., Halilović H. (2021) Razvoj i perspektive Evropskog javnog tužilaštva. Sarajevo: Pravo i pravda Vol.19-br. 1/2021, str. 351–366;
21. Sijerčić-Čolić, H. (2008) Evropsko krivično procesno pravo-regionalna pravna pravila u krivičnom postupku. Pravo i pravda Vol. 7-br. 1/2008, 7-47;
22. Sijerčić-Čolić, H. (2012) Izazovi evropskog krivičnog prava – obaveze države u oblasti krivičnog zakonodavstva, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LV – 2012, str. 345-365;
23. Sladoje, N. (2012) Praktikum za pružanje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Sarajevo: Službeni list BiH;
24. Stojanović, Z. (2004) Međunarodno krivično pravo. Beograd: Ip Justinijan;
25. Škulić, M., *et all.* (2011) Usaglašenost domaćih propisa sa institutima Evropske unije u oblasti međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima, preporuke za harmonizaciju. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije.

Web izvori:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/en/pdf>

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9970-2019-INIT/en/pdf>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0057>

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN CRIMINAL JUDGEMENT

Abstract:

The paper examines the institution of recognition and enforcement of a foreign criminal judgment as a special type of international criminal legal assistance. In the paper, the authors point out that the institute of recognition and enforcement of foreign criminal judgements, which is the most illustrative example of full recognition of foreign court decisions of a criminal nature, stems from the complex legal issues. Recognising and enforcing a foreign court's criminal judgement, as viewed through the lens of legal regulation, has two bases, one primary and the other subsidiary in character. Furthermore, certain assumptions are made for the recognition and enforcement of a foreign criminal judgement in theory, international and national regulations, which represent a condition for international legal legitimacy, namely the transfer of the effects of foreign criminal judgements to the national plan. In the very process of recognition and enforcement of a foreign criminal judgment, norms of the substantive and procedural criminal law of another country are subsequently applied through the harmonization of the foreign judgment with domestic law. The paper provides an overview of this issue in European Union law, which, through its legal acquis, continues to develop the concept of mutual recognition among member states, which, on the one hand allows for the effective cooperation despite differences in material and procedural legislation, and on the other ensures that member states maintain sovereignty in that area through the principle of mutual trust.

Key words:

recognition, enforcement, mutual recognition, foreign criminal judgment, international criminal legal assistance, European Union

ODGOVORNOST OSOBE ZADUŽENE ZA PROVOĐENJE MJERA ZAŠTITE I SIGURNOSTI NA RADU

stručni rad

UDK 331.45
331.468

Nedžad Baković *

Sažetak:

Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu ima izuzetno važnu ulogu u osiguravanju sigurnosti zaposlenika na radnom mjestu. Njena odgovornost uključuje planiranje, organiziranje, nadziranje i koordinaciju svih aktivnosti vezanih za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu. Stoga je izuzetno bitno da osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu radi svoj posao na način kako je to zakonima i pravilnicima određeno. Kroz historijski pregled objašnjeni su svjetski trendovi koji su doprinijeli da se donesu odgovarajući propisi. Pojašnjeno je o kojim propisima se radi uz ukazivanje na probleme sa kojima se susreću odgovorne osobe i radnici u praksi.

Ključne riječi:

odgovorna osoba, mjere zaštite, sigurnost na radu

* *Doc. dr. na Edukacijskom i Tehničkom fakultetu Travnik,
Sudac Kantonalnog suda u Zenici*

UVOD

U savremenom svijetu, sigurnost i zaštita na radu postaju sve važniji aspekti poslovanja. Zaštita zaposlenika na radnom mjestu nije samo moralna i etička obaveza poslodavaca, već i zakonska obaveza u mnogim državama. Obuka uposlenika u sigurnosti i zaštiti na radu ključni je faktor u očuvanju njihovog zdravlja i sigurnosti, a također je i od vitalnog značaja za uspješnost i poduzeća.

Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu je važna iz nekoliko razloga. Zaštita zdravlja i sigurnosti na radu je ključni element za uspješno poslovanje svake tvrtke i organizacije. Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu igra ključnu ulogu u održavanju sigurnog i zdravog radnog okruženja.

Radna mjesta mogu biti opasna mjesta, s mnogo potencijalnih rizika za radnike. Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu može pomoći u identifikaciji tih rizika i osigurati da su radnici obučeni za rad u sigurnom okruženju. U nekim državama postoje zakonski propisi koji zahtijevaju da tvrtke i organizacije imaju osobu zaduženu za sigurnost i zaštitu na radu. Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu može pomoći u smanjenju troškova tvrtke povezanih s incidentima na radnom mjestu, kao što su gubici radnog vremena, naknade za ozljede ili bolesti povezane s radom te troškovi za popravke ili zamjenu oštećene opreme.

U konačnici, pisanje o ovoj temi može pomoći u promicanju kulture sigurnosti i zaštite na radu u tvrtkama i organizacijama te povećanju svijesti o važnosti ove teme. To može dovesti do većeg poštivanja sigurnosnih procedura i smanjenja broja incidenta na radnom mjestu, što je u interesu svih zaposlenika.

Cilj rada je podizanje svijesti u važnosti provođenja mjera u zaštiti na radu te isto prezentovati kroz primjere iz prakse naglašavajući da je to prvenstveno u interesu poslodavcima a zatim društvu, uposlenicima. Društveno odgovorna pravna osoba je konkurentnija na tržištu rada, što u nekom prethodnom periodu, zbog viška radne snage, možda i nije predstavljao prioritet, a u sadašnjoj potražnji za kvalitetnim uposlenicima svakako jeste. Kroz historijski pregled i svjetske trendove u radu ćemo objasniti šta je prethodilo potrebi za imenovanje i obuku lica koja će se specijalizirano baviti rizicima od povreda uposlenika na određenim radnim mjestima što je na kraju rezultirao donošenjem određenih međunarodnih konvencija koje je pratilo i domaće zakonodavstvo. U radu su navedeni relevantni zakonski propisi koji regulišu ovu materiju, ali i problemi s kojima se naše društvu susreće, a najviše u dijelu koji se odnosi na ljudski faktor; nedostatak kvalitetne kontrole provedbe

zakonskih propisa te posljedice s kojima se susrećemo ne baveći se preventivnim djelovanjem.

1. HISTORIJSKI RAZVOJ INSTITUTA ZAŠTITE NA RADU

Historijski pregled potrebe za imenovanjem osobe zadužene za sigurnost i zaštitu na radu započinje s razvojem industrijske revolucije u 18. i 19. stoljeću. S porastom industrijalizacije, dolazilo je do povećanja broja radnika u tvornicama i drugim industrijskim postrojenjima, a time i do većih rizika za njihovu sigurnost i zdravlje na radnom mjestu. Prvi propisi o sigurnosti i zdravlju na radu pojavili su se u Engleskoj u 19. stoljeću, a potom su uslijedile slične inicijative u drugim zemljama. U SAD-u su u 20. stoljeću doneseni zakoni o sigurnosti na radu na federalnoj razini, a države su ih usvojile na lokalnoj razini.¹

U početku, odgovornost za sigurnost na radu bila je na samim radnicima, koji su bili obučeni za uporabu strojeva i drugih opasnih uređaja. Međutim, kako su se rizici povećavali, a tehničke vještine postajale složenije, postalo je jasno da je potreban poseban stručnjak za upravljanje rizicima na radnom mjestu. Stoga su se počeli razvijati sustavi upravljanja sigurnošću na radu, a s njima su došli i specijalisti za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu. Ti su stručnjaci bili zaduženi za procjenu rizika na radnom mjestu, razvoj sigurnosnih procedura i uputa te za obuku radnika u sigurnom radu.

Danas se osobe zadužene za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu nazivaju stručnjacima za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu ili jednostavno stručnjacima za OHS (engl. *Occupational Health and Safety*). Oni su ključni za održavanje sigurnosti i zdravlja radnika na radnom mjestu i rade na implementaciji politika sigurnosti na radu, pružaju savjete za zaštitu od rizika, provode obuku o sigurnosti i zdravlju na radu te sudjeluju u istraživanju i analizi incidenata na radu.

1.1. Normativni osvrt segmenta zaštite na radu u Federaciji BiH i Republici Srpskoj

Svaka država mora, u okviru nacionalnih uslova i prakse, te nakon savjetovanja s najreprezentativnijim organizacijama poslodavaca i radnika,

¹ Zdjelarević, T., Povijest zaštite na radu, Specijalistički diplomski stručni 2015, Veleučilište u Karlovcu <https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka%3A298/datastream/PDF/view>, datum posjete 15. 12. 2023. godine.

utvrditi, provoditi i periodično revidirati jedinstvenu nacionalnu politiku sigurnosti i zaštite zdravlja na radu, te radnog okruženja. Cilj te politike mora biti sprečavanje nesreća i ozljeda, koje utječu na zdravlje, a nastaju kao posljedica rada, povezane su s radom ili se događaju tijekom rada, na način da se umanje, u mjeri u kojoj je to moguće, uzroci opasnosti svojstveni radnom okruženju. Nadležnost za donošenje propisa iz oblasti zaštite na radu u Bosni i Hercegovini je zbog složenog državnog uređenja na entitetima.

Zakon o zaštiti na radu je objavljen u Federaciji 30. 10. 2020. godine² a u Republici Srpskoj 2008. godine³ nakon što je dugi niz godina bio na snazi Zakon iz 1990. godine⁴ u kojem su sankcije bile izražene u jugoslavenskim dinarima. Provođenje zakona i propisa koji uređuju sigurnost i zaštitu zdravlja na radu i radno okruženje mora se osigurati kroz primjeren sistem inspekcije koji je u Federaciji BiH na nivou kantonalnih inspeksijskih organa.

2. SVJETSKI TRENDovi U ZAŠTITI NA RADU

Svjetski trendovi u zaštiti na radu su usmjereni na stalno poboljšanje sigurnosti i zaštite zaposlenika na radu. Glavni cilj je smanjiti broj ozljeda, bolesti povezanih s radom i smrtnih slučajeva na radnom mjestu. Neki od trendova u zaštiti na radu uključuju sljedeće:⁵

- Korištenje novih tehnologija
- Fokus na mentalno zdravlje
- Utjecaj kulture organizacije
- Povećanje edukacije i svijesti
- Više pažnje posvećeno ergonomiji.⁶

Svi ovi trendovi u zaštiti na radu mogu pozitivno utjecati na produktivnost. Osiguravanje sigurnog i zdravog radnog okruženja može povećati motivaciju i angažman zaposlenika te smanjiti stres na radnom mjestu.

² Zakon o zaštiti na radu ("Sl. novine FBiH", br. 79/2020)

³ Zakon o zaštiti na radu ("Sl. glasnik RS", br. 1/2008 i 13/2010)

⁴ Zakon o zaštiti na radu ("Službeni list SRBiH", broj: 22/90)

⁵ <https://hrcak.srce.hr/131409> datum posjete 15. 12. 2023. godine

⁶ Ergonomija je važna za prevenciju ozljeda koje nastaju dugotrajnim radom u neugodnom položaju. Tvrtke se sve više fokusiraju na ergonomsku procjenu radnih mjesta i na prilagodbu radnog mjesta kako bi se smanjio rizik od ozljeda povezanih s radom

3. ODGOVORNOST OSOBE ZADUŽENE ZA SIGURNOST NA RADU

Osoba zadužena za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu ima veliku odgovornost za osiguravanje sigurnog radnog okruženja za sve radnike. Ova osoba obično nosi naziv stručnjak za zaštitu na radu ili voditelj službe za zaštitu na radu, ovisno o veličini i organizaciji tvrtke.

Njihova odgovornost uključuje provođenje procjena rizika, identificiranje opasnosti na radnom mjestu i razvijanje odgovarajućih mjera zaštite i sigurnosti na radu. Oni su odgovorni za educiranje radnika o sigurnosti i zaštiti na radu, kao i za provođenje sigurnosnih procedura i osiguravanje pravilne uporabe sigurnosne opreme.⁷

Osoba zadužena za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu⁸ odgovorna je i za provjeru ispravnosti i održavanje opreme, kao i za

⁷ <https://www.britsafe.org/training-and-learning/find-the-right-course-for-you/informational-resources/who-is-responsible-for-workplace-health-and-safety/> datum posjete 15. 12. 2023. godine

⁸ Zakon o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije BiH, broj: 79/20) regulira pitanja koja se odnose na povrede na radu. Međutim, postoje određeni izuzeci od ovog zakona, koji se odnose na specifične situacije ili kategorije radnika. Ovdje su neki od izuzetaka zakona o povredi na radu u Bosni i Hercegovini: Vojska i policija: Zakon o zaštiti na radu ne primjenjuje se na vojsku i policijske službenike, s obzirom na to da su oni podložni posebnim propisima koji uređuju njihov rad i sigurnost. Poljoprivrednici i obiteljska poljoprivredna gospodarstva: Zakon o zaštiti na radu ne primjenjuje se na poljoprivrednike i obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja imaju manje od pet zaposlenih, osim u slučaju kada se radi o opasnostima koje su vezane za uporabu opasnih tvari. Samozaposleni: Zakon o zaštiti na radu ne primjenjuje se na samozaposlene osobe, ali su te osobe dužne osigurati sigurnost i zaštitu na radu u okviru svojih poslovnih aktivnosti. Privremeno zaposleni radnici: Zakon o zaštiti na radu primjenjuje se na privremeno zaposlene radnike, ali poslodavac koji ih je privremeno zaposlio odgovoran je za osiguranje sigurnosti i zdravlja na radu. Osobe koje rade od kuće: Zakon o zaštiti na radu primjenjuje se na osobe koje rade od kuće, ali poslodavac koji im je dodijelio takav posao mora osigurati sigurne radne uvjete i opremu koja je potrebna za obavljanje posla. Ovi izuzeci od zakona o povredi na radu u Bosni i Hercegovini ne znače da radnici u tim kategorijama nemaju prava na sigurnost i zaštitu na radu, već znače da su njihova prava uređena drugim zakonskim propisima ili pravilima

otklanjanje nepravilnosti u sigurnosti i zaštiti na radu kada se one pojave. U slučajevima kada se dogodi nezgoda na radnom mjestu, odgovornost osobe zadužene za zaštitu na radu je da provjeri uzrok nezgode i poduzme mjere kako bi se spriječile slične situacije u budućnosti.⁹ Povredom na radu smatra se povreda osiguranika prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizičkim ili hemijskim djelovanjem, naglim promjenama položaja tijela, promjenama fiziološkog stanja organizma, ako je takva povreda uzročno vezana za obavljanje posla koji je osnov osiguranja, povreda koju osiguranik pretrpi na redovnom putu od stana do mjesta rada i obratno, odnosno radi obavljanja djelatnosti na osnovu koje je osiguran.¹⁰

Ukoliko se osoba zadužena za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu ne pridržava svojih obaveza, to može imati ozbiljne posljedice po zdravlje i sigurnost radnika te dovesti do ozbiljnih nezgoda na radnom mjestu.¹¹ Stoga je od velike važnosti da ta osoba bude visoko stručna, educirana i odgovorna te da redovito provodi sve mjere zaštite i sigurnosti na radu kako bi se osigurala sigurnost i zdravlje radnika.

3.1. Osoba zadužena za sigurnost na radu

Obaveza osobe zadužene za sigurnost i zaštitu na radu je prepoznavanje i procjena svih mogućih rizika koji postoje na radnom mjestu. Ova osoba mora imati znanje o opasnostima koje se pojavljuju na radnom mjestu, kao i o potencijalnim posljedicama koje one mogu uzrokovati. Na temelju ove procjene, osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu treba razviti plan kako bi se ti rizici minimizirali ili uklonili. To uključuje obuku zaposlenika kako da se ponašaju u različitim situacijama te primjenu adekvatne opreme i alata kako bi se rizici sveli na minimum.

Također je dužna da izvrši nadziranje provedbe plana sigurnosti i zaštite na radu. Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu mora nadgledati provedbu plana kako bi osigurala da se sve mjere za zaštitu i sigurnost provode na odgovarajući način. Ovo uključuje provjeru opreme i alata koji se koriste na

⁹ Član 35 stav 1 i 2 Zakon o zaštiti na radu koji na detaljan način propisuje obaveze radnika za zaštitu na radu.

¹⁰ Član 49 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, broj 13/18) (dalje : Zakon o PIO).

¹¹ Potrebno je napomenuti da član 35 Zakona o zaštiti na radu FBiH je detaljnije regulisao obaveze radnika za zaštitu na radu.

radnom mjestu, redovito provjeravanje okoliša, a ako se pojavljuju problemi, pravodobno reagiranje kako bi se rizici smanjili ili uklonili.

Termin „*da omogući radniku upoznavanje*” treba razumjeti na način da je poslodavac dužan učiniti dostupnim radniku (na adekvatan i pogodan način) sve navedene propise i ostaviti mu razumno vrijeme da se upozna s istima. Ukoliko poslodavac radniku ne omogući da se upozna s propisima o radnim odnosima i propisima o zaštiti na radu, uključujući i prava i obaveze koji proizilaze iz opšteg akta, čini prekršaj prema Zakonu o radu FBiH, za koji prekršaj je propisana novčana kazna. Također, Zakonom o radu propisano je da ako radnik pri radu treba da rukuje sredstvima rada čije korištenje može ugroziti život ili zdravlje ljudi i okolinu, poslodavac je dužan da prije otpočinjanja rada radnika provjeri da li je radnik osposobljen za rukovanje tim sredstvima i njihovim korišćenjem. Ovom odredbom se naglašava obaveza poslodavca da prije uključivanja radnika u radni proces izvrši provjeru da li su radnici osposobljeni (da li imaju potrebna znanja) da rukuju sredstvima rada čije korišćenje može ugroziti život ili zdravlje ljudi i okolinu.

Provjera se vrši i u slučaju kada radnik ima određene dozvole (sertifikate) za rukovanje ili korišćenje tih ili sličnih sredstava, jer za povredu isključivo odgovara poslodavac. Također, poslodavac je dužan da izvrši osposobljavanje radnika za rukovanje sredstvima i njihovo korišćenje i u slučaju premještaja na druge poslove, prilikom uvođenja nove tehnologije i novih sredstava za rad kao i prilikom promjene procesa rada koji može prouzrokovati promjenu mjera za bezbjedan i zdrav rad. Naglašavam da je poslodavac dužan radnika u toku osposobljavanja upoznati sa svim potencijalnim vrstama rizika na poslovima na kojima radnik radi, ali i na poslovima na koje ga premješta. U slučaju da poslodavac odredi radniku da obavlja poslove istovremeno na dva ili više radnih mjesta dužan je da radnika osposobi za bezbjedan rad na svakom od tih radnih mjesta.

3.2. Osposobljavanje radnika

Osposobljavanje radnika da rukuje sredstvima rada može se vršiti teoretski i praktično. Provjera teorijske i praktične osposobljenosti obavlja se na radom mjestu radnika. Prema potrebi, poslodavac može radnika uputiti na dopunu znanja iz određene oblasti zaštite na radu. To podrazumijeva da radnik ima osnovna znanja za rukovanje sredstvima rada, ali koja nakon provjere od strane poslodavca, po njegovom mišljenju nisu dovoljna za

bezbjedno i sigurno rukovanje i korišćenje. S obzirom da poslodavac upućuje radnika na dopunu znanja iz oblasti zaštite na radu, obavezan je snositi sve nastale troškove.

Značaj provjere osposobljenosti radnika za rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu, proizilazi iz činjenice što neprovjeravanje osposobljenosti predstavlja prekršaj od strane poslodavca, za koji je i propisana novčana kazna. Ukoliko zbog neprovjerene osposobljenosti dođe do nesreće na poslu, poslodavac se kažnjava većom novčanom kaznom. Za posljedice nesreće na radu koje nastupe zbog neispravnosti objekata, mašina, uređaja i drugih materijalnih sredstava koja se koriste u procesu rada, kao i zbog neovlašćenog i nestručnog rukovanja tim sredstvima, do kojih je došlo zbog propusta poslodavca, odgovoran je poslodavac.

Bez obzira na odgovornost poslodavca za posljedice koje nastanu korišćenjem objekata, mašina, uređaja i drugih materijalnih sredstava koja se koriste u procesu rada, kao i zbog neovlašćenog i nestručnog rukovanja tim sredstvima, ne smije se zanemariti ni odgovornost samih radnika i njihove dužnosti da obavijeste i ukažu poslodavcu na neispravnost navedenih sredstava ili mogućih posljedica zbog neovlašćenog i nestručnog rukovanja tim sredstvima. Šta više, ova obaveza radnika propisana je odredbama Zakona o zaštiti na radu.

Poslodavac je dužan, u roku od sedam dana od dana pretrpljene povrede odnosno nastanka oboljenja, dostaviti izvještaj radniku koji je pretrpio povredu, odnosno kod kojeg je nastalo oboljenje, nadležnom zavodu zdravstvenog osiguranja kod kojeg je radnik zdravstveno osiguran, ovlaštenoj zdravstvenoj ustanovi koja obavlja usluge specifične zdravstvene zaštite/medicine rada kod poslodavca, kao i nadležnoj inspekciji rada. Izvještaj se podnosi na obrascu čiji sadržaj i način podnošenja propisuje federalni ministar u saradnji s federalnim ministrom zdravstva (Član 62. Zakona o zdravstvenoj zaštiti "Službene novine Federacije BiH", br. 46/2010 i 75/2013 u daljem tekstu skraćeno ZZR) u roku od 12 mjeseci od stupanja na snagu ZZR. Do donošenja federalnog propisa primjenjuje se Pravilnik o vođenju evidencije, čuvanju isprava i sadržaju godišnjeg izvještaja iz oblasti zaštite na radu.

Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu je u obavezi osiguravanja da se svi zaposlenici pridržavaju sigurnosnih procedura i propisa. Ovo uključuje da su svi zaposlenici prošli obuku i upoznati s rizicima i procedurama za sigurno obavljanje posla. Osoba zadužena za sigurnost i

zaštitu na radu mora raditi s menadžmentom kako bi se osiguralo da se svi zaposlenici pridržavaju sigurnosnih propisa te da su im dostupni svi alati i oprema potrebni za sigurno obavljanje posla.

Također je potrebno brzo i učinkovito reagiranje u slučaju incidenta ili nesreće na radnom mjestu. Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu treba imati plan kako da se odmah reagira u slučaju bilo kakvog incidenta, kako bi se zaštitili zaposlenici i smanjio potencijalni rizik. U slučaju ozljede ili nesreće, osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu treba hitno reagirati kako bi se pružila prva pomoć i osigurao adekvatan tretman zaposleniku. Osim toga, treba poduzeti mjere za sprečavanje ponovnog događaja i obavijestiti nadležna tijela o incidentu. Kada se dogodi ozbiljan incident, osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu mora raditi s menadžmentom kako bi se osigurala adekvatna istraga i analiza incidenta. Ova istraga treba identificirati uzroke incidenta i pronaći načine kako se to može spriječiti u budućnosti.

Osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu mora razviti nove sigurnosne procedure i nadgledati njihovu primjenu kako bi se osiguralo da se takvi incidenti ne ponove. Konačno, osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu mora biti spremna na stalno poboljšavanje i usavršavanje svojih znanja i vještina u ovom području. Ona mora ostati u toku s najnovijim trendovima i tehnologijama u području sigurnosti i zaštite na radu kako bi bila u stanju identificirati nove rizike i osigurati da se uvode najbolje prakse u ovom području.

Odgovornost osobe zadužene za sigurnost na radu prije svega uključuje:

- Građanska odgovornost osobe zadužene za sigurnost i zaštitu na radu
- Provjera i procjena rizika: Osoba zadužena za sigurnost na radu mora provjeriti i procijeniti rizike u radnom okruženju kako bi se utvrdilo koje mjere zaštite i sigurnosti su potrebne.¹²

¹² Pocrnić ,A, Kontrola kvalitete sustava sigurnosti i zaštite na radu, Master teza, Sveučilište u Karlovcu,2022.godine.<https://www.google.com/search?q=Pocrn%C4%8Di%C4%87+Antonija%2C+Kontrola+kvalitete+sustava+sigurnosti+I+za%C5%A1tite+na+radu%2C+Master+teza%2C+Sveu%C4%8Dili%C5%A1te+u+Karlovcu%2C+2022+datum+posjete+15.+12.2023.godine>. Shodno navedenom bitno je da se radnik u toku osposobljavanja za siguran i zdrav rad, pored načina korištenja lične zaštitne opreme upozna i sa isključivom obavezom da istu koristi, u situacijama u kojim je navedenu opremu obavezan koristiti, kao i sa posljedicama koje mogu nastupiti usljed nekorištenja lične zaštitne opreme. Mišljenja smo da ne korištenje lične

- Razvijanje plana zaštite i sigurnosti: Na temelju procjene rizika, osoba zadužena za sigurnost na radu mora razviti plan zaštite i sigurnosti koji uključuje mjere za smanjenje rizika i zaštite radnika.¹³

3.3. Primjena plana zaštite i sigurnosti

Osoba zadužena za sigurnost na radu mora osigurati da se plan zaštite i sigurnosti primjenjuje i da se provode sve potrebne mjere za smanjenje rizika. Propisano je da se mjere i sredstva zaštite na radu bliže uređuju zakonom, opštim aktom i ugovorom o radu. Kada je riječ o mjerama zaštite na radu one se odnose na tehnička, higijenska, zdravstvena, pravna i druga sredstva kojima se stvaraju sigurni uslovi rada i zaštićuje fizički i morali integritet radnika. Sredstva zaštite tiču se prije svega lične zaštite radnika (npr. rukavice, naočale, šljem, maska i slično), ili zaštite na sredstvima rada (maske za cirkulare), zaštitnih uređaja u prostoru rada radnika (provjetravanje, održavanje sobne temperature, osvijetljenost itd.) - tehnička sredstva. Zatim, imamo i higijenska sredstva zaštite na radu: tiču se sanitarnih uređaja, smještaja, čistoće vazduha

zaštitne obaveze od strane radnika predstavlja težu povredu radne obaveze, što za posledicu može imati i otkaz ugovora o radu, ukoliko se utvrdi odgovornost radnika. Na taj način se naglašava obaveza radnika na pridržavanje svih utvrđenih mjera zaštite na radu te je iz navedenog razloga od velikog značaja da se prilikom osposobljavanja za siguran i zdrav rad radnik upozna i sa navedenom posledicom koja može nastupiti usljed njegovog nepridržavanja utvrđenih pravila sigurnosti i zaštite zdravlja na radu i propisanih obaveza.

¹³ Poslodavac je dužan da omogući radniku da se u roku od 15 dana od dana stupanja na rad upozna sa propisima o radnim odnosima i propisima o zaštiti na radu, uključujući i prava i obaveze koji proizilaze iz opšteg akta. Iz ove odredbe Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine (Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br. 26/2016, 89/2018, 23/2020 - odluka US, 49/2021 - dr. zakon, 103/2021 - dr. zakon i 44/2022)) zaključujemo da se radniku mora omogućiti upoznavanje sa propisima kojima se regulišu pitanja iz rada i u vezi sa radom. Pored ovih akata, poslodavac je dužan da omogući radniku da se upozna i sa propisima iz oblasti zaštite na radu (Zakon o zaštiti na radu, Pravilnikom o zaštiti na radu, Pravilnikom o procjeni rizika na radom mjestu i u radnoj sredini i drutim aktima) te sa pravima i obavezama koji proizilaze iz opšteg akta (kolektivnog ugovora ili pravilnika o radu).

i slično. Zdravstvena sredstva se odnose na obavezne ljekarske preglede, stalnu kontrolu izvora opasnosti po život i zdravlje radnika i slično (procjena rizika).

Pravna sredstva se tiču radnog vremena, korišćenje odmora, primjenu noćnog ili prekovremenog rada, posebnu zaštitu žena, maloljetnih i invalidnih radnika. U druga sredstva zaštite radnika na radu spadaju sve druge mjere koje se direktno ili indirektno odnose na zaštitu radnika.

Mjere zaštite na radu koje se bliže uređuju gore navedenim aktima, mogu biti prethodne, opšte ili posebne. Prethodne mjere se preduzimaju prije nego što poslodavac otpočne s radom i tiču se projektovanja, opremanja i izgradnje radnog prostora, oruđa za rad, higijenskog i sanitarnog čvora. Poslodavac sa radom može početi kada nadležni organ donese akt, tj. rješenje kojim konstatuje da su ispunjeni uslovi u pogledu tehničke, higijenske, zaštitne i druge opremljenosti. Opšte mjere zaštite na radu odnose se na sve radnike, a tiču se funkcionalnosti radnog prostora, ispravnosti zaštitnih uređaja, sredstava zarad i lične zaštitne opreme radnika.

Posebne mjere odnose se na radnike koji obavljaju teške i naporene poslove, ili rade pod posebnim, otežanim uslovima tako da za njihovu bezbjednost nisu dovoljne samo opšte mjere zaštite na radu. Posebne mjere odnose se na radnike koji rade na naročito teškim poslovima ili rade pod posebnim (otežanim) ulovima rada, tako da za njihovu bezbjednost nisu dovoljne samo opšte mjere zaštite na radu.

3.4. Obuka zaposlenika

Osoba zadužena za sigurnost na radu mora osigurati da svi zaposlenici budu obučeni o sigurnosnim postupcima i pravilima. Odredbom člana 1. stav 1. Pravilnika o sredstvima lične zaštite na radu i ličnoj zaštitnoj opremi ("Službeni list SFRJ" broj: 35/69), propisano je da radi zaštite organizma i dijelova tijela, licima koja su za vrijeme rada izložena određenim vrstama opasnosti i štetnosti stavljaju se na raspolaganje sredstava lične zaštite, odnosno stavlja se na raspolaganje lična zaštitna oprema, ako se dejstvo opasnosti i štetnosti ne može drugim mjerama zaštite na radu otkloniti.¹⁴ Nadalje, radnik je u skladu sa Zakonom o zaštiti na radu dužan, u skladu sa

¹⁴ Pravilnik o sredstvima lične zaštite na radu i ličnoj zaštitnoj opremi ("Službeni list SFRJ" broj: 35/69).

uputstvima proizvođača i uputstvima za siguran rad koja daje poslodavac, da pravilno upotrebljava sredstva i opremu lične zaštite koja su mu dodijeljena i da ih nakon upotrebe vraća na mjesto na kojem se čuvaju. Navedeno je jako bitno iz razloga što su u praksi česti slučajevi u kojim radnik odbija da koristi ličnu zaštitnu opremu iako mu poslodavac istu u skladu sa svojom obavezom obezbijedi.

3.5. Vođenje i čuvanje dokumentacije

Osoba zadužena za sigurnost na radu mora održavati dokumentaciju o svim sigurnosnim postupcima i pravilima te o provođenju plana zaštite i sigurnosti. Dokumentacija je ključni dio sigurnosti i zaštite na radu jer omogućuje poslodavcima da dokumentiraju postupke i mjere koje su poduzeli kako bi osigurali sigurnost zaposlenika na radnom mjestu. Održavanje dokumentacije u sigurnosti i zaštiti na radu je važno jer pruža dokaze o tome da su poslodavci ispunili svoje zakonske obveze i poduzeli sve potrebne mjere kako bi se osigurala sigurnost zaposlenika.

Jedan od najvažnijih dijelova dokumentacije u sigurnosti i zaštiti na radu su planovi zaštite od požara. Poslodavci su zakonski obvezni imati dokumentirani plan zaštite od požara koji opisuje mjere koje treba poduzeti u slučaju požara na radnom mjestu. Osim toga, poslodavci moraju redovito provjeravati opremu za gašenje požara i održavati je u dobrom stanju. Sve ove aktivnosti treba dokumentirati kako bi se osiguralo da su poslodavci poduzeli sve potrebne mjere kako bi se osigurala sigurnost zaposlenika.

Drugi važan dio dokumentacije u sigurnosti i zaštiti na radu su evidencije o obuci zaposlenika. Poslodavci su obvezni provoditi obuku zaposlenika u sigurnosti i zaštiti na radu kako bi ih educirali o potencijalnim opasnostima na radnom mjestu i kako bi ih naučili kako se ponašati u slučaju nesreće. Evidencije o obuci zaposlenika moraju biti ažurirane i dokumentirane kako bi se osiguralo da su svi zaposlenici bili obučeni u sigurnosti i zaštiti na radu.

Također, poslodavci trebaju dokumentirati sve nesreće i incidente na radnom mjestu. Ova dokumentacija pomaže poslodavcima da identificiraju uzroke nesreća i poduzmu mjere kako bi spriječili da se takvi incidenti ponovno dogode. Osim toga, poslodavci su zakonski obvezni izvijestiti nadležne tijela o svakoj nesreći ili ozlijedi koja se dogodi na radnom mjestu. Dokumentacija o nesrećama i ozljedama pomaže u osiguravanju da su sve

obveze zakonski ispunjene. Održavanje dokumentacije o sigurnosti i zaštiti na radu je ključno kako bi se osigurala sigurnost zaposlenika i ispunile zakonske obveze poslodavaca. Bez odgovarajuće dokumentacije, poslodavci neće biti u stanju dokazati da su poduzeli sve potrebne mjere kako bi se osigurala sigurnost zaposlenika.

3.6. Suradnja s nadležnim tijelima i otklanjanje nepravilnosti

Osoba zadužena za sigurnost na radu mora surađivati s nadležnim tijelima kako bi osigurala da se pridržava svih zakonskih propisa i standarda.

Osoba zadužena za sigurnost na radu mora odmah reagirati i poduzeti akcije kako bi se uklonile sve nepravilnosti koje ugrožavaju sigurnost zaposlenika. Pored prekršajne odgovornosti poslodavca i odgovornog lica kod poslodavca, za štetu koju radnik pretrpi na radu poslodavac odgovara i materijalno u skladu s opštim pravilima o odgovornosti. Ukoliko do nesreće na poslu dođe krivicom poslodavca, zakon propisuje veću novčanu kaznu. Radnik može da odbije da radi ako mu, zbog neispravnosti na objektima i na sredstvima rada, kao i zbog nepostojanja odgovarajućih mjera zaštite na radu, neposredno prijete opasnost po život ili zdravlje, ili ako takva opasnost prijete drugim licima. Također, radnik ima pravo da odbije da radi ako u toku osposobljavanja nije upoznat sa svim vrstama rizika i mjerama za njihovo otklanjanje i ukoliko na sredstvu rada nisu primijenjene propisane mjere za zaštitu na radu. Radnik je dužan da odmah obavijesti poslodavca, a prema potrebi i nadležnog inspektora rada, o postojanju spomenutih uslova i o svom odbijanju da radi u tim uslovima. Prema tome, radnici imaju dužnost da obavijeste poslodavca o svemu što bi moglo da ugrozi njihovu sigurnost, a prema potrebi i nadležnog inspektora rada, odnosno da obavijeste poslodavca o svakoj vrsti potencijalne opasnosti koja bi mogla da utiče na bezbjednost i zdravlje na radu.

Izvor opasnosti može da bude subjektivan (strah od visine, zatvorenog prostora, nesvjestice, otežanog disanja i slično) ili objektivne (kvarovi, odsustvo sredstava zaštite, postupanje suprotno mjerama i normativima zaštite). Poštovanje ovih i drugih propisa podrazumijeva da se radnik ponaša u skladu s mjerama i normativima zaštite. Očekuje se da radnik i pored svih preduzetih mjera i normativa zaštite radi s potrebnom pažnjom. Međutim, radnik može zahtijevati od poslodavca da preduzme i druge mjere kako bi se njegov rad i rad drugih radnika u radnoj sredini učinio bezbjednim.

Radnik je dužan da se pri radu koristi odgovarajućim sredstvima i opremom za ličnu zaštitu na radu i da sredstvima rada rukuje u skladu s njihovom namjenom i osobinama. Prije početka rada radnik je dužan da pregleda svoje radno mjesto uključujući i sredstva za rad koja koristi, kao i sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu. Prije napuštanja radnog mjesta radnik je dužan da radno mjesto i sredstva za rad ostavi u stanju koje ne ugrožava druge radnike, kao i da saraduje sa poslodavcem i drugim radnicima kao bi se sprovele propisane mjere za zaštitu na poslovima na kojima radi. Samo ponašanje radnika na radnom mjestu i ispravno rukovanje sredstvima rada ili sredstvima zaštite na radu je u funkciji zaštite života i zdravlja radnika i drugih radnika i lica koja se nađu u radnoj sredini kod poslodavca.

Postupanjem suprotno spomenutim obavezama, posebno ako je zbog neodgovarajućeg rukovanja sredstvima rada ili sredstvima zaštite na radu došlo do nesreće na radu ili do materijalne štete, radnik odgovara za povredu radnih obaveza. Povrede radnih obaveza (teže i lakše) regulisane su Zakonom o radu. Mjere koje poslodavac radniku može izreći za povredu radne obavezu su otkaz, pismeno upozorenje, novčana kazna i prestanak radnog odnosa. Stoga, u zavisnosti od konkretnog slučaja (od ponašanja radnika) te krivice (odgovornosti radnika), poslodavac će radniku i izreći jednu od navedenih mjera.

3. 7. Prekršajna odgovornost osobe zadužene za sigurnost i zaštitu na radu

Kontrolu provode inspekcijski organi za zaštitu na radu, a ovlašteni su za to inspektori rada i inspektori zaštite na radu. Inspektori imaju ovlasti da obavljaju inspekcijski nadzor, izdaju prekršajne naloge, pokreću prekršajne postupke i podnose zahtjeve za pokretanje kaznenog postupka. U slučaju teške povrede na radu ili smrti zaposlenika, osoba odgovorna za sigurnost i zaštitu na radu može biti kažnjena novčanom kaznom u iznosu od 10.000 do 40.000 KM, dok se za pravne osobe može izreći novčana kazna u iznosu od 25.000 do 250.000 KM. Zakon o zaštiti na radu također propisuje da je osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu odgovorna za štetu koja je prouzročena nedjelovanjem, pogrešnim djelovanjem ili nepravilnim održavanjem sigurnosnih mjera. Stoga je vrlo važno da se osoba zadužena za sigurnost i zaštitu na radu pridržava zakonskih propisa i pravilnika kako bi se izbjegle ozbiljne posljedice za zaposlenike i poslovanje tvrtke ili organizacije.

3. 8. Krivična odgovornost osobe zadužene za sigurnost i zaštitu na radu

Zakonom o zdravstvenom osiguranju propisano je da su pravne i fizičke osobe obavezne da za svaki slučaj povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti radnika dostave kantonalnom zavodu osiguranja prijavu, u roku od tri dana od dana povrede odnosno utvrđivanja oboljenja od profesionalne bolesti.¹⁵ U skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju, o svakom smrtnom slučaju, teškoj povredi na radu, profesionalnom oboljenju i svakoj pojavi koja bi mogla ugroziti život ili zdravlje radnika na radu poslodavac je obavezan odmah obavijestiti nadležnu inspekciju rada.

ZAKLJUČAK

Osoba zadužena za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu ima veliku odgovornost za osiguravanje sigurnog radnog okruženja za sve radnike. Njihova uloga uključuje provođenje procjena rizika, identificiranje opasnosti na radnom mjestu i razvijanje odgovarajućih mjera zaštite i sigurnosti na radu, educiranje radnika o sigurnosti i zaštiti na radu, provođenje sigurnosnih procedura i osiguravanje pravilne uporabe sigurnosne opreme, provjeru ispravnosti i održavanje opreme te otklanjanje nepravilnosti u sigurnosti i zaštiti na radu.

Odgovornost osobe zadužene za zaštitu na radu je ključna za osiguravanje sigurnog radnog okruženja i sprečavanje nezgoda na radnom mjestu. Stoga je važno da ta osoba bude stručna, educirana i odgovorna te da redovito provodi sve mjere zaštite i sigurnosti na radu kako bi se osigurala sigurnost i zdravlje radnika. Kao što smo vidjeli, nepridržavanje ovih obaveza može imati ozbiljne posljedice po zdravlje i sigurnost radnika te dovesti do ozbiljnih nezgoda na radnom mjestu.

Odgovornost osobe zadužene za provođenje mjera zaštite i sigurnosti na radu je ključna za osiguravanje sigurnog radnog okruženja za zaposlenike. Osim toga, ta osoba treba biti u stanju prepoznati opasnosti na radnom mjestu i provesti mjere za njihovo uklanjanje ili smanjenje na najmanju moguću mjeru. U slučaju da se dogodi nesreća na radu, osoba zadužena za provođenje

¹⁵ Zakon o zdravstvenom osiguranju (Član 28. stav 3; ZZO).

mjera zaštite i sigurnosti na radu snosi odgovornost za nedovoljno provođenje mjera zaštite i sigurnosti. Zato je važno da ta osoba bude u potpunosti posvećena svojoj ulozi i provodi sve potrebne mjere kako bi se osigurala sigurnost zaposlenika.

Možemo reći da u Bosni i Hercegovini sigurnost i zaštita se provodi uglavnom nakon štetnog događaja. Zaštita na radu bi trebala biti prioritet svih uključenih strana u radnom procesu kako bi se stvorilo sigurno i zdravo radno okruženje za sve radnike.

Lice zaduženo za zaštitu na radu je važna osoba u osiguravanju sigurnog i zdravog radnog okruženja za radnike. Njihova uloga je da poslodavcima pruže stručnu pomoć i savjetovanje u vezi s primjenom zakonskih i drugih propisa iz područja zaštite na radu. Kao nezavisna tijela, lica za zaštitu na radu mogu provoditi nadzor, obuku radnika i surađivati s drugim tijelima u cilju unapređenja uvjeta rada i smanjenja rizika na radnom mjestu.

Međutim, kako bi lica za zaštitu na radu uistinu ostvarila svoju svrhu, potrebno je da poslodavci i radnici aktivno sarađuju s njima i preuzmu odgovornost za svoje postupke na radnom mjestu. Također, potrebno je da se pravna lica za zaštitu na radu adekvatno finansiraju i da imaju dovoljno stručnog osoblja kako bi mogli pružiti kvalitetnu uslugu.

Lica za zaštitu na radu su važan mehanizam u osiguravanju sigurnosti i zdravlja radnika te je njihova uloga ključna u promicanju kulture prevencije na radnom mjestu.

LITERATURA

1. Imamović, E., Gajević, A. Komentar Zakona o zaštiti na radu, Sarajevo, 2021.
2. Mamutović, Z. (2020) Smjernice za rad povjerenika za zaštitu na radu
3. Pocrnić ,A., Kontrola kvalitete sustava sigurnosti i zaštite na radu, Master teza, Sveučilište u Karlovcu, 2022. godine. <https://www.google.com/search?q=Pocrn%C4%8Di%C4%87+Antonija%2C+Kontrola+kvalitete+sustava+sigurnosti+I+za%25%A1tite+na+radu%2C+Master+teza%2C+Sveu%C4%8Di%C5%A1te+u+Karlovcu%2C+2022>
4. Sadiković, Ć. (2003). Evropsko pravo ljudskih prava. Magistrat.

5. Zdjelarević, T, Povijest zaštite na radu, Specijalistički diplomski stručni 2015, Veleučilište u Karlovcu <https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka%3A298/datastream/PDF/view>

Propisi:

1. Pravilnik o vođenju evidencije, čuvanju isprava i sadržaju godišnjeg izvještaja iz oblasti zaštite na radu ("Službeni list SRBiH", broj 2/91)
2. Pravilnik o listi profesionalnih bolesti ("Službene novine Federacije BiH", br. 49/19)
3. Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 36/2004, 84/2007, 58/2013, 94/2016 i 34/2021)
4. Zakon o radu ("Sl. novine FBiH", br. 26/2016, 89/2018, 23/2020 - odluka US, 49/2021 - dr. zakon, 103/2021 - dr. zakon i 44/2022)
5. Zakon o zaštiti na radu ("Službene novine Federacije BiH", br. 79/20)
6. Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Službene novine Federacije BiH", br. 46/2010 i 75/2013)
7. Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 30/1997, 7/2002, 70/2008, 48/2011, 100/2014 – odluka US, 36/2018 i 61/2022)
8. Zakon o zaštiti na radu ("Sl. glasnik RS", br. 1/2008 i 13/2010)
9. Zakon o zaštiti na radu ("Službeni list SRBiH", broj: 22/90)
10. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službene novine FBiH", br. 13/2018 i 93/2019 - odluka Ustavnog suda 90/2021 i 90/2021 od 9. novembra 2021. g i 19/2022)

Internet:

<https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka%3A2574/datastream/PDF/view> (Očitano: 15. 12. 2023. u 23:31; Očitano: 15. 12. 2023. u 22:12)

<https://rec.ba/procjena-rizika-korak-po-korak-strucni-clanak/34730/> (Očitano: 15. 12. 2023. u 23:22)

<https://insio.ba/zastita-na-radu> (Očitano: 15. 12. 2023. u 21:34)

<https://www.britsafe.org/training-and-learning/find-the-right-course-for-you/informational-resources/who-is-responsible-for-workplace-health-and-safety/> (Očitano: 15. 12. 2023. u 21:28)

<https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka%3A298/datastream/PDF/view> (Očitano: 15. 12. 2023. u 22:38)

<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-na-radu.html> (Očitano: 15. 12. 2023. u 23:31)

<https://www.britsafe.org/training-and-learning/find-the-right-course-for-you/informational-resources/who-is-responsible-for-workplace-health-and-safety/> (Očitano: 15. 12. 2023. u 11:13)

<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-na-radu.html> (Očitano: 15. 12. 2023. u 20:18)

<https://www.agr.unizg.hr/pdf/course/hr/283> (Očitano: 15. 12. 2023.) u 22:46

<https://www.lexology.com/commentary/employment-immigration/ukraine/arzinger/when-is-an-employee-materially-responsible-for-damage> (Očitano: 15. 12. 2023. u 00:28)

<https://hnsdff.hr/files/documents/4369/Priru%C4%8Dnik%20za%C5%A1tita%20na%20radu.pdf> (Očitano: 15. 12. 2023. u 01:17)

<https://www.hse.gov.uk/simple-health-safety/law/health-safety-law.htm> (Očitano: 15. 12. 2023. u 22:36)

<http://www.upfbih.ba/uimages/dokumenti/Publikacija20Zakon20o20zastiti20na20radu.pdf> (Očitano: 15. 12. 2023. u 23:21)

<https://hnsdff.hr/files/documents/4369/Priru%C4%8Dnik%20za%C5%A1tita%20na%20radu.pdf> (Očitano: 15. 12. 2023. u 23:42)

RESPONSIBILITY OF PERSON IN CHARGE OF PROTECTION AND SAFETY MEASURES AT WORK

Abstract:

The person responsible for occupational health and safety plays an extremely important role in ensuring employees' safety at work. Their responsibilities include planning, organizing, supervising, and coordinating all activities related to health and safety at work. Therefore, it is critical that the person in charge of occupational health and safety fulfils their responsibilities in line with applicable laws and regulations. Through a historical overview, global trends that have contributed to the adoption of appropriate regulations are explained. The paper also specifies which regulations are involved, as well as the practical difficulties that responsible persons and personnel encounter.

Key words:

responsible person, protective measures, occupational safety

IZVJEŠTAJ O ODRŽANOM SASTANKU NA TEMU „PROMOCIJA MEDIJACIJE U PRAVOSUĐU BOSNE I HERCEGOVINE U SKLADU SA CEPEJ METODAMA MEDIJACIJE I NAJBOLJIM EVROPSKIM PRAKSAMA“

prikaz

Đemaludin Mutapčić*

U Sarajevu je 25. juna/lipnja 2024. godine održan sastanak na temu „Promocija medijacije u pravosuđu Bosne i Hercegovine u skladu sa CEPEJ metodama medijacije i najboljim evropskim praksama“.

Sastanak je organiziralo Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: VSTV BiH) u saradnji s Evropskom komisijom za efikasnost pravosuđa (u daljem tekstu: CEPEJ). Sastanak je održan u okviru projekta „EU podrška reformama pravosuđa u Bosni i Hercegovini“, IPA 2019 faza II u kojoj se kontinuirano provode aktivnosti koje su usmjerene ka unapređenju primjene alternativnih načina rješavanja sporova (u daljem tekstu: ADR). Predmetne aktivnosti se odnose na jačanje kapaciteta kao i promociju ADR. Cilj navedenih aktivnosti je unapređenje pristupa pravdi građankama i građanima, te rasterećenje pravosuđa velikog broja predmeta u parničnim postupcima, koje je moguće riješiti jednom od ADR metoda, a posebno putem medijacije. Moderator sastanka su bili predstavnici VSTV BiH i CEPEJ-a.

U radu sastanka su učestvovali predstavnici VSTV BiH, CEPEJ-a, ministarstava pravde, Pravosudne komisije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, građanskih odjeljenja ciljnih općinskih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine, građanskih odjeljenja ciljnih osnovnih sudova u Republici Srpskoj, građanskog odjeljenja Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, advokatskih komora, te predstavnika Udruženja medijatora u Bosni i Hercegovini.

* *Medijator*

Na sastanku je konstatirano da je italijanski model medijacije prepoznat kao jedan od najuspješnijih modela medijacije u Evropi. Tako su u Republici Italiji, u skladu s evropskim standardima i najboljim praksama medijacije u Evropi, postignuti značajni rezultati medijacije, a među njima je pravno interesantan podatak da se oko 50% sporova iz građanskog i privrednog prava u Republici Italiji okončava u postupcima medijacije.

U redoslijedu sastanka, nakon uvodnog govora o medijaciji, učesnicima su se obratili italijanski CEPEJ eksperti Leonardo D'Urso i Adi Gavriola, predstavnici ADR Centra, Italija, svojim izlaganjem na temu „Medijacija u različitim evropskim sistemima (primjer Italije)“. Izložili su rad CEPEJ-a na medijaciji i dostupnim alatima (kratki prikaz CEPEJ alata za razvoj medijacije; alati dostupni za obuku medijatora); prednosti i ograničenja medijacije; razvoj i evolucija italijanskog sistema medijacije; zakonski okvir/Inicijalna sesija medijacije; sistem edukacije za medijatore/ Certifikacija i recertifikacija.

Zapaženo izlaganje imala je Milica Zlatković, sudija iz Niša, Republika Srbija, na temu „Uloga suda prilikom upućivanja stranaka na medijaciju“. Izložila je medijaciju u Republici Srbiji; zakonski okvir; vrsta predmeta/sporova koji su pogodni za medijaciju; vještine koje su sudiji potrebne za efektivno iniciranje medijacije i nepristrasnost suda prilikom iniciranja medijacije.

Maria Agnino, potpredsjednica Advokatske komore u Rimu, Italija, izložila je temu „Uloga advokatskih komora u medijaciji“.

Kroz otvoren profesionalni dijalog i diskusiju, na sastanku je Udruženje medijatora u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: UMBiH) ukazalo da je u današnjem pravnom sistemu Bosne i Hercegovine medijacija definirana zakonom. Naime, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine prije dvadeset godina donijela je dva važna zakona koja se primjenjuju na teritoriji Bosne i Hercegovine i koja su istovremeno i organizacionopravni, i materijalnopravni i procesnopravni zakoni, i to:

1. Zakon o postupku medijacije¹ i
2. Zakon o prijenosu poslova medijacije na udruženje medijatora².

¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 37/04

² „Službeni glasnik BiH“, broj 52/05

Navedeni državni zakoni do sada nisu mijenjani i dopunjavani³.

U skladu sa naprijed navedenim državnim zakonima, UMBiH donijelo je provedbene propise, i to:

1. Pravilnik o registru medijatora⁴,
2. Pravilnik o listi medijatora⁵,
3. Pravilnik o upućivanju na medijaciju⁶,
4. Kodeks medijatorske etike⁷, pravilnik o odgovornosti medijatora za štetu pričinjenu u toku obavljanja poslova medijacije⁸,
5. Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti medijatora⁹,
6. Pravilnik o nagradi i naknadi troškova medijacije¹⁰,
7. Pravilnik o programu obuke za medijatore¹¹,
8. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o nagradi i naknadi troškova medijacije¹².

U pravnoj praksi građanskih, privrednih i drugih sporova u Bosni i Hercegovini veoma je značajno i aktuelno pitanje njihovog rješavanja putem alternativnih načina rješavanja sporova, a ne samo sudskim putem. S tim u vezi, često se ukazuje na prednosti alternativnih načina rješavanja sporova u

³ O potrebi i pravcima njihovih izmjena i dopuna vidjeti izvorni znanstveni članak koautora Joze Čizmić, Alene Huseinbegović i Viktorije Haubrich pod naslovom „Medijacija kao alternativni način rješavanja sporova“, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse br.17, Mostar 2019; str.111.-144. U tom članku na str.141. i 142. navedeno je sljedeće: „Zakon o postupku medijacije u Bosni i Hercegovini donesen je 2004.godine na temelju Direktive 2008/52EC birajući model izvansudske medijacije“.

⁴ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

⁶ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

⁷ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

⁸ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

⁹ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

¹⁰ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

¹¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 21/06

¹² „Službeni glasnik BiH“, broj 17/11

odnosu na odlučivanje o sporu u redovnom sudskom postupku. Tako je i period primjene medijacijskog prava i medijacijske prakse u savremenoj Bosni i Hercegovini aktuelizirao i poznatu izreku „Bolje mršava nagodba, nego debela parnica“ (umjesto uvriježenog, ali štetnog i nekorisnog pravila „Vidimo se na sudu“).¹³ To ukazuje da je u budućnosti nužno stalno promovirati i praktisirati medijaciju u skladu sa zakonom. Cilj je rješavanje što je moguće većeg broja predmeta mirnim putem, u skraćenom postupku, koji je ekonomičniji i brži za stranke. Na ove načine se želi izvršiti pozitivan utjecaj na efikasnost sudskih postupaka te promjenu pristupa suda i stranaka rješavanju sporova, gdje se kao prioritet postavlja brzo i efikasno rješavanje, s akcentom na zadovoljstvo stranaka na ishod spora u skladu sa zakonom.

Među zaključcima sastanka može se izdvojiti zakonodavna inicijativa da se u bosanskohercegovačkom Zakonu o postupku medijacije uvede obavezna medijacija za pojedine predmete iz građanskog i privrednog prava, kao u Republici Italiji. Ukazano je na potrebu održavanja dana medijacije, kao što se održavaju dani sudske nagodbe. Uputno je da VSTV BiH u saradnji sa UMBiH na istu temu organizira edukaciju za sve medijatore s Liste medijatora u Bosni i Hercegovini, imajući u vidu da je medijaciji potrebna snažna podrška i da je samoodrživost medijacije od velikog značaja u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine.

Održavanje ovog sastanka je veoma korisno i dobrodošlo za medijacijsko pravo u Bosni i Hercegovini. Ovo posebno stoga što je u toku procedura usvajanja Strategije za razvoj alternativnih načina rješavanja sporova u Bosni i Hercegovini, koja će predstavljati sinhronizirane i strateške mjere i u pogledu unapređenja medijacije u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine.

¹³ Đ. Mutapčić, Medijacija u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine (Prvo izdanje), Planjax Tešanj, 2011, str.8.

OSVRT NA IX MEĐUNARODNU NAUČNU KONFERENCIJU „DRUŠTVENE DEVIJACIJE“, CENTAR MODERNIH ZNANJA, BANJA LUKA, 2024.

prikaz

Filip Novaković*

I. Uvodne napomene

Dana 21. i 22. juna/lipnja 2024. godine održana je IX međunarodna naučna konferencija „Društvene devijacije“ s posebnim naglaskom na bavljenje nasiljem u svim njegovim oblicima. Ovaj događaj organizirao je Centar modernih znanja iz Banje Luke. Organizatori su istaknuli kritičnost da je nasilje jedna od najznačajnijih društvenih devijacija koja zahtijeva hitno djelovanje državnih institucija, nevladinih organizacija i akademske zajednice. Prepoznajući hitnu potrebu za cjelovitim naučnim ispitivanjem nasilja kao višestranog i sve raširenijeg društvenog problema, konferencija je imala za cilj rasvijetliti ovu problematiku. Nastojala je iskoristiti uvide istraživača i praktičara iz Bosne i Hercegovine i šire regije. Time je konferencija imala za cilj istaknuti prethodna iskustva i istražiti kako društvo učinkovito reagira na takve pojave. Ciljevi konferencije bili su prezentirati iskustva praktičara i istraživača, pokazati djelotvorna rješenja, stajališta i pristupe vezane uz krovnu temu te raspraviti rezultate istraživanja čija praktična primjena može pomoći u prevenciji, suzbijanju i zaštiti od nasilja.

Na konferenciji je prijavljen 81 referent koji je svojim radom doprinio radu skupa, a svi su objavljeni u zborniku radova koji nosi naslov „Ne nasilju kroz sistem društvenih vrijednosti i kulturu“. No, broj izlagača bio je nešto manji jer neki nisu mogli lično prisustvovati iz objektivnih razloga. Rad referenata kategoriziran je u tri različite sekcije: 1. sekcija („pravno-penološka“), 2. sekcija („medicinsko-obrazovna“) i 3. sekcija (*varia* ili „nesvrstani“), od kojih je potonja uključivala i autora ovog osvrta. S obzirom na to da su se sekcije odvijale u odvojenim konferencijskim sobama, ovaj će se osvrt usredotočiti na najznačajnije uvide i naglaske predstavljene u 3. sekciji. Ova sekcija pružila je raznolik niz perspektiva i nalaza, obogaćujući cjelokupni diskurs o društvenim devijacijama, a posebno o nasilju kao kritičnom društvenom pitanju.

* *MA iur.*

II. Otvaranje i plenarna izlaganja

Svečano otvaranje konferencije upriličeno je u velikoj konferencijskoj sali hotela „Vidović“ u Banjoj Luci. Manifestaciju su otvorili prof. Dr. Nebojša Macanović, rukovodilac Centra za moderna znanja i Gordana Rajić, ombudsman za djecu Republike Srpske. Nakon uvodnih riječi započela je plenarna sjednica na kojoj su održana dva zapažena izlaganja. Prvi rad, „Elektroničko nasilje među mladima – pregled suvremenih spoznaja i mogućnosti za kreiranje intervencija“ od dr. sc. Sabine Mandić sa Odsjeka za poremećaje ponašanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Republika Hrvatska) i drugi rad „Kognitivno restrukturiranje kao metode sprečavanja nasilja usled besa“ doc. dr. Nikole M. Petrovića sa Odeljenja za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu (Republika Srbija).

Izlaganje dr. sc. Mandić pružilo je cjelovito pojmovno određenje elektroničkog nasilja i njegovih modaliteta u različitim svjetskim i europskim kontekstima. Istaknula je raširenost elektroničkog nasilja među djecom i mladima, istaknuvši kako nijedan *online* prostor nije u potpunosti siguran od takvih prijetnji. U usporedbi s tradicionalnim *offline* nasiljem, elektroničko nasilje karakterizira anonimnost počinitelja, brzo širenje informacija širokoj publici, postojanost zajedničkog sadržaja i drugačija uloga promatrača. Napomenula je da se oblici elektroničkog nasilja brzo razvijaju, često nadmašujući mogućnosti institucija i naučne, akademske zajednice da ih prate. Dr. sc. Mandić iznijela je načela učinkovitih psihosocijalnih intervencija u borbi protiv elektroničkog nasilja. Ta načela uključuju: (1) sveobuhvatnost, (2) raznolike metode poučavanja i rada, (3) dostatno trajanje, (4) pristupe temeljene na teoriji, (5) usmjerenost na pozitivne odnose i rezultate, (6) vremenske, razvojne, i socio-kulturna primjerenost, (7) praćenje provedbe i postizanja ciljeva te (8) edukacija provoditelja.

Profesor Petrović obratio se na plenarnom zasjedanju, istaknuvši da je bijes u novije vrijeme prepoznat kao značajan društveni problem koji zaslužuje kliničku analizu i sistemsko istraživanje. Naglasio je da se kognitivno-bihevioralna terapija (KBT) uopšteno smatra tretmanom izbora u cijelom svijetu. Međutim, dok KBT nudi brojne prednosti za pojedince koji se bore s bijesom, ona također predstavlja određena ograničenja. Profesor Petrović je zaključio da je kognitivno restrukturiranje ključna tehnika u psihoterapiji za kontrolu bijesa, jer pruža sredstva za transformaciju percepcije pojedinca o situacijama koje izazivaju njegov bijes.

Na plenarnoj sjednici bilo je predviđeno i izlaganje prof. dr Olge Mikhailove s Odsjeka za psihologiju i pedagogiju Ruskog univerziteta prijateljstva naroda u Moskvi (Ruska Federacija). S velikim zanimanjem očekivano je njezino izlaganje pod naslovom „Bulling and Mobbing as social Problems of the modern Educational Environment“. Nažalost, prof. Dr. Mikhailova zbog nepredviđenih okolnosti nije mogla lično prisustvovati skupu. Umjesto toga, njezina je prezentacija održana u audio-video formatu tokom druge sesije („medicinsko-obrazovna“ sesija).

III. Sekcija „nesvrstanih“ (Treća sekcija)

Treća sekcija konferencije sastoji se od referenata koji ne potpadaju pod klasifikacije druge dvije sekcije zbog jedinstvene prirode svake istraživačke teme. U sklopu treće sekcije predstavljeni su referati autora iz Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Republike Srbije.

Prof. dr. Zorica Mršević održala je izlaganje o institucionalnim mehanizmima za borbu protiv nasilja povezanog s političkim ekstremizmom, koristeći Saveznu Republiku Njemačku kao studiju slučaja. Njena rasprava istaknula je različite institucionalne akcije usmjerene na sprečavanje eskalacije nasilnog izražavanja mržnje i netolerancije. Predstavila je konkretne primjere nasilnih incidenata s krivičnopравnim implikacijama i odgovarajuće protivmjere koje su preduzele njemačke institucije. Prof. dr. Mršević je istaknula kako su početkom 2024. godine u Njemačkoj održane demonstracije usmjerene na zaštitu demokratije i suprotstavljanje „remigraciji“, politici koju zagovaraju ekstremno desne političke frakcije. Ovi protesti, koji su započeli kao reakcija na politiku koja se smatra prijetnjom demokratskim vrijednostima, razvili su se u trajni val građanskog nezadovoljstva. Nastavili su s demonstracijama protiv antisemitizma i antiislamizma, koji su dosegli vrhunac krajem 2023. godine. Tokom ovih protesta, predstavnici najviših njemačkih institucija vlasti dali su oštre izjave osuđujući nasilje povezano s političkim ekstremizmom. Istaknuli su kako je Europska unija utemeljena na načelima kao što su poštovanje ljudskog dostojanstva, demokratija, jednakost, vladavina prava i zaštita ljudskih prava, uključujući i prava manjina. Uz ove službene izjave, prof. dr Mršević se osvrnula na nekoliko zakonskih mjera donesenih u Njemačkoj u ovom periodu. Riječ je o zakonu protiv govora mržnje na internetu, zakonu koji olakšava „optužbu protiv sudija“ kao oruđu za odbranu ustavne države te zakon o promociji demokratije. Ove zakonodavne inicijative predstavljaju snažan odgovor Njemačke na izazove koje donosi politički ekstremizam i njenu predanost održavanju demokratskih vrijednosti.

Drugi predstavljeni referat bilo je zajedničko istraživanje doc. dr. sc. Dijane Gracin, izv. prof. dr. sc. Danijele Lucić i dr. med. Borisa Gracina. Izlaganje referata je održala doc. dr. Gracin koja je istaknula kako je rad ne samo temeljno ljudsko pravo, već i potreba. Posljedično, nasilje na radnom mjestu postalo je značajan i hitan društveni problem. Istaknula je kako je fenomen mobbinga sistemski proučavan i definiran. Mobbing obuhvata ponašanja kao što su uznemiravanje i diskriminacija, radnje poput socijalne izolacije, ponižavanje i kritiziranje pojedinaca te druge oblike fizičkog i psihičkog zlostavljanja koji štete ljudskom dostojanstvu i traju kroz duži period (šest mjeseci ili duže). Doc. dr. Gracin je elaborirala pojmovno određenje mobbinga, njegove različite oblike, potencijalne uzroke, strategije prevencije te zakonski okvir koji ga okružuje. Njezino izlaganje bilo je podijeljeno između kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja. Kvalitativni aspekt uključivao je definiranje i istraživanje pojma mobbinga, dok je kvantitativni aspekt bio usmjeren na prikupljanje, obradu i interpretaciju empirijskih podataka. Ovi podaci temeljeni su na sekundarnim izvorima iz registriranih krivičnih djela prijavljenih državnim odvjetništvima i sudovima. Doc. dr. Gracin zaključila je kako empirijsko istraživanje ukazuje na značajan broj prijavljenih krivičnih djela vezanih uz seksualno uznemiravanje, pri čemu je taj broj u stalnom porastu. Međutim, izvještaji o krivičnim djelima koja uključuju zlostavljanje i ponižavanje podređenih ili mlađih na radnom mjestu i dalje su relativno niski. Posebno alarmantan nalaz bio je visok udio odbačenih krivičnih prijava; naprimjer, 80% kaznenih prijava vezanih za uznemiravanje na radnom mjestu je odbačeno. Spolna analiza pokazala je da su počinitelji zlostavljanja na radnom mjestu gotovo podjednako zastupljeni i muškarci i žene, dok su počinitelji seksualnog uznemiravanja pretežno muškarci. Najčešće izricane kazne bile su uslovne kazne zatvora u rasponu od tri do dvanaest mjeseci, pri čemu su stvarne kazne zatvora i novčane kazne bile statistički zanemarive. Doc. dr. Gracin zaključila je da ova saznanja ukazuju na blag zakonski i pravosudni pristup kažnjavanju u Republici Hrvatskoj. S obzirom na teške posljedice kako za žrtve tako i za društvo, istaknula je nužnost poošttravanja kazni i izmjene zakonske definicije ovih krivičnih djela.

Dr. sc. Daša Poređaš Lavor, cijenjena moderatorica naše sekcije, govorila je o mobbingu – zlostavljanju na radnom mjestu – iz svojih iskustava sa žrtvama uključenim u savjetovalište i psihosocijalnu podršku u Sisačkomoslavačkoj županiji. Njeno istraživanje fokusiralo se na odnos između zlostavljanja na radnom mjestu i osobne samoprocjene kvalitete života.

Studija dr. sc. Poredaš Lavor temelji se na uzorku od 87 osoba koje su prije uključivanja u sistem podrške i godinu dana nakon sudjelovanja u individualnim savjetovanjima završile procjenu kvalitete života koja se sastoji od 17 važnih segmenata. Istaknula je kako prvi rezultati ukazuju na nezadovoljstvo ispitanika različitim aspektima života, uključujući kvalitetu i broj prijateljstava, aktivnosti u slobodno vrijeme, psihičko i tjelesno zdravlje te financijsku situaciju. Mnogi su ispitanici pri ulasku u program prijavili brojne psihičke i somatske probleme. Međutim, nakon godinu dana uključenosti u savjetovanje i psihosocijalnu podršku, iako su ispitanici ostali nezadovoljni svojom financijskom situacijom, iskazali su poboljšanja u nekoliko područja. Primjetno je da je došlo do poboljšanja u mreži socijalne podrške, što se očituje višom kvalitetom i više prijateljstava, povećanim aktivnostima u obiteljskim odnosima i većim zadovoljstvom njihovim mentalnim i fizičkim zdravljem. Mnogi simptomi prethodno opisani kao opterećujući za svakodnevno funkcioniranje su bili manje ozbiljni. Nalazi dr. sc. Poredaš Lavor naglašavaju pozitivan učinak savjetovanja i psihosocijalne podrške žrtvama zlostavljanja na radnom mjestu, uprkos stalnim financijskim izazovima. Poboljšanja društvenih veza i opšteg blagostanja naglašavaju ključnu ulogu sistema podrške u ublažavanju štetnih učinaka mobbinga na kvalitetu života pojedinaca.

Vesna Iliktarević, novinarka i medijska urednica sa višegodišnjim iskustvom, u svom se referatu osvrnula na rastući problem seksualne iznude. Seksualna iznuda, odnosno sextortion, definirala je kao oblik seksualnog i rodno zasnovanog nasilja te vrstu tihe korupcije. Ovaj podmukli društveni problem dobio je značajnu pažnju javnosti 2008. godine kada ga je Međunarodno udruženje sutkinja (IAWJ) istaknula kao alarmantan problem. Iliktarević je navela da su uloženi znatni naponi da se poveća vidljivost ove koruptivne prakse i da se iznađu rješenja za njeno suzbijanje. Uprkos tim naporima, seksualna iznuda ostaje sveprisutan globalni fenomen. Iliktarević je dalje pojasnila da je seksualna iznuda raširena u Bosni i Hercegovini, što potvrđuju i empirijska istraživanja, ali je u velikoj mjeri zakonski, medijski i društveno neprepoznata kao problem. Seksualna iznuda, koju karakterizira kombinacija seksualnog uznemiravanja, iskorištavanja i zlostavljanja s položaja moći, autoriteta ili nadređenosti, još nije službeno priznato u pravnom sistemu. Ovaj nedostatak formalnog priznanja doprinosi njegovom daljnjem postojanju i širenju. Njeno istraživanje se odnosilo na različita pitanja i aspekte seksualne iznude, ispitujući šire implikacije i faktore koji

doprinosu ovom fenomenu. Iliktarević je zaključila kako je hitno potrebno podići svijest javnosti o ovom vrlo štetnom problemu i njegovoj raširenosti. Naglasila je nužnost revizije relevantnog zakonodavstva i formalnog uključivanja koncepta seksualne iznude u pravni okvir kako bi se ovaj problem učinkovito riješio i ublažio.

O medijskom nasilju te trendu hiperseksualizacije i objektivizacije ženskog tijela u svom je izlaganju govorila dr. sc. Ružica Ljubičić. Objasnila je da je njeno istraživanje imalo za cilj identificirati medijsko nasilje i štetne učinke hiperseksualizacije žena u medijima i na društvenim mrežama. Cilj je bio utvrditi uzročno-posljedičnu vezu između ovog trenda i patrijarhalne matrice koja žene podređuje muškarcima. Dr. sc. Ljubičić istaknula je kako je simbioza između medija, društvenih mreža i korisnika podstaknuto specifičnim društvenim obrascima, među kojima je jedan od najdominantnijih seksualna objektivizacija žena i djevočica. Primijetila je alarmantan trend ove objektivizacije koja eskalira do vulgarnog izražavanja. Važno je upozoriti da ovaj trend nije ograničen na sadržaje koji ciljaju na muškarce, već uključuje i sadržaje usmjerene na same žene. Naglasila je da se žene i djevojčice često prikazuju kao roba pripremljena za grubo konzumiranje. Ovo prikazivanje dovodi do povratne sprege u kojoj se pojačavaju mizoginija i seksizam, dodatno komplicirajući problem i zahtijevajući intervencije da se promijeni način na koji se postupa sa ženama i djevojčicama. Dr. sc. Ljubičić istaknula je kako pretjerana seksualizacija i stereotipizacija žena i djevojčica na društvenim mrežama desenzibilizira mlađe generacije na mizogino i nasilno ponašanje. Ova desenzibilizacija uzrokuje da pridošlice na društvenim mrežama prihvate te probleme kao normalne. Dr. sc. Ljubičić zaključila je da rješavanje ovih problema zahtijeva podizanje svijesti i promjenu prikaza žena i djevojčica u medijima i na društvenim mrežama kako bi se suzbila duboko ukorijenjena mizoginija i seksizam koji ti prikazi perpetuiraju.

Jadranka Stojanović predstavila je analizu fenomena terorizma, identificirajući ga kao najrašireniji sigurnosni problem i izazov u Europi. Naglasila je da je terorizam evoluirao od akutnog do hroničnog problema kojim se međunarodna zajednica mora pozabaviti. U početku obilježen sporadičnim i neujednačenim pokušajima zastrašivanja građana i njihovih legitimnih političkih predstavnika, terorizam je „preko noći“ postao oružje za vođenje posebnog rata. Stojanović je utvrdila kako je nužno terorizam posmatrati kao globalni fenomen i kontinuiranu prijetnju koja ima sve karakteristike gerilskog ratovanja. Isticanjem terorizma kao kritičnog

sigurnosnog problema i upuštanjem u teorijske rasprave željela je podići svijest o stupnju opasnosti koju predstavlja. Zaključila je kako je savremeni terorizam vrlo prilagodljiv različitim okolnostima, što ga čini nepredvidivim i dinamičnim. Ove kvalitete značajno kompliciraju napore u otkrivanju i suzbijanju terorističkih aktivnosti. Stojanovićeve prezentacija istaknula je važnost razumijevanja rastuće prirode terorizma za učinkovitu borbu protiv njega i jačanje globalnih sigurnosnih mjera.

Autor ovog prikaza predstavio je istraživanje iz kriminalne etiologije u kontekstu fenomena terorizma, naglašavajući duboki uticaj terorizma na globalnu sigurnost. Terorizam, glavni problem neusporedive veličine, značajno se razvio tokom vremena. Prisutan u različitim državnim tvorevinama, savremeni terorizam je eskalirao i proliferirao na nove razine. Suprotno uobičajenoj percepciji da je terorizam ograničen na granice Europe ili država s demokratskim upravljanjem, njegov doseg se proteže daleko izvan tih granica, utičući na različita geografska područja i nadilazeći tradicionalna društvena ograničenja. U današnje vrijeme terorizam se manifestira u brojnim oblicima, zadirući u sve aspekte društvenog života. Njegovi pogubni učinci potkopavaju temeljna načela zaštićena globalnim pravnim okvirima, prijeteci temeljnim vrijednostima koje podupiru civilizacijske norme. Prezentacija je imala za cilj istaknuti višestruke dimenzije terorizma, razjašnjavajući složeno međudjelovanje faktora koji tjeraju pojedince i grupe da pribjegu nasilnim sredstvima za političke ciljeve. U tu svrhu predstavljene su tri grupe kriminoloških teorija: teorije naprezanja/teorije napoetosti, teorije kontrole i teorije (socijalnog) učenja. Teorije napetosti ispituju kako društveni pritisci i nejednakosti mogu navesti pojedince da se uključe u terorizam kao sredstvo suočavanja s tim napetostima ili reagiranja na njih. Teorije kontrole usredotočuju se na raspad društvenih veza i institucionalne kontrole koje inače sprječavaju devijantno ponašanje. Teorije učenja istražuju kako pojedinci i grupe stiču terorističko ponašanje kroz društvene interakcije i izloženost ekstremističkim ideologijama. Ispitivanjem ovih kriminoloških teorija, prezentacija je nastojala pružiti sveobuhvatno razumijevanje korijena i dinamike terorizma, čime se pridonosi učinkovitijim strategijama za njegovu prevenciju i ublažavanje.

Zbog nepredviđenih okolnosti, Davor Strika nije bio u mogućnosti predstaviti svoj referat o efektima djelovanja Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini. Preporučujemo zainteresiranima da pročitaju njegov rad u Zborniku radova sa naučnog skupa.

Završni referat bio je koautorski rad prof. dr Kristine Bobrek Macanović i prof. dr Vesne Novaković. Ova prezentacija ponudila je uvjerljiv spoj ekonomije i širokog spektra društvenih nauka za istraživanje razvoja preduzetništva kao sredstva za sprječavanje nasilja. Prof. dr Bobrek Macanović iznijela je referat, istaknuvši alarmantno visoku stopu nezaposlenosti mladih na Zapadnom Balkanu. Visoku stopu nezaposlenosti pripisala je faktorima poput niske ekonomske aktivnosti, sporog privrednog rasta i zastarjelih nastavnih planova i programa koji nisu dobro prilagođeni trenutnim potrebama tržišta. Prof. dr Bobrek Macanović istaknuo je kako dugotrajna nezaposlenost mladih dovodi do nezadovoljstva, socijalne isključenosti i negativne socijalne slike cijele porodice. Štaviše, brojne studije pokazale su vezu između nezaposlenosti i nasilja, posebno nasilja u porodici. Prepoznajući tu vezu, istraživači su istraživali potencijal promovisanja i razvoja preduzetništva, posebno među mladima, kao preventivne mjere protiv nasilja u porodici i šireg društvenog nasilja. Referentice su utvrdile da bi podsticanje preduzetništva mladih moglo pružiti prilike za zapošljavanje i samozapošljavanje, čime bi se ublažili faktori koji pridonose nasilju. Predložili su da bi preduzetništvo moglo poslužiti kao moćan alat u prevenciji nasilja rješavanjem temeljnih uzroka nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Referenti treće sekcije vodili su konstruktivnu raspravu tokom iznošenja referata, koja se nastavila i nakon završetka sjednice. Ove rasprave istaknule su saradničku i dinamičnu prirodu konferencije, podstičući dublje razumijevanje predstavljenih pitanja i istraživanje tema koje tagniraju nasilje.

Zaključna napomena

IX međunarodna naučna konferencija „Društvene devijacije“ u organizaciji Centra modernih znanja protekla je u izuzetno pozitivnoj atmosferi i odličnoj organizaciji. Tim Centra modernih znanja na čelu sa prof. dr Nebojšom Macanovićem je pokazao izuzetne profesionalne vještine u planiranju događaja i osigurao da konferencija bude izvedena na impresivnom nivou. Toplo preporučujemo čitanje Zbornika radova ovogodišnjeg naučnog skupa koji nosi naslov „Ne nasilju kroz sistem društvenih vrijednosti i kulturu“, te učešće na jubilarnoj desetoj konferenciji koju željno očekujemo naredne godine.

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Pripremio: **Miodrag N. Simović***

NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA DA, U SMISLU ČLANA VI/3.A) USTAVA BOSNE I HERCEGOVINE, RJEŠAVA SPOROVE, *INTER ALIA*, DA LI JE BILO KOJA ODREDBA USTAVA ILI ZAKONA JEDNOG ENTITETA U SKLADU SA OVIM USTAVOM

Druga rečenica stava 1. i stav 2. člana 109. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13)

Druga rečenica stava 1. člana 109. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u vezi sa stavom 3. suprotna je članu II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i članu 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Osim toga, stav 2. člana 109. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine u odnosu na to što se odnosi i na druga lica suprotan je članu II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i članu 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Uz to, prva rečenica stava 1. i stav 2. člana 109. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (u odnosu na osumnjičene, odnosno optužene) nisu suprotni članu II/3.b) i f) Ustava Bosne i Hercegovine i čl. 3. i 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kako ih tumači i primjenjuje Evropski sud za ljudska prava.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud primjećuje da je zakonodavac u cijelom tekstu člana 109. Zakona o krivičnom postupku BiH napravio jasnu razliku između pravila koja se primjenjuju na „osumnjičena i optužena lica“ i na „druga lica“. Stoga, doslovno čitanje teksta člana 109. stav 3. sugerise da je sudski nalog zamijenjen nalogom tužioca - u hitnom slučaju potreban samo za fizički

* Redovni član ANUBiH, profesor emeritus

pregled osumnjičenog ili optuženog. U stavu se, također, navode „druge radnje u vezi s tim“, tj. one navedene u članu 109. stav 2, ali ne i primjena ove posebne zaštite na „druga lica“.

Stoga, prema ovim odredbama, bez sudskog naloga nije moguće izvršiti fizički pregled osumnjičenog ili optuženog i druge radnje, dok se fizički pregled i druge radnje prema „drugim licima“, prema odredbama člana 109. Zakona o krivičnom postupku BiH, mogu provesti bez sudskog naloga.

Imajući u vidu sve navedeno, propisivanjem na ovakav način, zakonodavac nije regulisao preduslove miješanja u tjelesni integritet „drugih lica“ na dovoljno jasan način, te u ovom dijelu nije zadovoljio uslov „u skladu sa zakonom“ iz člana 8. Evropske konvencije, odnosno nije osigurao da će miješanje u pravo iz člana 8. biti samo u onoj mjeri u kojoj je strogo nužno za očuvanje demokratskih institucija. Na koji će način zakonodavac urediti ovo pitanje nije u nadležnosti Ustavnog suda, ali zakonodavac mora poštovati zahtjeve iz člana 8. Evropske konvencije, tj. zadovoljiti uslov „u skladu sa zakonom“, odnosno ograničiti se samo na ono što je nužno u demokratskom društvu.

Ustavni sud u ovom dijelu podsjeća da nije pitanje ustavnosti neodgovarajuća implementacija određenih zakonskih rješenja ako su ta rješenja, sama po sebi, u skladu sa Ustavom. U takvim situacijama, u slučaju zloupotrebe u implementaciji zakonskih odredaba, postoje drugi odgovarajući mehanizmi zaštite. Međutim, u konkretnom slučaju se ne radi o takvoj situaciji, već o situaciji da su pobijane odredbe, same po sebi, u svojoj implementaciji očito suprotne Ustavu Bosne i Hercegovine.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj U-5/16 od 26. marta 2021. godine)*

NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA U PITANJIMA KOJA MU JE PROSLIJEDIO BILO KOJI SUD U BOSNI I HERCEGOVINI U POGLEDU TOGA DA LI JE ZAKON, O ČIJEM VAŽENJU NJEGOVA ODLUKA ZAVISI, KOMPATIBILAN SA USTAVOM BIH, SA EVROPSKOM KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA I NJENIM PROTOKOLIMA ILI SA ZAKONIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Član 3. stav 1. tačka 4. i stav 2, te član 12. Zakona o komunalnim taksama („Službeni list SRBiH“ br. 21/77, 35/88 i 26/89)

Član 3. stav 1. tačka 4. i stav 2. istog člana i član 12. Zakona o komunalnim taksama nisu u skladu sa članom II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud smatra da se u konkretnom slučaju radi o *sui generis* javnom prihodu koji poslovni subjekti plaćaju samo zato da bi ispunili zakonsku obavezu da istaknu firmu na prostoru koji koriste nakon što se registruju. Parlament Federacije BiH nije ni pokušao opravdati ovakvo propisivanje zadiranja u imovinu poslovnih subjekata. Naime, Ustavni sud ističe da ni Predstavnički dom, niti Dom naroda Parlamenta Federacije nisu dostavili izjašnjenje na ovaj zahtjev. Iako Parlament Federacije BiH nije donosilac spornog zakona, on je preuzet i primjenjuje se na teritoriji Federacije BiH. Osim toga, sporni zakon je osnov koji, prema informacijama koje je dostavila Poreska uprava, koriste opštinska i gradska vijeća za donošenje vlastitih propisa o naplati sporne takse. S druge strane, u Republici Srpskoj zakonodavac je u potpunosti ukinuo obavezu plaćanja takse za isticanje firme, a slična je situacija i u državama u okruženju.

Osim toga, Ustavni sud zapaža da se i visina naknada za spornu taksu može odrediti u vrlo širokom rasponu. Prema Registru taksi i naknada Ministarstva finansija Federacije BiH (<https://tin.fmf.gov.ba>), ove naknade se, u zavisnosti od opštine u kojoj poslovni subjekt radi, godišnje mogu plaćati u rasponu od 5 do čak 15.000 KM, što zavisi od vrste poslovne djelatnosti i zone u kojoj se obavlja djelatnost, ali i od organa koji o tome odlučuje (kanton, opština). Ustavni sud podsjeća da nadležni organi vlasti uživaju široko polje slobodne procjene prilikom uobličavanja i provođenja politike u oblasti oporezivanja. Međutim, u konkretnom slučaju radi se o, kako je već rečeno, *sui generis* javnom prihodu koji nije ni porez ni taksa za uslugu. Upravo zbog toga, Ustavni sud smatra da je polje slobodne procjene u konkretnom slučaju uže. Naime, Ustavni sud ponovo ukazuje da se ne može utvrditi priroda spornih taksi ni razlozi zbog kojih se one naplaćuju, i to u situaciji kada se za njih ne dobija bilo kakva usluga, niti su u vezi s ostvarenim prihodima, te da je praksa naplaćivanja taksi za istaknutu firmu napuštena u Republici Srpskoj i u državama u okruženju.

Stoga, Ustavni sud smatra da osporene odredbe daju veoma široko diskreciono ovlaštenje opštinskim, gradskim i kantonalnim vlastima za njihovu ovakvu razradu kroz akte niže pravne snage, a da se za to ne mogu utvrditi prihvatljivi razlozi. Osim toga, ovo za posljedicu može imati i to da se visina sporne takse i kriteriji na osnovu kojih se ona utvrđuje - mogu drastično razlikovati među opštinama, gradovima i kantonima. U nedostatku bilo kakvog drugog obrazloženja Parlamenta Federacije BiH, Ustavni sud ne može

utvrditi da postoje razumni i relevantni razlozi zbog kojih bi se moglo zaključiti da je miješanje u pravo na imovinu, naplaćivanjem spornih taksi, opravdano javnim interesom, odnosno da su osporene odredbe proporcionalne cilju koji se želi postići.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj U-11/23 od 18. januara 2024. godine)*

PRAVO NA LIČNU SLOBODU I BEZBJEDNOST

Pritvor

Postoji povreda prava iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 1. tačka c) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je redovni sud apelantu odredio pritvor iako iz osporenih rješenja proizlazi da u odnosu na postojanje osnovane sumnje nije dato dovoljno i relevantno obrazloženje. Razlog je jer u obrazloženju osporenih odluka sud nije naveo da postoje „činjenice ili informacije na osnovu kojih će objektivni posmatrač zaključiti da je osoba koja je u pitanju mogla počinuti krivično djelo za koje se tereti“, kako to zahtijevaju standardi člana 5. stav 1. tačka c. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, osim pukog pozivanja na optužnicu. Iz dostavljene i poznate dokumentacije nije jasno šta se tačno apelantu stavlja na teret optužnicom, te je postojanje osnovane sumnje sud doveo u vezu i sa drugim dokazima, a ne samo sa izjavom apelanta koju apelant problematizira kao iznuđenu, a o čemu sud nije dao adekvatno obrazloženje.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud ne može da pronađe bilo kakve razlike u odnosu ranije osporena rješenja o kojima je odlučio u odluci AP-533/21, odnosno eventualne manje razlike koje postoje nisu takve da dovode do drugačijeg zaključka u ovom predmetu u odnosu na zaključak iz odluke AP-533/21. Stoga se u svemu Ustavni sud poziva na ranije dato obrazloženje u Odluci AP-533/21, kod kojeg u potpunosti ostaje i u ovoj odluci u odnosu na povredu prava apelanta iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. stav 1. tačka c) Evropske konvencije, odnosno zaključuje da je došlo do povrede navedenog prava apelanta. Zbog navedenog nije potrebno ispitivati opravdanost posebnih uslova za pritvor i eventualno kršenje člana 5. stav 3. Evropske konvencije.

Dakle, iako je Ustavni sud utvrdio povredu navedenog prava na ličnu slobodu i sigurnost na koju se apelant žalio, s obzirom na to da je u osporenom rješenju navedeno da će se kontrola pritvora vršiti svako dva mjeseca od pravosnažnosti posljednjeg rješenja o pritvoru, te da Ustavni sud nema informacije da takva kontrola eventualno nije izvršena (iz informacija koje su navodili brojni mediji proizlazi da je apelant pušten iz pritvora u kasnijem odlučivanju), nije bilo osnova za donošenje odluke o ukidanju osporenih rješenja o pritvoru. Ustavni sud smatra dovoljnim što je ukazao na propuste pri određivanju mjere pritvora, naglašavajući da redovni sud, pri određivanju mjere pritvora, mora osigurati garancije koje su date odredbama člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine, kao i članom 5. Evropske konvencije.

Nadalje, Ustavni sud ukazuje da apelant u skladu sa domaćim zakonom ima pravo na naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode. Konačno, Ustavni sud ukazuje da troškovi apelaciji (ono što apelant naziva troškovima radi utvrđivanja povrede) nisu predviđeni Pravilima Ustavnog suda.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1659/21 od 5. oktobra 2021. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Disciplinski postupak protiv sudije

Nije povrijeđeno apelantino pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda budući da ništa ne ukazuje da je u disciplinskom postupku prekršen princip ravnopravnosti stranaka na apelanticinu štetu ili da je povrijeđen princip nepristrasnosti članova disciplinskih komisija ili Ureda disciplinskog tužioca Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH. Osim toga, disciplinska tijela su u osporenim odlukama dala dovoljnu i jasnu ocjenu izvedenih dokaza i utvrđenog činjeničnog stanja, primjene materijalnog prava i zaključka o apelantinoj disciplinskoj odgovornosti, te su o svim ključnim pitanjima dala jasna i detaljna obrazloženja koja se ne mogu smatrati proizvoljnim. Takođe, nema povrede prava na suđenje u razumnom roku kada su postojale objektivne okolnosti zbog kojih je disciplinski postupak na tri instance ukupno trajao godinu i tri mjeseca, pri čemu nema elemenata koji ukazuju da su disciplinska tijela bezrazložno odugovlačila disciplinski postupak.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud naglašava da činjenica da u konkretnom slučaju Prvostepena komisija na pripremnom ročištu nije prihvatila apelanticin prijedlog za provođenje psihijatrijskog vještačenja i da je odbila postavljanje pitanja svjedocima - sama po sebi ne znači da apelantica nije ravnopravno tretirana u odnosu na suprotnu stranu u postupku. U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća domaći sud uživa određenu slobodu procjene kada odabire argumente u konkretnom predmetu i dopušta dokaze u prilog tvrdnji stranaka, pri čemu su sudovi dužni opravdati te aktivnosti - navođenjem razloga za svoje odluke (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Ayetullah AY protiv Turske*, presuda od 27. oktobra 2020. godine, predstavke br. 29084/07 i 1191/08, tačka 155). Navedena ovlaštenja disciplinske komisije proizlaze iz odredbi člana 81. st. (1) i (2) i člana 107. st. (1) do (3) Zakona o parničnom postupku („Službene novine Federacije BiH“ br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), koje se na osnovu člana 79. Poslovnika Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 55/13, 96/13, 46/14, 61/14, 78/14, 27/15, 46/15, 93/16, 48/17, 88/17, 41/18, 64/18, 12/21, 26/21, 35/21, 68/21, 1/22 i 26/23) supsidijarno primjenjuju u disciplinskom postupku. Naime, iz tih odredbi proizlaze ovlaštenja disciplinske komisije da ne dopusti provođenje procesnih radnji koje nisu značajne za postupak.

U konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža da su navedeni dokazi trebali potkrijepiti apelanticin stav o nepostojanju disciplinske odgovornosti zbog ponašanja predsjednice suda prema apelantici. U vezi s tim, Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja osporenih odluka jasno proizlazi da je dokazni prijedlog za provođenje psihijatrijskog vještačenja odbijen zbog toga što je utvrđeno da postoji obimna medicinska dokumentacija koja će kao apelanticin dokaz biti provedena u postupku i koja daje dovoljno dokaza za ocjenu apelanticinog zdravstvenog stanja. Takođe, Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja osporenih odluka proizlazi da su o ranijem odnosu apelantice i predsjednice suda provedeni dokazi saslušavanjem svjedoka. Pri tome su disciplinske komisije u obrazloženjima navele jasne razloge zbog čega se ti dokazi ne mogu smatrati relevantnim sa aspekta disciplinske odgovornosti apelantice kao nositeljke pravosudne dužnosti, a u kojima Ustavni sud ne nalazi elemente proizvoljnosti. Stoga, Ustavni sud nije mogao zaključiti da bilo šta ukazuje da je provođenje tih dokaza bilo relevantno za apelanticin predmet i da bi moglo doprinijeti ciljevima njene odbrane, te da su redovni sudovi

odbijanjem provođenja tih dokaza i postavljanja pitanja - povrijedili njeno pravo na ravnopravnost stranaka u postupku

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1943/21 od 30. novembra 2023. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Zahtjev za naknadu štete

Nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kada je Vrhovni sud, tumačenjem relevantnih akata koje su međusobno zaključili prednici parničnih stranaka, rasvijetlio međusobni poslovni odnos izvođača radova kao ključno pitanje od kojeg je zavisila osnovanost tužbenog zahtjeva za naknadu štete, za što je dato dovoljno i relevantno obrazloženje koje zadovoljava standarde prava na pravično suđenje.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da je Vrhovni sud, preinačavajući nižestepene presude, prije svega, rasvijetlio međusobni poslovni odnos apelanta i društva iz Republike Slovenije iz zajedničkog poduzetništva, tumačenjem odredaba u Sporazuma o izvođenju radova i Ugovor broj FBH 101CT/01 (u daljnjem tekstu: Ugovor) i drugih relevantnih akata. Takođe, Vrhovni sud je uzeo u obzir odredbu člana 99. ZOO-a (Zakon o obligacionim odnosima - „Službeni list SFRJ“ br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službeni list RBiH“ br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službene novine Federacije BiH“ br. 29/03 i 42/11), prema kojoj se odredbe ugovora primjenjuju onako kako glase. Međutim, ukoliko treba tumačiti pojedine odredbe, ne treba se držati doslovnog značenja pojedinih izraza, već treba istraživati zajedničku namjeru ugovaratelja i odredbu razumjeti tako kako to odgovara načelima obligacionog prava utvrđenim u ZOO-u.

Vrhovni sud je tumačenjem sadržaja relevantnih akata, prije svega Ugovora, obrazložio da zastupanje zajedničkog preduzetništva ima društvo iz Republike Slovenije jer sadržaj Ugovora i ostalih akata na to upućuje, što je Vrhovni sud detaljno obrazložio. Pri tome, Ustavni sud zapaža da je Vrhovni sud prilikom odlučivanja imao u vidu da je apelant tokom postupka povukao tužbu protiv partnerskog društva iz Slovenije (s kojim je apelantov prednik sklopio vansudsku nagodbu), te da se u takvim okolnostima, u svjetlu

postavljenog tužbenog zahtjeva za naknadu štete, pokreće pitanje nedostatka pasivne legitimacije tuženog jer apelant tokom postupka nije dokazao protivpravnost u radnjama tuženog na ispunjavanju ugovorenih obaveza.

Ustavni sud ne može prihvatiti opravdanim apelantove tvrdnje da Vrhovni sud zapravo svojom odlukom negira postojanje apelanta kao poslovnog društva. U vezi s tim, Vrhovni sud je, ispitujući pravni odnos društva iz zajedničkog poduzetništva, utvrdio da je društvo iz Slovenije imalo ovlaštenje apelantovog prednika za zastupanje. U takvim se okolnostima, suprotno apelacionim navodima, ne negira se apelantovo postojanje, odnosno njegov „stvarni i pravni subjektivitet“ na način na koji to apelant ukazuje. Ustavni sud ne može prihvatiti opravdanim ni prigovor da je Vrhovni sud zanemario relevantne činjenice nižestepenih sudova jer je Vrhovni sud, upravo na podlozi činjeničnog utvrđenja nižestepenih sudova, tumačenjem relevantnih akata u smislu člana 99. ZOO-a, rasvijetlio međusobni poslovni odnos izvođača radova, što je zapravo ključno pitanje za ispitivanje osnovanosti tužbenog zahtjeva za naknadu štete.

Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud u obrazloženju Vrhovnog suda ne uočava bilo kakvu proizvoljnost u odnosu na utvrđivanje relevantnih činjenica ili primjenu relevantnih propisa.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1791/22 od 18. oktobra 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Zahtjev za vanredno preispitivanje u upravnim sporovima

Postoji povreda prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine jer je Vrhovni sud proizvoljno primijenio odredbe Zakona o upravnim sporovima i Zakona o parničnom postupku kada je u odnosu na podneseni zahtjev za vanredno preispitivanje, shodno odredbama člana 55. Zakona o upravnim sporovima, primijenio odredbe Zakona o parničnom postupku kojima se ograničava parnična sposobnost stranke da podnese reviziju budući da Zakon o upravnim sporovima sadrži odredbe kojima je regulisano izjavljivanje tog pravnog lijeka, tj. ko i kako može podnijeti zahtjev za vanredno preispitivanje.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća da je u svojoj praksi, povodom apelacije istog apelanta, odlučujući o istom pravnom pitanju raspravljao u Odluci broj AP-

3842/19 u kojoj je usvojena apelantova apelacija i utvrđena povreda prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine (vidi, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu AP 3842/19 od 7. aprila 2021. godine, dostupna na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). Ustavni sud podsjeća da se u navedenoj odluci pozvao na raniju praksu u Odluci broj AP-5055/18 (vidi Odluku o dopustivosti i meritumu broj AP-5055/18 od 15. januara 2020. godine, dostupnu na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba) iz koje slijedi: „U konkretnom slučaju Ustavni sud ukazuje da je u ZUS-u (Zakon o upravnim sporovima - “Službene novine Federacije BiH” broj 9/05) propisan zahtjev za vanredno preispitivanje kao jedan od pravnih lijekova koji se može koristiti u upravnom sporu. U članu 41. ZUS-a eksplicitno je propisano da ovaj zahtjev može podnijeti 'stranka' protiv pravosnažne odluke donesene u upravnom sporu. Takođe, ZUS propisuje način na koji se zahtjev za vanredno preispitivanje podnosi (član 42), te postupak po zahtjevu za preispitivanje (čl. 43-46). Odredbe o postupku uključuju i mogućnost odbacivanja zahtjeva ako ga je podnijelo neovlašteno lice (član 44. stav 1), ali i mogućnost meritornog odlučivanja u slučaju da je zahtjev dozvoljen.“ Zatim je Ustavni sud ukazao: „Ustavni sud zapaža da je Vrhovni sud zaključio da ZUS 'ne sadrži odredbe kojima se propisuju uslovi pod kojima stranke' mogu izjaviti ovaj pravni lijek, pa se, na osnovu člana 55. ZUS-a, pozvao na odredbe ZPP (Zakon o parničnom postupku - „Službene novine Federacije BiH“ br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15) koje regulišu pitanje ko je lice ovlašteno za podnošenje revizije.

Međutim, Vrhovni sud u obrazloženju osporenog rješenja nije posebno obrazložio ovakav stav. Najprije, nije obrazloženo zašto je, uprkos odredbama čl. 41-46. ZUS-a, sud zaključio da taj zakon ne sadrži odredbe o uslovima za podnošenje zahtjeva za vanredno preispitivanje, pa se može zaključiti da je taj stav proizvoljan. Osim toga, u odnosu na shodnu primjenu odredaba ZPP o zastupanju, u osporenom rješenju je, takođe, izostalo obrazloženje zbog čega sud smatra da je takva shodna primjena opravdana ako se imaju u vidu navedene odredbe ZUS-a. [...] Naime, ZUS u članu 55. jasno propisuje shodnu primjenu 'odgovarajuće odredbe' ZPP, samo ako ZUS 'ne sadrži odredbe o postupku u upravnim sporovima'. Međutim, kako je Ustavni sud već naveo, članom 41. je propisano da zahtjev za vanredno preispitivanje može izjaviti 'stranka', dakle, svaka stranka bez ograničenja. Stoga nije jasno zbog čega je Vrhovni sud smatrao da se u takvom slučaju može primijeniti analogija sa odredbama koje se tiču ograničenja parnične sposobnosti stranaka za

izjavljivanje revizije za koju su opšti uslovi drugačiji, odnosno strožiji. Stoga, Ustavni sud smatra da je Vrhovni sud, u konkretnom slučaju, proizvoljno primijenio odredbu člana 55. ZUS-a, budući da je pitanje parnične sposobnosti za izjavljivanje zahtjeva za vanredno preispitivanje eksplicitno propisano u članu 41. stav 1. ZUS-a, pa nema mjesta shodnoj primjeni ZPP.“

Imajući u vidu navedenu praksu Ustavnog suda, Ustavni sud smatra da je Vrhovni sud u konkretnom slučaju proizvoljno primijenio odredbe ZUS-a i ZPP kada je u odnosu na podneseni zahtjev za vanredno preispitivanje, shodno odredbama člana 55. ZUS-a, primijenio odredbe ZPP (kojima se ograničava parnična sposobnost stranke da izjavi reviziju) u situaciji kada ZUS sadrži odredbe kojima je regulisano izjavljivanje tog pravnog lijeka.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4777/19 od 9. juna 2021. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Ocjena dokaza u krivičnom postupku

Nema povrede prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih slobodu budući da su redovni sudovi za svoje odluke dali detaljno, jasno i argumentovano obrazloženje u pogledu izvedenih dokaza i njihove pravne valjanosti, te kada nema elemenata koji bi ukazivali na to da je dokazni postupak zloupotrijebljen na apelantovu štetu.

Iz obrazloženja:

Razmatrajući apelantove navode kojima ukazuju na proizvoljnu ocjenu dokaza i proizvoljno utvrđeno činjenično stanje, Ustavni sud zapaža da je apelant identične prigovore isticao tokom postupka pred redovnim sudom, o čemu su se prvostepeni i drugostepeni sud dovoljno jasno, precizno i argumentovano izjasnili. Ustavni sud prvenstveno ukazuje da u predmetnom krivičnom postupku nije izostala sveobuhvatna analiza svih izvedenih dokaza, te da iz obrazloženja prvostepene presude slijedi da je Opštinski sud zaključak da je apelant učinio krivično djelo izveo na osnovu iskaza svjedoka i materijalne dokumentacije. Naime, Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja prvostepene presude slijedi da je Opštinski sud detaljno analizirao iskaze svjedoka i dao njihovu ocjenu.

Ustavni sud, dalje, zapaža da su apelantovi navodi bili predmet analize Kantonalnog suda koji je prihvatio utvrđenja i zaključke prvostepenog suda

(osim u dijelu odluke o vremenu provjeravanja i mjeri bezbjednosti), te je, između ostalog, ukazano da su neosnovani apelantovi navodi da nije imao uvid u dokaze; da u presudi nisu dati razlozi o odlučnim činjenicama; da nije naveden propis suprotno kojem je apelant postupao (član 69. Zakona o zdravstvenoj zaštiti u Federaciji BiH); da nije nastupila posljedica krivičnog djela i dr. Kantonalni sud je analizirao apelantove navode u vezi s navedenim i obrazložio zašto su neosnovani.

Takođe, jasno je da je apelant nezadovoljan donijetom odlukom i da samo svoje lične stavove suprotstavlja stavovima sudova. Dakle, osim apelantovog ličnog nezadovoljstva donijetim odlukama, Ustavni sud primjećuje da u obrazloženjima osporenih odluka nema ništa što bi ukazivalo da je sud povrijedio apelantu pravo na pravičan postupak.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-4100/20 od 6. aprila 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Zaključak o dozvoli izvršenja

Postoji kršenje prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih slobodu kada Ministarstvo građenja i prostornog uređenja Hercegovačko-neretvanskog kantona kao nadležni organ nije odlučilo o apelantinom zahtjevu za izvršenje rješenja tog organa, što Ministarstvo nije učinilo ni nakon što je uvažena apelantina žalba zbog šutnje administracije, te nakon što je nadležna upravna inspekcija naložila Ministarstvu da preduzme upravne radnje s ciljem okončanja predmetnog postupka. Pri tome, Ministarstvo nije ponudilo (objektivno prihvatljivo) opravdanje za takvo svoje postupanje u predmetnom postupku.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud ukazuje da, shodno relevantnim odredbama ZUP-a (Zakon o upravnom postupku - „Službene novine Federacije BiH“ br. 2/98 i 48/99), da bi se moglo pristupiti izvršenju rješenja potrebno je da organ koji je nadležan za provođenje izvršenja ima izvršno rješenje i zaključak o dozvoli izvršenja. Zaključak o dozvoli izvršenja nadležni organ donosi po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranke. Shodno navedenom, slijedi da je efikasno ostvarivanje prava utvrđenog rješenjem usko povezano i zavisno od efikasnog provođenja

postupka administrativnog izvršenja. Dakle, Ustavni sud primjećuje da je u okolnostima konkretnog slučaja apelantica pred organom određenim zakonom istakla zahtjev koji je suštinski vezan za ostvarivanje njenih građanskih prava s obzirom na to da se efikasno ostvarivanje prava koje je utvrđeno konačnim rješenjem u upravnom postupku ne može ostvariti bez provođenja postupka administrativnog izvršenja.

Prema tome, podnošenjem zahtjeva za izvršenje rješenja apelantica je nastojala da, u smislu odredbi člana 275. ZUP-a, ishodi zaključak kao zakonsku pretpostavku za pokretanje postupka administrativnog izvršenja. Takođe, Ustavni sud zapaža da je apelantica izjavila žalbu zbog šutnje administracije (o kojoj je Federalno ministarstvo prostornog uređenja donijelo rješenje s nalogom prvostepenom organu da donese odluku u roku od 15 dana), te podnijela zahtjev za inspekcijski nadzor (po kojem je Sektor Upravne inspekcije Federalnog ministarstva prostornog uređenja Ministarstvu građenja i prostornog uređenja Hercegovačko-neretvanskog kantona naredio da u roku od 15 dana preduzme upravne radnje s ciljem okončanja tog postupka), ali odluka ovog ministarstva o apelanticinom predmetnom zahtjevu nije donesena ni nakon toga. Pri tome, Ustavni sud primjećuje da Ministarstvo građenja i prostornog uređenja Hercegovačko-neretvanskog kantona nije iznijelo niti jedan (objektivno prihvatljiv) razlog koji bi opravdao predmetno postupanje ovog ministarstva (te koji bi imao osnov u relevantnim zakonskim odredbama), a zbog kojeg do danas nije odlučeno o apelanticinom predmetnom zahtjevu.

U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća da pravo na pravično suđenje u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije ne pruža garancije samo u odnosu na postupak, kad je on već jednom pokrenut, već i na samo pravo na pokretanje postupka. Shodno navedenom, nadležni organ je obavezan da o apelanticinom predmetnom zahtjevu donese odluku bez obzira na to da li bi ona za rezultat imala donošenje zaključka o dozvoli izvršenja ili bi ovaj apelanticin zahtjev iz zakonom utvrđenih razloga bio odbačen ili odbijen (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-3303/08 od 12. oktobra 2011. godine, dostupna na internetskoj stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba).

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-72/21 od 8. juna 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Pravo na pristup sudu

Nije povrijeđeno apelantovo pravo na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih slobodu u situaciji kada je Okružni sud dao jasne, precizne i detaljne razloge zbog kojih je apelantu onemogućen pristup sudu, a na koji način nije ugrožena sama suština tog apelantovog prava, kao i razloge zbog kojih je, pod uticajem prakse Vrhovnog suda, odstupio od ranije ustaljene prakse u sporovima s istim činjeničnim i pravnim pitanjima.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da je Okružni sud odbacio apelantovu tužbu kao neblagovremenu uz obrazloženje da se rok za podnošenje tužbe za zaštitu prava iz radnog odnosa, propisan odredbom člana 118. Zakona o radu (prečišćeni tekst - „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 55/07), ima računati od dana dostavljanja rješenja o otkazu ugovora o radu jer je apelant tada imao saznanje da će mu biti uskraćeno pravo da radom ostvari mjesečnu zaradu u spornom periodu, a ne od dana pravosnažnosti sudske odluke kojom je utvrđena nezakonitost otkaza. U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća da je u svojoj praksi već rješavao isto činjenično i pravno pitanje, te da nije našao proizvoljnost u postupanju redovnog suda (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti broj AP 2631/19 od 10. septembra 2019. godine, dostupna na www.ustavnisud.ba). Stoga, Ustavni sud smatra da uskraćivanje pristupa sudu apelantu u konkretnom slučaju nije rezultat proizvoljne primjene materijalnog prava. Ustavni sud nadalje nalazi da iz stanovišta Vrhovnog suda, koje je Okružni sud u konkretnom slučaju interpretirao i slijedio, proizlazi da je apelant imao mogućnost da tužbom podnesenom u postupku kojim je tražio utvrđivanje nezakonitosti odluke o otkazu ugovora o radu - zahtijeva kako dospjele tako i naknade na ime plate (i ostale naknade iz radnog odnosa) koje dospijevaju naknadno, sve do vraćanja na posao.

U pogledu apelantovih navoda da je Okružni sud odstupio od ustaljene sudske prakse u predmetima koji su se ticali istog činjeničnog i pravnog pitanja (od kada se računa rok iz člana 118 Zakona o radu i da li je u postupku u kojem se utvrđuje zakonitost otkaza moguće zahtijevati naknade budućih plata koje bi dospjele u periodu nakon zaključenja glavne rasprave do vraćanja radnika na rad) i sopstvenog pravnog stanovišta zauzetog u rješenju od 27.

novembra 2015. godine, donesenom u predmetnom sudskom postupku, na koji način je došlo do povrede prava na pravnu sigurnost - Ustavni sud ukazuje da princip pravne sigurnosti ne podrazumijeva stečeno pravo na dosljednost sudske prakse (vidi Evropski sud za ljudska prava, *Unédic protiv Francuske*, presuda od 18. decembra 2008. godine, stav 74). Ustavni sud ukazuje da razvoj sudske prakse nije *per se* suprotan pravilnom provođenju pravde s obzirom na to da bi propust u održavanju dinamičnog i evolutivnog pristupa rizikovao kočenje reforme ili poboljšanja (vidi Evropski sud, *Atanasovski protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*, presuda od 14. januara 2010. godine, stav 38), ali da je sud dužan dati obrazloženje i razloge iz kojih bi bilo vidljivo zašto je odstupio od ranije prakse (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-1076/09 od 26. januara 2012. godine, dostupna na internet stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba).

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-3766/19 od 27. novembra 2020. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Suđenje u razumnom roku

Povrijeđeno je pravo apelanata na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih slobodu u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku, s obzirom na to da dužina trajanja postupka utvrđivanja visine troškova advokata u postupku sporazumnog određivanja naknade za eksproprisane nekretnine od devet godina i sedam mjeseci *a priori* ne zadovoljava standard „razumnog roka“, a organi uprave ni sud nisu ukazali na postojanje okolnosti koje bi opravdale toliku dužinu trajanja tog postupka.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da je relevantno razdoblje od 26. maja 2011. godine, kada je održano prvo ročište u postupku sporazumnog određivanja naknade za eksproprisane nekretnine, do donošenja presude Kantonalnog suda 21. decembra 2020. godine, dakle ukupno razdoblje od devet godina i sedam mjeseci. Ustavni sud, takođe, smatra da se u konkretnom slučaju nije radilo o složenim činjeničnim ili pravnim pitanjima, niti da su apelanti doprinijeli dužini trajanja postupka.

Ustavni sud dalje zapaža da iz apelacijskog spisa proizlazi da apelanti nisu u konkretnom predmetu podnosili žalbu niti tužbu zbog „šutnje administracije“. U vezi s tim, Ustavni sud ukazuje da je relevantnim propisima koji važe na teritoriju Bosne i Hercegovine propisana mogućnost podnošenje žalbe, odnosno tužbe zbog šutnje administracije, te da apelanti, shodno relevantnim odredbama Zakona o upravnom postupku i Zakona o upravnim sporovima, taj pravni lijek trebaju koristiti s ciljem ubrzanja postupka (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-1885/07 od 25. februara 2010. godine, tačka 42. i Evropski sud za ljudska prava, *Grčar protiv Hrvatske*, predstavka broj 22715/09, presuda od 17. septembra 2013. godine, tačka 44., s daljnjim referencama). Međutim, Ustavni sud ukazuje da u specifičnim okolnostima konkretnog slučaja nekorištenje tog pravnog sredstva nije sprječavalo organe uprave da donesu odluku o zahtjevu apelanata (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-4094/20 od 7. septembra 2022. godine, tačka 58., dostupna na www.ustavnisud.ba).

Ustavni sud dalje ukazuje da dužina trajanja postupka utvrđivanja visine troškova advokata u postupku sporazumnog određivanja naknade za eksproprisane nekretnine od devet godina i sedam mjeseci *a priori* ne zadovoljava standard „razumnog roka“ iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije i da bi se mogla opravdati samo u izuzetnim okolnostima. Međutim, organi uprave i sud nisu ukazali na postojanje takvih okolnosti. Pri tome, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud u odgovoru na apelaciju istakao da u tom sudu ima mali broj sudija i da postupajući sudija ima u svom referatu veliki broj neriješenih predmeta. U vezi s tim, Ustavni sud podsjeća da je, rješavajući brojne apelacije koje su podnesene zbog nedonošenja odluke u razumnom roku, zauzeo jasno stanovište da opterećenost suda velikim brojem predmeta nije dovoljno i prihvatljivo opravdanje (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-831/21 od 5. oktoba 2022. godine, tačka 31., dostupna na internetskoj stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). Ovakvo opravdanje je naročito neprihvatljivo kada se ne ukaže na preduzimanje bilo kakvih učinkovitih mjera za rješavanje tog problema.

S obzirom na odluku u ovom predmetu i svoju dosadašnju praksu (vidi, npr. Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-2975/21 od 7. septembra 2022. godine, tač. 32.–34.), Ustavni sud smatra da apellantima, u smislu članka 74. Pravila Ustavnog suda, na ime naknade štete zbog nedonošenja odluke u razumnom roku treba isplatiti iznos od po 500,00 KM.

Ovu naknadu je dužna platiti Vlada Kantona Sarajevo u roku od tri mjeseca od dana dostave ove odluke, uz obavezu da nakon isteka ovog roka plati zakonsku zateznu kamatu na eventualno neisplaćeni iznos ili dio iznosa naknade određene ovom odlukom.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-357/21 od 30. novembra 2023. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE I PRAVO NA IMOVINU

Zahtjev za isplatu plate i regresa

Nije povrijeđeno pravo apelantica na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, niti pravo na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz ovu konvenciju kada je Kantonalni sud svoj stav o neosnovanosti tužbenog zahtjeva jasno obrazložio, uz pozivanje na relevantne odredbe materijalnog prava, kako u odnosu na zahtjev za isplatu naknade na ime razlike plate pozivajući se, pri tome, na usvojeno pravno shvatanje o spornom pravnom pitanju koje je usvojilo Građansko odjeljenje Vrhovnog suda Federacije BiH 27. januara 2017. godine, tako i u odnosu na zahtjev za isplatu razlike regresa, na način koji ne ostavlja utisak proizvoljnosti, te kada apelacioni navodi koji se odnose na povredu principa pravne sigurnosti nisu osnovani.

Iz obrazloženja:

U konkretnom slučaju Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud, preinačujući prvostepenu presudu i odbijajući tužbeni zahtjev, obrazložio da taj zahtjev nije osnovan u dijelu u kojem su apelantice tražile razliku plate, jer sud nema ovlaštenja da primjenom kriterija propisanog odredbom člana 9. Opšteg kolektivnog ugovora za teritoriju Federacije BiH usklađuje najnižu satnicu u skladu s povećanjem troškova života (pravno shvatanje usvojeno na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda **Federacije BiH** od 27. januara 2017. godine). Takođe, sud je naveo i da apelantice nisu dokazale da im pripadaju utuženi novčani iznosi na ime razlike naknada za korištenje godišnjeg odmora. Pri tome, Ustavni sud podsjeća da je već razmatrao identične apelacione navode u Odluci broj AP-1944/20 i da nije utvrdio kršenje prava na pravično suđenje iz istih razloga (vidi, Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP-1944/20 od 26. januara 2022. godine,

dostupna na internetskoj stranici Ustavnog suda *www.ustavnisud.ba*). Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da je Kantonalni sud dao dovoljne i zadovoljavajuće razloge koji, suprotno navodima apelantica, ne predstavljaju rezultat proizvoljne primjene materijalnog prava.

U pogledu navoda o kršenju prava na pravično suđenje koje su apelantice dovele u vezu s načelom pravne sigurnosti, Ustavni sud zapaža da se suština tih navoda odnosi na tvrdnju da je u sporovima koji su se vodili pred Kantonalnim sudom u kojim su, prema tvrdnjama apelantica, donesene odluke iz istog činjeničnog i pravnog osnova, usvojen potpuno drugačiji stav, i to da je udovoljeno tužbenim zahtjevima o gotovo identičnom činjeničnom i pravnom pitanju, te da su se u prilog navedenim tvrdnjama pozvali na presude Kantonalnog suda iz 2012. i 2013. godine. U vezi sa ovim apelacionim navodima, Ustavni sud zapaža da je u konkretnom slučaju osporena presuda Kantonalnog suda koja je zasnovana na pravnom shvatanju koje je usvojilo Građansko odjeljenje Vrhovnog suda od 27. januara 2017. godine, a da se apelantice pozivaju na odluke Kantonalnog suda iz 2012. i 2013. godine, pa je očigledno da je navedeno pravno shvatanje Vrhovni sud usvojio nakon donošenja odluka na koje se apelantice pozivaju. Dakle, Kantonalni sud je promijenio svoju praksu nakon što je Vrhovni sud usvojio stav o relevantnom pravnom pitanju, te se, stoga, prema mišljenju Ustavnog suda, ne može govoriti o povredi načela pravne sigurnosti koji garantuje pravo na pravično suđenje.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1165/21 od 7. septembra 2022. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE I PRAVO NA IMOVINU

Isplata po osnovu bankarske garancije

Nema kršenja prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, niti prava na imovinu iz člana II/3k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1 Protokola broj 1 uz ovu konvenciju kada je Vrhovni sud, koristeći se ovlaštenjima iz člana 250. stav 1. Zakona o parničnom postupku, uvažio tužiočevu reviziju i preinačio nižestepene presude obavezavši apelantkinju na isplatu po osnovu bankarske garancije na prvi poziv. Apelantkinja se primjenom čl. 1083. i 1087. Zakona o obligacionim odnosima nije mogla osloboditi obaveze

isplatom duga od trećeg lica jer se radi o samostalnoj (apstraktnoj) obavezi koju može ispuniti samo apelantkinja koja se obavezala na isplatu u slučaju da to o dospelosti obaveze ne učini dužnik iz osnovnog posla.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud primjećuje da je u smislu člana 1087. stav (2) ZOO-a (Zakon o obligacionim odnosima - „Službeni list SFRJ“ br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i „Službeni glasnik RS“ br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04) nalogodavac (dužnik iz osnovnog pravnog posla) dužan da plati banci svaki iznos koji je banka platila po osnovu garancije izdate sa klauzulom iz stava (1) citiranog člana - tako da će apelantkinjina obaveza biti namirena. S druge strane, odnos između ugovornih strana iz osnovnog pravnog posla ne može se rješavati u okviru predmetnog postupka, već odvojeno u posebnoj parnici.

U vezi s prigovorima o kršenju prava na pravnu sigurnost koju apelantkinja dovodi u vezu sa proizvoljnom primjenom prava od strane Vrhovnog suda i činjenicom da je taj sud uvažio tužiočevu reviziju i preinačio nižestepene presude, pri čemu apelantkinja ne tvrdi da je Vrhovni sud prilikom odlučjenja odstupio od svoje ustaljene prakse u istim/sličnim predmetima, Ustavni sud smatra da su prigovori neosnovani. U situaciji kada od Vrhovnog suda nije uočena proizvoljnost u primjeni odredaba ZOO-a, nezadovoljstvo osporenom odlukom *per se* ne pokreće pitanje kršenja bilo koje garancije iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije. U takvim okolnostima je i pozivanje na predmet Evropskog suda za ljudska prava *Rakić i dr. protiv Republike Srbije* (u kojem je Evropski sud za ljudska prava utvrdio kršenje prava na pravično suđenje zbog nedosljedne sudske prakse povodom istog činjeničnog i pravnog pitanja od bivšeg Okružnog suda u Beogradu koji je u 73 presude odlučio drugačije u odnosu na predmete podnosilaca predstavki) neosnovano.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1316/20 od 12. januara 2022. godine)*

PRAVO NA PRIVATNI I PORODIČNI ŽIVOT, DOM I PREPISKU

Pravo na zaštitu ugleda

Postoji kršenje člana II/3.f) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jer Kantonalni sud pri donošenju osporene odluke nije obavio

odgovarajuću analizu na način kako to zahtijevaju standardi Evropskog suda za ljudska prava uspostavljeni praksom tog suda u pogledu postizanja pravične ravnoteže između prava iz čl. 8. i 10. ove konvencije.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da iz obrazloženja prvostepene presude slijedi da se odgovornost tuženih ogleda u gruboj nepažnji, uslijed koje su tuženi dopustili da se klevetnički navodi gledateljice iznesu u spornoj emisiji „Zabranjeni forum“, odnosno jer je drugotuženi kao voditelj sporne emisije bio dužan da gledateljicu koja se direktno uključila u emisiju prekine i isključi iz javljanja na samom početku kada je spomenula apelantovo ime i prezime, njegovu funkciju i kada ga je optužila za krivično djelo silovanja. Ustavni sud smatra da je iskusni voditelj i urednik ovakve teške optužbe morao prepoznati, spriječiti i odmah se ograditi, a da drugotuženi to nije učinio, nego je dozvolio da gledateljica ponovi da ju je silovao apelant, ponovo navodeći njegovo ime, prezime i funkciju. Ustavni sud, takođe, zapaža da iz obrazloženja prvostepene presude slijedi da su tuženi imali mogućnost da objave demanti koji je apelant uputio tuženim radi ublažavanja prouzrokovane štete ili s ciljem njihovog javnog izvinjenja, ali tuženi to nisu učinili.

Nasuprot tome, prema zaključku Kantonalnog suda, ne postoji aktivnost tuženih koja bi se okarakterisala kao kleveta - kako je to definisano u članu 4. tačka d) Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH („Službene novine FBiH” br. 59/02, 19/03 i 73/05). Imajući u vidu navedeni stav Kantonalnog suda, Ustavni sud zapaža da se taj sud nije bavio pitanjem da li su tuženi kao profesionalni novinari poštovali profesionalne standarde, na osnovu čega bi se, između ostalog, moglo zaključiti da li su prilikom omogućavanja gledateljici da direktno iznese sporne tvrdnje o apelantu - postupali razumno i u skladu s profesionalnim standardima, da su se ogradili od prenošenja neistinitih tvrdnji na način da su gledateljicu isključili iz programa ili prekinuli i da li su mu omogućili da se njegov demanti objavi u sljedećoj emisiji.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud smatra da Kantonalni sud, pri donošenju osporene odluke, nije obavio odgovarajuću analizu spornog izražavanja na način kako to zahtijevaju standardi Evropskog suda uspostavljeni praksom tog suda u pogledu postizanja pravične ravnoteže između apelantovog prava iz člana 8. Evropske konvencije i prava tuženih iz člana 10. Evropske konvencije. Naime, voditelj emisije, koji je iskusen u svom poslu i urednik emisije, nije mogao spriječiti javljanje bilo koga u kontakt -

emisiju koja je takvog tipa da omogućava javljanje gledalaca. U takvoj situaciji je teško kontrolisati šta će gledalac reći. Međutim, kada je čuo da se izjava gledateljice ne odnosi na temu emisije, već da govori o navodnom zlostavljanju koje je navodno pretrpjela od lica koje nije ni bilo gost u emisiji, voditelj je trebao prekinuti gledateljicino javljanje i objasniti da je tema emisije pedofilija. Umjesto toga, on je tražio potvrdu njene izjave još jednim pitanjem, a zatim je dao i vlastiti komentar.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1126/19 od 12. januara 2021. godine)*

PRAVO NA ZABRANU DISKRIMINACIJE U VEZI S PRAVOM NA PORODIČNI ŽIVOT

Prava na naknadu umjesto plate za vrijeme odsustva s posla zbog trudnoće

U postupku povodom apelanticeinog zahtjeva za priznavanje prava na naknadu umjesto plate za vrijeme dok odsustvuje s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta organi uprave i redovni sud nisu ponudili razloge i argumente u prilog tome da je u apelanticeinom predmetu postojao razuman odnos proporcionalnosti koji bi osporeno razlikovanje (isključivo po osnovu državljanstva) učinio spojivim sa zahtjevima člana 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, niti tako nešto proizlazi iz činjenica konkretnog predmeta. Time je prekršeno pravo na zabranu diskriminacije iz člana II/4. Ustava BiH i člana 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u vezi sa pravom na porodični život iz člana II/3.f) Ustava BiH i člana 8. ove konvencije.

Iz obrazloženja:

Dovodeći u vezu citirane odredbe Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 59/09 i 66/16), te navedenu praksu Evropskog suda za ljudska prava sa činjenicama konkretnog predmeta, Ustavni sud, prije svega, podsjeća da je osporenom odlukom odbijen apelanticein zahtjev za priznavanje prava na naknadu umjesto plate za vrijeme dok odsustvuje s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta isključivo zbog toga što, prema odredbama člana 6. tada važećeg Zakona o socijalnoj zaštiti i člana 7. stav 4. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“ br. 36/99,

54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), to pravo nisu mogla ostvariti lica koja nisu državljani BiH (apelantica je državljanka Republike Makedonije). Pri tome, Ustavni sud zapaža da organi uprave i redovni sud ni u postupku u kojem su donesene osporene odluke, niti u odgovoru na apelaciju, izuzev pozivanja na propise koji su važili u vrijeme donošenja osporenih odluka, nisu dali nikakve druge razloge, ni argumente za različito postupanje prema apelantici u odnosu na državljanke BiH u kontekstu prava na naknadu plate za vrijeme dok odsustvuje s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta, u smislu proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizovati.

Ustavni sud u kontekstu toga zapaža da organi uprave i redovni sud nisu obrazložili u osporenim odlukama zašto apelantica koja ima stalni boravak u BiH, koja je neprekidno zaposlena od 2010. godine, koja je, dakle, putem poreza doprinosila sistemu socijalnog osiguranja pod istim uslovima kao i državljani BiH, nema pravo na naknadu umjesto plate kao i državljani BiH. Dakle, iz navedenog nesumnjivo proizlazi da jedini razlog zbog kojeg je odbijen apelanticin zahtjev osporenim odlukama jeste zakonska odredba koja je važila u vrijeme donošenja osporenih odluka, prema kojoj apelantica isključivo zbog svog državljanstva nema to pravo. U vezi sa tim, Ustavni sud ponavlja da, bez obzira na veliku slobodu odlučivanja u oblasti socijalne zaštite, različito postupanje državnih organa u ovakvim predmetima koje je zasnovano isključivo na državljanstvu, prema već citiranoj praksi Evropskog suda, mora biti zasnovano na krupnim razlozima. Ovo pogotovo što naknada umjesto plate nije samo pitanje socijalne politike nego pitanje ljudskih prava i njihove zaštite, i to ljudskih prava osjetljive kategorije stanovništva – porodilja. Međutim, Ustavni sud smatra da su takvi razlozi potpuno izostali u konkretnoj situaciji.

U prilog tome govori i činjenica da je navedeno pitanje kao sporno prepoznao i zakonodavac, te da je nakon donošenja odluka upravnih organa, odnosno 2018. godine, donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 28/18) kojim je izmijenjen član 6. Zakona o socijalnoj zaštiti i dodat novi stav 2. u članu 148. istog zakona na koji način je omogućeno da pravo na naknadu umjesto plate ženi – majci pod određenim uslovima mogu ostvariti i strane državljanke.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-1086/19 od 14. oktobra 2020. godine)*

PRAVO NA IMOVINU

Naknada po osnovu pretrpljene obične štete i izmakle koristi

Nema povrede apelantovog prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u situaciji kada je do miješanja u apelantovo pravo na imovinu došlo u skladu sa zakonom i radi postizanja legitimnog cilja u javnom interesu, pri čemu je održana „pravična ravnoteža“ između zahtjeva od opšteg ili javnog interesa i zahtjeva da se zaštiti pravo pojedinca na imovinu.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud zapaža da se dio apelantovog tužbenog zahtjeva, koji je odbijen osporenim presudama, odnosio na naknadu štete u vidu izgubljene koristi zbog nemogućnosti korišćenja prikolice koja je oduzeta u krivičnom postupku i vučnog vozila za tu prikolicu. Stoga, Ustavni sud zaključuje da se u konkretnom slučaju ne radi o apelantovoj „postojećoj imovini“ niti o „dobrima“, već se apelant, postavljajući tužbeni zahtjev usmjeren na isplatu naknade štete, pojavljuje samo kao podnosilac zahtjeva u odnosu na tu imovinu. Stoga, Ustavni sud mora odgovoriti na pitanje da li je apelant imao „legitimno očekivanje“ da će zahtjev za naknadu štete biti riješen u njegovu korist.

U vezi s tim Ustavni sud primjećuje da je apelant tužbeni zahtjev zasnovao na odredbama člana 17. Ustava Republike Srpske i člana 172. ZOO (Zakon o obligacionim odnosima - „Službeni list SFRJ“ br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04). Stoga, Ustavni sud zaključuje da se apelantova nada za uspjehom u postupku pred redovnim sudovima zasnivala na konkretnim zakonskim odredbama, te da apelant uživa garancije prava na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1. uz Evropsku konvenciju.

Okružni i Vrhovni sud su istakli da je šteta u vidu izmakle koristi nastajala kontinuirano i da je apelant za nju saznavao u vrijeme kad je i nastajala, slijedom čega su zaključili da je apelant imao pravo da zahtijeva naknadu štete samo za tri posljednje godine prije podnošenja tužbe (3. jula 2014. godine), odnosno za period od 3. jula 2011. do 20. avgusta 2012. godine - kada je predmetna prikolica vraćena. Dakle iz obrazloženja redovnih sudova proizlazi da je apelant nesporno imao saznanje da oduzimanjem, odnosno dobrovoljnom predajom predmetne prikolice nju neće moći koristiti za

sticanje koristi. Stoga Ustavni sud, suprotno apelantovim navodima, ne smatra proizvoljnim zaključak redovnih sudova da je rok zastare počeo teći od momenta kada je šteta nastajala, a ne od pravosnažnosti rješenja od 13. avgusta 2012. godine kojim je apelantu vraćeno predmetno vozilo.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da je „miješanje“ u apelantovo pravo na imovinu izvršeno u skladu s odredbom člana 376. stav 1. ZOO, koja u konkretnom slučaju nije arbitrarno primijenjena, a koja je jasna i nedvosmislena, objavljena u službenom glasilu i dostupna, te nesporno ispunjava standarde „zakonitosti“ u smislu Evropske konvencije. Stoga, Ustavni sud zaključuje da je miješanje u apelantovo pravo na imovinu u konkretnom slučaju bilo zakonito.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP-151/19 od 9. septembra 2020. godine)*

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

sudska praksa

Pripremio: **Harun Išerić***

Novi pregled novosti iz prakse Evropskog suda za ljudska prava (Sud) obuhvatit će presude i odluke donesene od 12. juna do 17. augusta 2024. godine, a povodom navoda o kršenju Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Ovaj pregled sadrži samo osnovne informacije o stavovima Suda u predmetima koji su zadobili pažnju stručne i šire javnosti, dok su odluke u cjelini dostupne na web stranici Suda.¹

U spomenutom periodu, Sud je donio dvije odluke u predmetima protiv BiH, u kojima je prihvatio postignute prijateljske nagodbe i to u slučaju koji se ticao neizvršavanja odluka domaćih sudova (*Antunović*, aplikacija broj 14895/22), kao i pretjerane dužine sudskog i upravnog postupka (*Nenadić i 11 drugih*, aplikacija broj 26773/21).

PRAVO NA ŽIVOT

Obaveze države i samoubilački napad

U predmetu *Selçuk protiv Turske* (aplikacija broj 23093/20) Sud nije utvrdio povredu prava iz člana 2 Konvencije. Slučaj se odnosio na bombaški napad samoubica počinjen u Ankari, 10. oktobra 2015. godine. Sud je posebno smatrao da je, u odsustvu specifične, konkretne i neposredne prijetnje po živote onih koji su učestvovali u demonstracijama 10. oktobra 2015. godine, vlasti su poduzele razumne mjere predostrožnosti, neophodne da osigura sigurnost osoba i imovine. Stoga, turske vlasti nisu prekršile svoje materijalne obaveze iz člana 2 Konvencije. Što se tiče procesnog aspekta člana 2, Sud je primijetio da je turski pravni sistem aplikantu, pored krivičnog postupka,

* Viši asistent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu,
h.iseric@pfsa.unsa.ba

¹ Odluke i presude Suda su dostupne na web stranici: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22%7D>.

omogućio i pravne lijekove za naknadu štete. Za pravne lijekove koje su izrekli upravni sudovi u ovom predmetu, može se reći da zadovoljavaju uslove “efikasnog pravosudnog sistema”. Pored toga, Sud je smatrao da je obeštećenje koje je pruženo aplikantu bilo dovoljno u okolnostima konkretnog slučaja. Posljedično, nije bilo kršenja procesnog aspekta člana 2 Konvencije.

Međudržavna aplikacija – Ukrajina protiv Rusije – glede postupanja ruskih vlasti na Krimu

Predmet *Ukrajina protiv Rusije* (Krim) (aplikacije broj 20958/14 i 38334/18) koji se tiče navoda Ukrajine o obrascu („administrativnoj praksi“) kršenja Konvencije od strane Ruske Federacije na Krimu, počevši od februara 2014. Predmet se također ticao tvrdnji o obrascu progona Ukrajinaca zbog njihovog političkog stava i/ili proukrajinskih aktivnosti (“ukrajinski politički zatvorenici“), koji se odvijao pretežno na Krimu, ali također i u drugim dijelovima Ukrajine ili Ruske Federacije, od početka 2014. godine.

Ukrajinska vlada je navela da su ta kršenja ljudskih prava bila dio kampanje represije, koja je posebno uključivala nestanke; zlostavljanje; protivzakonito lišenje slobode; nemogućnost odricanja od ruskog državljanstva; suzbijanje ukrajinskih medija i ukrajinskog jezika u školama; istražni zatvor u prenatrpanim kaznenim zavodima; krivično gonjenje i osuda temeljem izmišljenih optužbi, bez prava na pravično suđenje, u znak odmazde za bilo kakav proukrajinski stav; i transferi sa Krima u zatvore u Rusiji.

U presudi Velikog vijeća utvrđeno je da je došlo do kršenja prava i sloboda iz cijelog niza konvencijskih članova. Također je jednoglasno zaključeno da Ruska Federacija nije ispunila svoje obaveze prema članu 38 Konvencije. Konačno, Sud je jednoglasno odlučio na osnovu člana 46 Konvencije (obavezujuća snaga i primjena presude), da je Rusija morala preduzeti mjere koje će osigurati momentalan siguran povratak zatvorenika prebačenih s Krima u kaznene objekte koji se nalaze na teritoriji Rusije.

Sud je smatrao da ima dovoljno dokaza – posebno izvještaja međuvladinih i nevladinih organizacija, potkrijepljenih iskazima svjedoka i drugim materijalom – da zaključi van razumne sumnje da su incidenti bili dovoljno brojni i međusobno povezani da predstavljaju obrazac ponašanja ili sistemsko kršenje. Štaviše, očigledan nedostatak efikasne istrage incidenata i/ili opštu primjenu mjera na sve ljude, između ostalog, dokazali su da su takve prakse zvanično tolerisane od strane ruskih vlasti.

U presudi je naglašeno da su se takve prakse dogodile u kontekstu pune primjene ruskog zakonodavstva na Krimu. Ta situacija je bila u suprotnosti s

međunarodnim humanitarnim pravom koje nalaže obavezu poštovanja zakona koji su već na snazi na okupiranoj teritoriji, što bi u ovom slučaju bilo već postojeće ukrajinsko zakonodavstvo. Potvrđujući da je međunarodno humanitarno pravo trebalo biti uzeto u obzir prilikom odlučivanja u ovom slučaju, Veliko vijeće je utvrdilo da je Rusija proširila primjenu svog zakonodavstva na Krimu, kršeći Konvenciju. Konačno, utvrđeno je da je postojao obrazac odmazde i zloupotrebe krivičnog zakona i opšteg obračuna s političkom opozicijom ruskoj politici na Krimu, a što su razvili i javno promovisali istaknuti predstavnici ruske vlasti.

Na kraju treba napomenuti da Ukrajina ima četiri međudržavna slučaja u postupku protiv Rusije, uključujući jedan zajednički s Holandijom, a pred Sudom je na čekanju oko 7.400 pojedinačnih aplikacija u vezi s događajima na Krimu, istočnoj Ukrajini i Azovskom moru, kao i ruske vojne operacije na teritoriji Ukrajine od 24. februara 2022. godine.

ZABRANA MUČENJA, NEČOVJEČNOG I PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA I KAŽNJAVANJA

Krivični sistem koji ne pruža efektivnu zaštitu žrtvama seksualnog nasilja

U predmetu *Z protiv Češke Republike* (aplikacija broj 37782/21) Sud je utvrdio povredu prava iz člana 3 i člana 8 Konvencije. U ovom slučaju, aplikantica se žalila da je od 2008. do 2009. godine bila podvrgnuta seksualnim odnosima, bez njenog pristanka, od strane svećenika – predavača na teološkom fakultetu koji je pohađala, i mentorom na izradi disretacije, koji je iskoristio njenu psihičku pogođenost očevom smrću i pogoršanim zdravstvenim stanjem. Tačnije, žalila se na restriktivno tumačenje sastavnih elemenata krivičnih djela silovanja i seksualnog zlostavljanja prema tada važećim Krivičnom zakonu, tvrdeći da tadašnji pravni okvir nije bio dovoljan da osigura efektivno kažnjavanje za seksualna djela koja su navodno počinjena protiv nje kao i zbog neefikasne istrage. Naime, policija je smatrala da se sporne radnje ne mogu okarakterisati kao seksualno zlostavljanje, budući da aplikantica u relevantno vrijeme nije bila maloljetna, te da osumnjičeni nije mogao iskoristiti njenu ovisnost o njemu jer nije bila pod njegovom kontrolom, kako je to bilo protumačeno u tadašnjoj sudskoj praksi. Po mišljenju policije, nije se ni radilo o silovanju, jer se osumnjičeni nije oslonio na nasilje ili prijetnju nasiljem tokom odnosa, a aplikantica je izrazila svoje

protivljenje tek nakon – a ne tokom – seksualnih odnosa. Aplikantica se bez uspjeha žalila tužitelja.

Sud je istakao kako činjenica da je aplikantica kasnije, više puta izjavila protivljenje seksualnim odnosima, kao i mogućnost da je svećenik možda pogriješio kada je smatrao da je dala pristanak, čini se da nije imalo ni najmanju važnost za javne organe, koji su također mogli predvidjeti mogućnost da je aplikantica mogla imati razloge da ostane pasivna ili da se ne suprotstavi osumnjičenom zbog njegovog položaja autoriteta, a da, međutim, nije pristala na odnose o kojima je riječ.

Stoga, uprkos navodima aplikantice, vlasti nisu smatrale potrebnim da procijene vjerodostojnost izjava na osnovu konteksta ili da ispituju okolnosti koje ih okružuju kao cjelinu. Konkretno, nisu dovoljno ispitali da li je i, ako jeste, u kojoj je mjeri aplikantica bila u posebno ranjivoj i zavisnoj situaciji u odnosu na dotičnog svećenika. Organi gonjenja su se ograničili na utvrđivanje, za potrebe domaćeg zakona i sudske prakse, da li je aplikantici nedostajala sposobnost da se brani. Sud je bio svjestan da je domaća sudska praksa, kakva je bila u relevantnom trenutku, poznavala da u određenim situacijama, zbog stanja nemoći uzrokovanog, naprimjer, alkoholom, drogom, bolesti ili invaliditeta, žrtva može biti nesposobna da izrazi svoje želje ili da se brani. Ipak, po mišljenju Suda, ova mogućnost nije u dovoljnoj mjeri uzela u obzir situacije pristanka koji je rezultat zloupotrebe ranjivosti, ili općenito psihološke reakcije žrtava seksualnog napada. To je bilo u svjetlu restriktivnog tumačenja sastavnih elemenata krivičnog djela silovanja, kako je definisano u ranijem krivičnom zakonu. Konačna domaća odluka u ovom predmetu je stoga donesena tokom preliminarne faze krivičnog postupka, tako da slučaj nikada nije iznesen pred sudom, pošto domaći zakon nije dozvoljavao aplikantici mogućnost da uloži žalbu sudskom organu. Sud je pak primijetio kako se čini da je novija sudska praksa Vrhovnog suda, u vezi s novim Krivičnim zakonom, pružila adekvatniji odgovor u ovom pogledu.

Što se tiče krivičnog djela seksualnog zlostavljanja kako je definisano u Krivičnom zakonu koji je bio na snazi u relevantno vrijeme, Sud je primijetio da su vlasti zaključile da aplikantica nije bio pod kontrolom osumnjičenog, u značenju tog pojma, kako je protumačen u relevantnoj sudskoj praksi, i da njena slobodna volja nije bila ograničena, budući da je bila punoljetna osoba s punom poslovnom sposobnošću i nije bila pogođena bilo kakvom bolešću koja ju je sprječava da izrazi svoje želje. Nalaz nadležnih da je aplikantica možda osjećala izvjesnu zavisnost od osumnjičenog, nije ih naveo da prošire svoju

analizu. Po mišljenju Suda, ovaj pristup – koji se u suštini sastojao od odbijanja da se procijene činjenice u njihovom kontekstu, uzimajući u obzir psihološko stanje aplikantice u svjetlu specifičnih okolnosti slučaja, a ne samo činjenice da je ona punoljetna – bio je manjkav. Štaviše, Sud je konstatovao da su vlasti smatrale da bi radnje osumnjičenog mogle predstavljati seksualnu prisilu prema novom Krivičnom zakonu, koji je stupio na snagu nakon događaja o pitanju. Posljedično, pristup vlasti u ovom slučaju nije bio u stanju pružiti adekvatnu zaštitu aplikantici. Sud je utvrdio da Češka nije ispunila svoju pozitivnu obavezu, koja je zahtijevala efikasnu primjenu krivičnog sistema koji je u stanju da kazni pojedince zbog seksualnih odnosa bez pristanka. S tim u vezi, Sud je ponovio da nije na njemu da odluči o krivičnoj odgovornosti navodnog počinioca, te da se presuda stoga ne može tumačiti kao mišljenje o njegovoj krivici ili kao poziv na ponovno otvaranje istrage u konkretnom slučaju.

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Odluka da se obustavi istraga o smrti španskog novinara u Iraku zbog nedostatka nadležnosti

U predmetu *Couso Permuy protiv Španije* (aplikacija broj 2327/20) Sud nije utvrdio povredu prava na pristup sudu iz člana 6 Konvencije. Slučaj se odnosio na ubistvo aplikantovog brata 2003. godine, koji je bio snimatelj u Iraku, i odluke da se obustavi krivični istražni postupak pokrenut u Španiji. Sud je primijetio da je zakonodavna reforma kojom se ograničava nadležnost španskih sudova u takvim slučajevima dovela do odluke da se postupak obustavi 2015. godine. Konkretno, nova zakonodavna formulacija značila je da nacionalni sudovi mogu imati nadležnost samo ako su američki vojnici optuženi za ubistvo, bili fizički prisutni u Španiji. Sud je utvrdio da su razlozi navedeni da opravdaju reformu – rizik od preopterećenja sudova i praktične poteškoće u pribavljanju dokaza u takvim slučajevima – bili legitimni. Zaista, nije bilo ništa proizvoljno ili očigledno nerazumno u ograničavanju parnica na španskim sudovima na samo one slučajeve u kojima je postojala dovoljna veza sa Španijom. Štaviše, aplikant je mogao da iznese svoje pritužbe pred španskim sudovima, te je provedena veoma detaljna krivična istraga. U svakom slučaju, ne bi bilo moguće nastaviti suđenje jer američke vlasti nisu htjele predati optužene vojnike, a španski zakon nije dozvoljavao suđenja u odsustvu.

Propust Ustavnog suda Albanije da adekvatno obrazloži svoju odluke

U predmetu *Meli i Swinkels Family Brewers N.V. protiv Albanije* (aplikacije broj 41373/21 i 48801/21) Sud je utvrdio da nije došlo do povrede prava na pristup Ustavnom sudu, ali da je došlo do povrede prava na obrazloženu sudsku odluku od strane Ustavnog suda. Predmet se odnosio na odbijanje ustavnih žalbi aplikanata – zbog nepostizanja potrebne većine – u odvojenim postupcima pred Ustavnim sudom. Slučaj prvog aplikanta se odnosio na spor oko zemljišta, dok se slučaj drugog aplikanta ticao navodne povrede žiga njegovog brenda energetske pića B-52. Sud je posebno utvrdio da je zakon koji predviđa da bi nepostizanje većine od pet glasova u Ustavnom sudu rezultirao odbacivanjem predmeta bio jasan, a glasanje je uslijedilo nakon pravilnog razmatranja merituma svakog predmeta. Stoga su aplikanti mogli pristupiti Ustavnom sudu kako bi dobili presudu. Međutim, Ustavni sud je propustio da pruži čak ni sažeto obrazloženje u kojem se navode većinski i manjinski stavovi, te je stoga aplikantima uskratilo obrazloženu presudu u njihovim predmetima.

PRAVO NA PRIVATNI I PORODIČNI ŽIVOT, DOM I PREPISKU

Raskid ugovora o hraniteljstvu i o starateljstvu lica koje je bilo podvrgnuto promjeni spola

U predmetu *Savinovskikh i drugi protiv Rusije* (aplikacija broj 16206/19) Sud je utvrdio povredu prava iz člana 8 Konvencije. Slučaj se odnosio na prestanak starateljstva i ugovora o hraniteljstvu za dvoje djece od četiri i pet godina, na osnovu toga što je njihov hranitelj bio transseksualac i promijenio spol. Sud je primijetio da su djeca imala ozbiljne medicinske dijagnoze, da su bila napuštena po rođenju i da su prije smještaja u porodicu aplikanta u dobi od jedne odnosno tri godine, držana u državnim institucijama. Odluka da se aplikantu oduzme starateljstvo nad ova dva lica nije bila potkrijepljena bilo kakvim individualiziranim stručnim pregledom ili bilo kakvim naučnim studijama o uticaju promjene spola trećeg lica, na psihičko zdravlje i razvoj djece. Obrazloženje domaćih sudova prvenstveno se oslanjalo na pravnu nemogućnost prihvatanje istospolnih parova kao hranitelja. Nije uzeta u obzir naklonost koju bi djeca mogla imati prema aplikantu i ostalim članovima njegove porodice. Sud je utvrdio da državni organi nisu izvršili dubinsko ispitivanje ukupne porodične situacije i da nisu

na odgovarajući način odvagnuli interese svake osobe, propustivši da se fokusiraju na ono što bi bilo najbolje rješenje za djecu.

Kriminalizacija kupovine seksualnih usluga

U predmetu *M.A. i drugi protiv Francuske* (aplikacije broj 63664/19, 64450/19, 24387/20, 24391/20 i 24393/20) Sud je razmatrao da li inkriminacija kupovine seksualnih odnosa, koje je, prema navodima aplikanta, ozbiljno ugrozilo fizički i psihički integritet i zdravlje pojedinaca koji se bave prostitucijom, radikalno narušila njihovo pravo na poštovanje privatnog života, u mjeri u kojoj je to uključivalo pravo na ličnu autonomiju i seksualnu slobodu. Sud je primijetio da su problemi povezani s prostitucijom pokrenuli vrlo osjetljiva moralna i etička pitanja, što je dovelo do različitih, često oprečnih, stavova, te da još uvijek nije postojao opći konsenzus među državama članicama Vijeća Evrope, pa čak ni unutar različitih međunarodnih organizacija koje ispituju ovo pitanje, o tome kako najbolje pristupiti prostituciji. Istaknuto je kako pribjegavanje opštoj i apsolutnoj kriminalizaciji kupovine seksualnih usluga, kao sredstvom za borbu protiv trgovine ljudima, bilo predmet žestoke debate, što je dovelo do velikih razlika u mišljenjima kako na evropskom tako i na međunarodnom nivou, bez jasnog stava u nastajanju. Sud je zaključio da francuske vlasti nisu prekoračile svoje diskreciono pravo u donošenju sporne zabrane, u onoj mjeri u kojoj je ona rezultat ravnoteže postignute demokratskim procesom unutar društva o kojem je riječ i koja je bila dio sveobuhvatnog pristupa u kojem su uzete u obzir različite zabrinutosti koje su aplikanti iznijeli u ovom predmetu. Ipak, Sud je naglasio da su nacionalne vlasti dužne stalno preispitivati pristup koji su usvojile, posebno kada se zasnivao na opštoj i apsolutnoj zabrani kupovine seksualnih usluga, kako bi ga mogle mijenjati onda kada evropska društva i međunarodni standardi u ovoj oblasti evaluiraju, te kako bi se prilagođavali opipljivim efektima implementacije ovog zakona.

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Restrikcije u pristupu sovjetskoj arhivi

U predmetu *Suprun i drugi protiv Rusije* (aplikacija broj 58029/12), koji se ticao pristupa sovjetskoj arhivi, Sud je utvrdio povredu prava na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da je odbijanje da se aplikantima dozvoli pristup arhivskim informacijama o sovjetskoj represiji, ili uskraćivanje prava da se naprave kopije ili fotografišu takve arhivske informacije, predstavljalo

miješanje u njihovo pravo na primanje informacija predviđeno članom 10 Konvencije. Sud je ponovio je da je traženje historijske istine sastavni dio slobode izražavanja. U ovim pitanjima, visok nivo zaštite zagaranovan političkom govoru takođe treba biti zagaranovan istraživačima. S obzirom na to da su se arhivski zahtjevi odnosili na službene aktivnosti 1930-ih i 1940-ih, razumno je bilo pretpostaviti da su dotične osobe umrle, što implicira da nije narušena njihova privatnost prema članu 8 Konvencije. Slično, bilo kakva osjećanja na strani njihovih potomaka morala su biti minimalna, s obzirom na protok vremena. Ruski sudovi, u svakom slučaju, nisu učinili nikakav istinski pokušaj da procijene primjenjivost člana 8 na ove slučajeve, posmatrajući samo da li su odluke ispunile zahtjeve ruskog zakona. Napominjući da vlasti nisu pružile nikakvu alternativu za pravljenje kopija arhivske građe koja je inače bila dostupan, Sud je utvrdio da ograničenja u kopiranju materijala također nisu bila nužna u demokratskom društvu.

Odbijanje općine da dozvoli nevladinoj organizaciji izlaganje plakata sa karikaturama

Predmet *National Youth Council of Moldova protiv Moldavije* (aplikacija broj 15379/13) se odnosio na odbijanje lokalnih vlasti da dopuste nevladinoj organizaciji – aplikantu - da prikaže antidiskriminacijske ilustracije na reklamnim panoima, s obrazloženjem da su one prikazivale neke društvene grupe na nedostojanstven i ponižavajući način. Sud je primijetio da je aplikantov poster bio dio antidiskriminacijske kampanje koja je uključivala nekoliko drugih nevladinih organizacija, čiji je jedan od ciljeva bio promoviranje prve besplatne telefonske linije u slučaju diskriminacije u Moldaviji. Centralno pitanje u ovom predmetu bila je odluka aplikanta da svoj poster ilustruje karikaturama. S tim u vezi, Sud je ponovio da je satira oblik umjetničkog izražavanja i društvenog komentara koji prirodno imao za cilj da provocira i agitira, čime se doprinosi javnoj raspravi. Karikature na posteru bile su popraćene tekstom koji ohrabruje dotične zajednice da pozovu besplatnu telefonsku liniju za pomoć ako su doživjeli diskriminaciju. Sudu je bilo očigledno da namjeravani cilj nije bio vrijeđanje, ismijavanje ili stigmatizacija tih ranjivih grupa stanovništva ili podmuklo promoviranje govora mržnje i netolerancije. Uzeti u svom neposrednom, općenitijem kontekstu, plakat i karikature su očigledno bili sredstvo za skretanje pažnje javnosti upravo na društvene stereotipe i diskriminaciju koju doživljavaju ranjive grupe, istovremeno ih ohrabrujući da ostvare svoja prava. Sud je dalje primjetio da domaći sudovi nisu sproveli djelotvornu reviziju odluke lokalnih

vlasti, kako to zahtjeva član 10 Konvencije. Po mišljenju Suda, taj propust je bio ključni faktor u zaključku da nisu postojali relevantni i dovoljni razlozi za uplitanje u pravo aplikanta na slobodu izražavanja. Osim toga, takvo uplitanje bi moglo imati zastrašujući učinak na satirične oblike izražavanja koji se tiču društvenih pitanja. Shodno tome, uplitanje nije bilo neophodno u demokratskom društvu.

SLOBODA OKUPLJANJA I UDRUŽIVANJA

Označavanje nevladine organizacije “nepoželjnom”

Predmet *Fondacija Andrey Rylkov i drugi protiv Rusije* (aplikacije broj 37949/18 i 84 drugih) ticalo se etiketiranja ruske vlade četiri organizacije – aplikantice – kao „nepoželjne“ i krivično gonjenje pojedinaca zbog angažovanja u drugim organizacijama koje su također proglašene „nepoželjnim“. Sud je utvrdio povredu prava iz člana 11 Konvencije u odnosu na Fondaciju Slobodna Rusija, Ukrajinski svjetski kongres, Udruženje škola političkih studija i Společnost svobody informace, z.s., i kršenje prava iz člana 10 i člana 11 u odnosu na sve aplikante koji su bili osuđeni zbog umiješanosti u “nepoželjne organizacije”. Sud je posebno utvrdio da je zakonska odredba koja se bavi označavanjem organizacije kao nepoželjne, nije ispunila uslov „kvaliteta zakona“, jer nije bilo jasno koje radnje aplikantica, inače legitimne, rezultiraju sa označavanjem kao “nepoželjne” ili sankcionisanjem.

ZABRANA DISKRIMINACIJE

Različit tretman pritvorenika na osnovu starosti

U predmetu *Spišák protiv Češke Republike* (aplikacija broj 13968/22) Sud je utvrdio povredu prava iz člana 14 u vezi sa članom 5 Konvencije. Slučaj se odnosio na istražni zatvor određen aplikantu, za nekoliko teških krivičnih djela, dok je bio maloljetan. Aplikant je uhapšen dok je bio na uslovnoj slobodi, a zbog opasnosti da ponovi krivično djelo. Određen mu je pritvor od 23. novembra 2020. godine do 20. maja 2021. godine, kada je započeo izdržavanje kazne zatvora. Sud mu je u jednom trenutku produžio pritvor za šest mjeseci. Nije imao pravo na tromjesečnu automatsku reviziju svog pritvora. Sud je posebno utvrdio da Vlada nije opravdala razliku u tretmanu aplikanta u odnosu na odrasle pritvorenike, koji su imali automatsku reviziju svog pritvora svaka tri mjeseca. Zaključno, to je predstavljalo diskriminaciju na osnovu njegove starosti.

Povećana upotreba latvijskog jezika u predškolskim ustanovama nakon reforme obrazovanja iz 2018. godine

U predmetu *Djeri i drugi protiv Latvije* (aplikacije broj 50942/20 i 2022/21) Sud nije utvrdio povredu prava iz člana 14 u vezi sa članom 2 Protokola broj 1 uz Konvenciju. Slučaj se odnosio na izmjene domaćeg zakona iz 2018. godine kojima je povećana upotreba latvijskog – nacionalnog jezika – u svim predškolskim ustanovama u Latviji, kako državnim tako i privatnim, te je upotreba ruskog jezika posljedično smanjena. Ovaj presuda prati onu iz druga dva predmeta *Valiullina i drugi protiv Latvije* (aplikacija broj 56928/19 i dvije druge) i *Džibuti i drugi protiv Latvije* (aplikacije broj 225/20 i dvije druge) koje su se ticale reforme obrazovanja u javnim i privatnim osnovnim i srednjim školama iz 2018. godine. Sud je posebno utvrdio da su mjere koje je poduzela Vlada, kako bi povećala upotrebu nacionalnog jezika u predškolskim ustanovama, bile srazmjerne i neophodne za pripremu učenika za osnovno obrazovanje; potom kako bi se osiguralo jedinstvo u obrazovnom sistemu i osigurao dovoljan nivo poznavanja latvijskog jezika kako bi stanovnici mogli djelotvorno učestvovati u javnom životu.

PRAVO NA SLOBODNE IZBORE

Članstvo u komunističkoj partiji kao legitiman osnov za zabranu kandidiranja za nacionalni parlament

Predmet *Ždanoka protiv Latvije* (broj. 2) (aplikacija broj 42221/18) se odnosio na uklanjanje aplikantice, bivše europarlamentarke, sa liste kandidata za parlamentarne izbore u Latviji 2018. godine, zbog njenog aktivnog članstva u Komunističkoj partiji Latvije, neposredno nakon sticanja nezavisnosti od Sovjetskog saveza. Sud je posebno utvrdio da je ograničavanje kandidiranja na izborima, pojedincima koji su ugrozili i nastavili ugrožavati nezavisnost Latvije i principe demokratske države, vođene vladavinom prava, bilo legitimno i proporcionalno. Vlasti su stoga postupile u okviru svog diskrecionog polja, zabranjujući aplikantici da se kandidira.

SUD EVROPSKE UNIJE

sudska praksa

Pripremio: **Nasir Muftić***

Pregled novosti iz sudske prakse Suda Evropske unije obuhvatit će relevantne presude i mišljenja Suda Evropske unije koje su donesene u junu, julu i augustu 2024. godine.¹ Ovaj pregled ne obuhvata nužno sve presude i mišljenja koji su doneseni u ovom periodu, nego se fokusira na one najvažnije, određujući ih na temelju pažnje koju su zadobile u stručnoj javnosti. Također, ovaj pregled je ograničen na osnovne podatke o predstavljenim presudama i mišljenjima, pa se čitaoci pozivaju da za više informacija o njima posjete internetsku stranicu Suda Evropske unije, gdje su one dostupne u cjelini.

C-626/22 – Rad čeličane mora se prekinuti ako donosi ozbiljne i značajne opasnosti za okoliš i zdravlje ljudi

Čeličana Ilva se nalazi u Tarantu, u Italiji i u funkciji je od 1965. godine. Presudom Evropskog suda za ljudska prava iz 2019. godine je utvrđeno da ona proizvodi štetne učinke na okoliš i zdravlje stanovnika koji žive u blizini. Predviđene su mjere za smanjenje ovih štetnih utjecaja i prije donošenja presude, ali one nisu realizirane. Stanovnici ovog područja su pokrenuli nekoliko sudskih postupaka u kojima su tvrdili da postupanje čeličane nije u skladu sa zahtjevima Direktive o industrijskim emisijama².

Sud je ispitivao da li je italijansko pravo koje omogućava funkcionisanje čeličane predviđajući određena odstupanja od Direktive. Sud je kao polazište u

* *Docent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu*

¹ Praksa Suda Evropske unije je dostupna na: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/

² Direktiva 2010/75/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 24. novembra 2010. godine o industrijskim emisijama.

donošenju odluke naveo vezu između zaštite okoliša i zaštite zdravlja ljudi, kao cilja koji se želi ostvariti ovom Direktivom. Italijanska vlada je tvrdila da se pojam “onečišćenje” odnosi na prirodu, a ne na zdravlje ljudi, ali Sud je naglasio da se prilikom procjene utjecaja čeličane mora uzeti u obzir i potonji kriterij. Prema mišljenju suda u Milanu, koji je uputio zahtjev Sudu, taj prethodni zahtjev nije bio ispunjen u pogledu štete za zdravlje.

Sud je naglasio da je nužno izvršiti ovu procjenu prilikom izdavanje dozvole, ali da operater mora voditi računa o utjecaju na prirodu i zdravlje ljudi tokom cijelog trajanja rada svog postrojenja. Također, prilikom procjene onečišćenja koje će postrojenje prouzrokovati, nije dovoljno ograničiti se samo na ono što je bilo predvidivo, nego je potrebno uzeti u obzir stvarna onečišćenja. U slučaju ozbiljnih i značajnih opasnosti za integritet okoliša i zdravlje ljudi, rok za primjenu zaštitnih mjera predviđenih dozvolom za rad ne može se produžavati više puta te se rad postrojenja mora prekinuti.

C-298/22– Razmjena informacija između 14 kreditnih institucija u Portugalu u dužem periodu može predstavljati ograničenje tržišne konkurencije

Portugalsko Tijelo za tržišnu konkurenciju izreklo je protiv 14 kreditnih institucija kaznu u ukupnom iznosu od 225 milona eura zbog toga što je utvrdilo da su ona učestvovala u opsežnoj uzajamnoj razmjeni osjetljivih informacija na mjesečnom nivou u periodu od više od deset godina, između 2002. godine i 2013. godine. Razmijenjene informacije odnosile su se na tržište stambenih kredita, tržište potrošačkih kredita i tržište poslovnih kredita. Kreditne institucije su komunicirale uslove prema kojima će postupati u okviru transakcija u kojima učestvuju, a koje uključuju raspone stopa i varijable rizika i pojedinačne podatke o proizvodima učesnika u toj razmjeni. Iako nije riječ o dogovoru u pogledu cijena ili podjeli tržišta, koja predstavlja povredu prava konkurencije, Tijelo za tržišnu konkurenciju je smatralo da razmjena informacija predstavlja ograničenje tržišnog natjecanja s obzirom na cilj, zbog čega nije potrebno ispitivati potencijalne posljedice koje ovakvo postupanje kreditnih institucija prouzrokuje na tržištu.

Neke od sankcionisanih kreditnih institucija su smatrale da razmjena informacija, o kakvim je bila riječ, sama po sebi ne predstavlja ograničenje tržišne konkurencije s obzirom na cilj, zbog čega je Tijelo za tržišnu

konkurenciju napravilo grešku kada je utvrdilo da nije potrebno ispitivati posljedice takve prakse. Portugalski sud postavlja Sudu pitanje o mogućnosti i uslovima pod kojima se razmjena informacija može smatrati ograničenjem tržišnog natjecanja s obzirom na cilj.

Sud je u svojoj presudi potvrdio odluku portugalskog Tijela za tržišnu konkurenciju, utvrdivši da razmjena informacija između kreditnih institucija u dužem periodu može predstavljati ograničenje tržišne konkurencije. Sud je smatrao da takva praksa predstavlja usklađeno djelovanje tržišnih konkurenata, zbog čega se međusobno uklanja nepredvidivost, koja je nužna kako bi tržišna utakmica bila fer. To je samo po sebi nužno štetno za dobro funkcionisanje normalne tržišne konkurencije. Sud je naročito važnom smatrao činjenicu da je predmet razmjene bila i informacija o budućim izmjenama raspona kamatnih stopa.

C-774/22 – Potrošač koji je rezervisao putovanje u inostranstvo može tužiti organizatora putovanja pred sudom mjesta u kojem ima domicil

Potrošač koji živi u Njembergu (Njemačka) sklopio je ugovor o putovanju u inostranstvo s organizatorom putovanja, društvom FTI Touristik sa sjedištem u Minhenu (Njemačka). Smatrajući da nije bio adekvatno informisan o uslovima ulaska i potrebnim vizama, podnio je tužbu za naknadu štete protiv FTI Touristik pred Općinskim sudom u Nürnbergu. U ovom predmetu se postavilo pitanje mjesne nadležnosti suda.

Drugim riječima, postavilo se pitanje mogućnosti primjene Uredbe Brisel Ia³ u predmetima koji nemaju međunarodni karakter. Tumačeći obim primjene, Sud je zaključio da se Uredba „Bruxelles Ia” primjenjuje i u slučaju kad potrošač i organizator putovanja imaju domicil u istoj državi članici, a odredište putovanja nalazi se u inostranstvu. Dakle, destinacija u inostranstvu ovakvom odnosu daje element inostranosti. Ova Uredba direktno dodjeljuje sudu mjesta gdje potrošač ima domicil nadležnost. Time se garantuje da potrošač, kao slabija stranka, može pokrenuti sudski postupak protiv jače stranke pred sudom koji je lako dostupan.

³ Uredba (EU) br. 1215/2012 Evropskog parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2012. o sudskoj nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

C-119/23 - Imenovanje sudija u EU: Država članica među kandidatima s rang-liste koju je sastavila nacionalna skupina neovisnih stručnjaka može predložiti kandidata koji nije najviše rangiran ako ispunjava zahtjeve predviđene Ugovorima

Virgilijus Valančius imenovan je za sudiju Općeg suda Evropske unije 2016. godine, a mandat mu je istakao 2019. godine. Prilikom provođenja izbora sudije, vlada Litvanije je osnovala grupu nezavisnih stručnjaka zaduženu za ocjenjivanje kandidata za dužnost sudije Općeg suda Evropske unije i sastavljanje rang-liste kandidata koji ispunjavaju zahtjeve nezavisnosti i profesionalne sposobnosti. Nakon provedenog postupka, ova grupa je kao prvorangiranog kandidata navela Virgilijusa Valančiusa. Međutim, litvanska vlada je kao kandidata za mjesto sudije Općeg suda predložila osobu uvrštenu na listu, a nakon što nije uspjela dobiti pozitivno mišljenje odbora koji traži pravo EU o tom kandidatu, ona je kao kandidata na to mjesto predložila osobu uvrštenu na treće mjesto na rang-listi. Ova osoba je dobila pozitivno mišljenje odbora. Virgilijus Valančius je pred litvanskim sudom pokrenuo postupak poništenja odluka litvanske vlade, a ovaj sud se obratio s upitom o tumačenju prava EU.

Sud je prije svega naglasio da zahtjev za nezavisnošću sudova konkretizuje osnovnu vrijednost vladavine prava, koja je utvrđena u članku 2. UEU-a, te da se taj zahtjev primjenjuje kako na nivou Unije, uključujući sudije Općeg suda, tako i na nacionalnom nivou za sudove država članica. Sud zaključuje da materijalni uslovi i proceduralna pravila vezana za imenovanje sudija Općeg suda moraju osigurati da ne postoji nikakva legitimna sumnja kod javnosti u pogledu toga da sudije ispunjavaju zahtjeve nezavisnosti i profesionalne sposobnosti. Zbog toga je ključno osigurati integritet čitavog postupka imenovanja sudija Općeg suda, u sve tri faze.

U fazi predlaganja kandidata za dužnost sudije Općeg suda, na svakoj državi članici je da uredi pravila za predlaganje kandidata jer ne postoji pravilo u okviru prava EU. Ova pravila, međutim, ne smiju kod osoba stvoriti legitimne sumnje u pogledu toga poštuje li predloženi kandidat zahtjeve predviđene Ugovorima. U fazi dobijanja pozitivnog mišljenja od odbora, taj odbor mora provjeriti ispunjava li predloženi kandidat za mjesto sudije Općeg suda zahtjeve nezavisnosti i profesionalne sposobnosti. U fazi donošenja odluke o imenovanju koju donose vlade država članica, vlade moraju osigurati da predloženi kandidat ispunjava navedene zahtjeve, ali ih ne obavezuje njihova pozicija na rang-listi.

C-202/24 – Pojašnjenje uslova pod kojima se može izvršiti nalog za hapšenje koji je izdalo Ujedinjeno Kraljevstvo

Nakon Brexita, izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Evropske unije, zaključen je Sporazum o trgovini i saradnji, u okviru kojeg su utvrđeni uslovi saradnje, uključujući mehanizam predaje na osnovu naloga za hapšenje. Sud je pozvan da utvrdi uslove pod kojima se ovaj mehanizam može koristiti, a povod za to je bio zahtjev Vrhovnog suda Irske u kojem se traži pojašnjenje primjene načela zakonitosti krivičnih djela i kazni utvrđenih u Povelji Evropske unije o osnovnim pravima. U jednom predmetu je okružni sudija Magistratskog suda Sjeverne Irske izdao četiri naloga za hapšenje protiv osobe osumnjičene za počinjenje krivičnih djela povezanih s terorizmom. U svojoj žalbi podnesenoj Vrhovnom sudu Irske, dotična osoba tvrdila je da njena predaja nije u skladu s načelom zakonitosti kaznenih djela i kazni zbog nepovoljne izmjene pravila o uvjetnom otpustu koju je Ujedinjena Kraljevina usvojila nakon navodnog počinjenja predmetnih krivičnih djela.

U svojoj presudi, Sud je pojasnio zahtjeve uloge koju treba imati pravosudno tijelo izvršenja države članice kada osoba protiv koje je izdan nalog za hapšenje na temelju Sporazuma o trgovini i saradnji tvrdi da će biti izložena opasnosti od povrede tog načela u slučaju predaje Ujedinjenom Kraljevstvu. Ono ima obavezu provesti autonomno ispitivanje te opasnosti s obzirom na Povelju, te će odbiti izvršenje naloga za hapšenje ako, nakon što od pravosudnog tijela koje izdaje nalog za hapšenje zatraži dodatne informacije i garancije, raspolaže objektivnim, vjerodostojnim, preciznim i odgovarajuće aktualiziranim elementima koji dokazuju da postoji stvarna opasnost od primjene kazne koja je strožija od one koja je zapriječena na dan počinjenja krivičnog djela. Sud je naglasio da sistem uspostavljen Okvirnom odlukom o Evropskom nalogu za hapšenje⁴, počiva na visokom stepenu povjerenja koje mora postojati između država članica i na načelu uzajamnog priznavanja, a bazira se na pretpostavci da svaka država članica dijeli sa svim drugim državama članicama I priznaje da one s njom dijele skup zajedničkih vrijednosti na kojima počiva Unija. Sporazumom o trgovini i saradnji ne uspostavlja se takav povlašteni odnos između Ujedinjenog Kraljevstva i Evropske unije. Zbog toga, kada se određena osoba poziva na opasnost od

⁴ Okvirna odluka 2002/584/PUP od 13. juna 2002. o Evropskom nalogu za hapšenje i postupcima predaje između država članica, izmijenjena Okvirnom odlukom Vijeća 2009/299/PUP od 26. februara 2009.

povrede osnovnog prava zajamčenog Poveljom, pravosudno tijelo izvršenja mora ispitati sve elemente relevantne za ocjenu predvidive situacije te osobe u slučaju predaje Ujedinjenom Kraljevstvu.

C-753/22 – Država članica ne mora automatski priznati status izbjeglice koji je odobren u drugoj državi članici

Sirijska državljanka je prvo stekla status izbjeglice u Grčkoj, nakon čega je podnijela zahtjev za međunarodnu zaštitu u Njemačkoj. Njemački sud je u svojoj presudi utvrdio da bi, s obzirom na teške životne uslove kojima su izložene izbjeglice u Grčkoj, povratak ove osobe u Grčku predstavljao ozbiljan rizik od nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Zbog toga je sud zaključio da ona ne može biti vraćena u Grčku. Međutim, nadležno njemačko tijelo je odbilo njen zahtjev za priznavanje statusa izbjeglice, ali joj je ipak dodijelilo supsidijarnu zaštitu, što podrazumijeva ograničenu zaštitu u odnosu na puni status izbjeglice.

Nezadovoljna tom odlukom, podnijela je tužbu njemačkim sudovima osporavajući odbijanje statusa izbjeglice. U ovom kontekstu, njemački savezni upravni sud postavio je pitanje Sudu da li nadležno tijelo u Njemačkoj, u situaciji kada je podnositelju zahtjeva već priznat status izbjeglice u drugoj državi članici EU, mora automatski priznati taj status, ili ima pravo da provede novo, nezavisno meritorno razmatranje njenog zahtjeva.

Sud je utvrdio da države članice nisu dužne automatski priznati odluke o odobravanju statusa izbjeglice koje je donijela druga država članica, ali mogu izabrati da to učine. Njemačka nije iskoristila tu mogućnost. U postupku donošenja vlastite odluke o tome, ona mora uzeti u obzir odluku druge države članice o odobravanju međunarodne zaštite podnositelju zahtjeva i elemente na kojima se ta odluka temelji.

UPUTE ZA AUTORE

Radovi se objavljuju na hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku (u latiničnom ili ćiriličnom pismu) ili engleskom jeziku.

Ukoliko rukopis zadovoljava kriterije časopisa „Pravna misao“, upućuje se na recenziju.

Svaki rukopis ocjenjuju najmanje dva nepristrana recenzenta, pri čemu identitet autora i recenzenta ostaje obostrano nepoznat. Nakon ocjene recenzenta i članova Redakcije, rukopis se vraća autoru s obrazloženjem i zahtjevima za doradu i ispravak rada, ukoliko se to smatra potrebnim. Ispravljene rukopise autori trebaju vratiti Redakciji u roku od osam dana od primitka.

Pretpostavlja se da članci i ostali prilozi nisu i neće biti objavljeni u drugim publikacijama, osim uz posebno odobrenje Redakcije kada se to jasno naznačuje u objavi.

Autori dopuštaju postavljanje svojih radova na web stranicu Časopisa.

Časopis zadržava i sva ostala prava, osim ukoliko nije drugačije dogovoreno s autorom.

Radovi koje ovaj časopis objavljuje su:

- Uvodna riječ glavnog urednika
- Izvorni znanstveni rad
- Prethodno saopćenje
- Pregledni znanstveni rad
- Stručni članak
- Sudska praksa
- Ostali radovi kao što su prikaz knjige, izvještaji o znanstvenim i stručnim skupovima i dr.
- Obavijesti o nadolazećim stručnim i znanstvenim skupovima
- Domaći autori u međunarodnim publikacijama
- Pismo uredniku

Radovi se šalju Redakciji časopisa elektronskom poštom na adresu:
Pravna.Misao@fmp.gov.ba

Dokument treba biti načinjen u programu Microsoft Word. U njemu ne smiju postojati nikakve indikacije osobnoga identiteta autora ili institucije u kojoj bilo koji od autora radi, kako u samom radu, tako ni u karakteristikama (properties) elektroničkog dokumenta.

Radovi koji se dostavljaju Redakciji moraju biti lektorirani. Lektori koje odredi Redakcija vrše superviziju.

U Časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi koji ne prelaze dužinu od 10.000 riječi, uključujući sve dijelove rada. Svaki rad mora sadržavati sažetak od 150 do 200 riječi i izbor ključnih riječi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku iste dužine. Ostali radovi ne mogu prelaziti dužinu od 2.000 riječi.

Izuzetno, Redakcija može odobriti objavljivanje radova izvan navedenih kategorija i s dužinom koja prelazi navedeni broj riječi, ukoliko je rad značajan za razvoj pravne teorije i prakse.

Svaki rukopis mora biti priložen zajedno s popratnim pismom, u kojem je nužno navesti sljedeće:

- kratki opis sadržaja članka u dvije do tri rečenice, kao i sve dodatne informacije o rukopisu koje bi Redakciji mogle biti od koristi;
- razloge zbog kojih autori drže da je njihov rad zanimljiv čitateljstvu časopisa (novost koju rad donosi);
- kratku biografiju autora (25-30 riječi),
- osobne podatke:
 - jedinstveni matični broj
 - adresa stanovanja i općina
 - kontakt telefon
 - naziv banke
 - transakcijski račun banke
 - broj žiro računa

Svaki autor će uz popratno pismo dostaviti i izjavu da rad nije prethodno objavljivan.

Prva stranica rukopisa treba sadržavati:

- Naslov
- Datum

- Broj riječi u članku
- Ime autora i profesija
- Nazivi ustanova u kojima rade
- E-mail adrese
- Kategorizaciju
- Sažetak i ključne riječi na izvornom jeziku rada
- Naslov, sažetak i ključne riječi i naslov na engleskom jeziku (summary, key words)

Sažetak rada treba sadržavati opći prikaz teme, metodologiju rada, rezultate i zaključak.

Ključne riječi sadrže pojmove koji se pojavljuju u tekstu, ali ne opće i preširoke pojmove niti preuske pojmove opisane s puno riječi.

Tablice i grafikoni trebaju biti prezentirani u programima kao što su MS Word, s jasno iskazanim naslovima. Sve tablice i grafikoni bit će tiskani isključivo u crno-bijeloj boji.

Napomene u radu se navode u obliku fusnote (footnote). U pravilu su objašnjavajućeg karaktera.

U fusnoti treba navoditi samo objavljene podatke (ili staviti posebnu bilješku s objašnjenjem).

U fusnoti treba navoditi samo literaturu koja je navedena u popisu literature na kraju članka.

U fusnoti treba ujednačeno navoditi sve izvore. Poželjno je staviti broj stranice.

Molimo autore da se pridržavaju sljedećih naputaka za navođenje literature i fusnota:

Ukoliko je riječ o navođenoj knjizi:

Josipović, I. (2000) Haaško implementacijsko kazneno pravo. Zagreb: Informator i Hrvatski Pravni Centar.

Ukoliko je riječ o navođenom članku:

Tschudi, F. (2008) "Dealing with violent conflicts and mass victimisation: a human dignity approach", str. 46-69. U: I. Aertsen et al.: Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts. Portland. Willan Publishing.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u časopisu:

Sijerčić-Čolić, H. (1999) "Reforma krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine: karakteristike federalnog procesnog krivičnog prava", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 6 – br. 1/1999, str. 251-268.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u elektroničkom časopisu:

Lendvai, N., 2005. "Central and Eastern European Social Policy and European Accession – Time for Reflections" (online). Financial Theory and Practice, 29 (1), str. 1-12. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/eng/FTP/2005/1/lendvai.pdf>.

Ukoliko je riječ o navođenoj Web adresi:

World Bank, 2004. Corruption: how the World Bank Fights Corruption (online). Washington: The World Bank. Dostupno na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0>.

Rad treba oblikovati prema sljedećim uputama:

- dokument pohraniti u programu MS Word (*.doc format);
- stranica standardne veličine (A4);
- obični prored za cijeli rukopis
- font Arial, 12 pt;
- sve margine 2,5 cm;
- ne uređivati zaglavlje (Header) niti podnožje (Footer) dokumenta;
- obavezno brojčano označiti stranice;
- slike ili fotografije prilažu se u jednom od formata: *.jpg, *.bmp, *.tiff.

Pozivamo sve autore da na adresu redakcije šalju sažetke svojih stručnih i znanstvenih radova objavljenih u međunarodnim publikacijama indeksiranim u literaturnim bazama podataka. Redakcija će objaviti sve pristigle sažetke izvornih radova domaćih autora.

Radujemo se Vašim priložima!

Redakcija

